

עבודה זרה פרק שני אין מעמידין

מתוך "גמרא נוֹקֶה"

על שם הורי נפתלי וחתנה הולנדר הכ"מ

משנה :

אין מעמידין בהמה בפונדקאות (שעושין להתאכסן עוברי דרכים שם, ומעלים שכר לבעלים) של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הרביעה (ובני נח נאסרו בה, דכתיב (בראשית ב,כד) 'והיו לבשר אחד' - יצאו בהמה חיה ועוף; ויש כאן 'לפני עור לא תתן מכשול' [ויקרא יט,יד]); ולא תתייחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות; ולא יתייחד אדם עמהן מפני שחשודין על שפיכות דמים.

(עבודה זרה כב, ב)

גמרא :

ורמינהי [תוספתא עבודה זרה פ"ב מ"א] : 'לוקחין מהן בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע, ולא משום נרבע, ולא משום מוקצה (שהקצהו ויחדהו לתקרובת עבודת כוכבים), ולא משום נעבד (שעשאו עבודת כוכבים והשתחוה לו)' (רובע ונרבע ומוקצה ונעבד - פסול לקרבן, דתניא בבבא קמא (דף מ:) 'מן הבהמה [מן הבקר ומן הצאן] נויקרא א.ב.] - ולא כל הבהמה: להוציא את הרובע והנרבע; 'מן הבקר' - להוציא את הנעבד; 'מן הצאן' - להוציא את המוקצה; בשלמא מוקצה ונעבד (אף על גבי דודאי חשידי - לא קשיא לן) : אם איתא דאקציה, ואם איתא דפלחיה - לא הוה מזבין ליה, אלא רובע ונרבע (אי חשידי) - לחוש? אמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבינא משמיה דרב: עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר (נעשית עקרה, הילכך לא רבע לה, אבל אדין לא חייש כשעומדת בפונדקי).

התינח נקבות, זכרים מאי איכא למימר (ניחוש דלמא רבעה עובד כוכבים! דהכא ליכא עיקור, וזכר נמי מיפסיל בנרבע, דהא קרא דנרבע דמן הבהמה' - בעולה כתיב, ועולה - זכר הוא, וקאמר 'להוציא את הרובע ואת הנרבע'?)

אמר רב כהנא: הואיל ומכחישין בבשר.

אלא הא, דתניא 'לוקחין בהמה מרועה שלהן' - ליחוש דלמא רבעה לה (דהא לאו ידידה היא, ולא חס עליה)?

רועה שלהן מתיירא משום הפסד שכו.

אלא הא, דתניא [תוספתא עבודה זרה פ"ב מ"א] : 'אין מוסרין בהמה לרועה שלהן' - לימא רועה שלהן מתיירא משום הפסד שכו?

אינהו ידידעי בהדדי (חד בחבריה, דאורחיה למירבעה) - מרתתי (רועה מיניה: דאי מיעקרא - מרגיש עובד כוכבים, וקא תבע ליה מיניה; אי נמי: כל שעתא אתי חזי לה); אנן דלא ידיעין בהו - לא מרתתי.

אמר רבה: היינו דאמרי אינשי: מכתבא גללא בזע רגלא בחבריה ידע (מכתב שקורין גרפי"א, ושל ברזל הוא, קורע ורושם את הגלל שייש, כלומר: השייש, שהוא קשה - ירא מן המכתב, לפי שהוא מכיר בו; וכן רכיל ובליעל מכיר בחבירו, וירא מפניו; 'רגלא' [רכיל] כמו (תהלים טו,ג) 'לא רגל על לשונו' וכן 'וירגל בעבדך' (שמואל ב יט,כח)).

אי הכי, זכרים מנקבות לא ניזבון (לקרבן), דחיישין דלמא מרבעא ליה עילוה (הואיל וחשידי דלמא ארבעתיה עלה, דליכא הכא עיקור ולא כחש בשר)?

כיון דמיגרי בה (כיון דמיסרין זכר בתרה ורודפה כל שעה אם תיזקק לו) - מרתתא (מירתתא שיבינו בני אדם בדבר; אבל בדין - אי מוקמינן לה גבה - לא מירתתא, דלפוס שעתא הוא דקאי גבה) .

אלא הא דתני רב יוסף: 'ארמלתא לא תרבי כלבא' (שמא תתאוה ותרביענו עליה), ולא תשרי ברבי רב באושפיזא (דאגב דצניע - לא מירתתא שיוציא קול אם תבעל לו) :

בשלמא ברבי רב - צניע לה (ואיכא למיחש כדפרישית), אלא כלבא, כיון דמיגרה בה מרתתא (הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה מירתתא האשה)?

(לא דמי כלבא לשאר בהמה:) כיון דכי שדיא ליה אומצא (מעט בשר) ומסריך (כל שעתא) אבתרה (לא מירתתא, דסברה: אי מיסריך בתראי -) מימר אמרי אינשי 'האי דמסריך אבתרה משום אומצא דקא מסריך' .

נקבות אצל נקבות מאי טעמא לא מייחדינן (דקתני בברייתא בפרק קמא (דף טו:) דאפילו נקבות אצל נקבות לא מייחדינן) ?

אמר מר עוקבא בר חמא: מפני שהעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חבריהן, ופעמים שאינו מוצאה ומוצא את הבהמה ורובעה; ואיבעית אימא: אפילו מוצאה נמי רובעה, דאמר מר: חביבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן, דאמר רבי יוחנן: בשעה שבא נחש על חוה - הטיל בה זוהמא. אי הכי ישראל נמי?

ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן (ונתקנו מכל מום, כדכתיב (שיר ד, ט) 'כולך יפה רעיתי ומום אין בך'), עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני - לא פסקה זוהמתן.

איבעיא להו: עופות מאי?

תא שמע, דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי חנינא: אני ראיתי עובר כוכבים שלקח אווז מן השוק, רבעה חנקה צלאה ואכלה; ואמר רבי ירמיה מדיפתי: אני ראיתי ערבי אחד שלקח ירך מן השוק וחקק בה כדי רביעה רבעה צלאה ואכלה.

(עבודה זרה כג, א)

רבינא (מהדר לתרוצי מתניתין וברייתא דלעיל) אמר: לא קשיא: הא לכתחלה הא דייעבד (לעולם חשידי; ומתניתין - לכתחילה קתני: דאין מעמידין משום דלמא רבע לה, וברייתא, דקתני 'אין חוששין משום רובע משום נרבע' - דיעבד: דמשום לשעבר קבעית למיסרה דלמא כבר רבעה, ולכבר ארבעה - לא חיישינן); ומנא תימרא (דלמידי חשידי ביה) דשאני בין לכתחלה בין לדיעבד (דלכתחילה לא מייחדינן ליה בהדיהו, והיכא דאיתחד - לא מיתסר, ולא אמרינן 'נבעלה לו')? - דתנן 'לא תתייחד אשה עמהם מפני שחשודין על העריות', ורמינהו: 'האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים: על ידי ממון (שהיתה חייבת ממון) - מותרת לבעלה; על ידי נפשות - אסורה לבעלה' אלא לאו שמע מינה שאני לן בין לכתחלה לדיעבד?

ממאי? דלמא לעולם אימא לך אפילו דייעבד נמי לא, והכא - היינו טעמא: דמתיירא משום הפסד ממונו (דסבר: אי בעילנא לה - תו לא פרע לי בעלה מידי); תדע (דמשום הפסד ממון הוא דשרי לה): דקתני סיפא 'על ידי נפשות (שנתחייבה הריגה) - אסורה לבעלה' (אלמא היכא דלא מירתת להפסד ממונו - אפקורי מפקר לה, וחיישינן שמא נבעלה לאחד מהן ברצון)! (ואית דמוקמי לה באשת כהן, דמיתסרא באונס; וראשון עיקר, דבכתובות (דף כו:) מוכח דבאשת ישראל קאי.)

ותו לא מידי (אין להקשות על דבר זה, דודאי טעמא על ידי ממון מותר משום דחייש עובד כוכבים להפסד ממונו).

רבי פדת אמר: לא קשיא: הא רבי אליעזר, הא רבנן, דתנן גבי פרת חטאת (פרה אדומה): [פרה פ"ב מ"א] רבי אליעזר אומר: אינה נקחת מן העובדי כוכבים, וחכמים מתירין 'מאי לאו בהא קמיפלגי: דרבי אליעזר סבר חיישינן לרביעה, ורבנן סברי לא חיישינן לרביעה!'

ממאי? דלמא דכולי עלמא לא חיישינן לרביעה, והכא היינו טעמא דרבי אליעזר: כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: 'הניח עליהן עודה של שקין (שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד; לישנא אחרינא 'עודה': עץ שטווין בו שקין) - פסלה (דכתיב 'אשר לא עלה עליה' [במדבר יט, ב] - בהעלאה בעלמא), ובעגלה (עגלה ערופה) - עד שתמשוך בה (אינה נפטלת בהעלאת עול, עד שתמשוך בו, דכתיב בעגלה (דברים כא, ג) 'אשר לא משכה בעול')': מר סבר חיישינן, ומר סבר לא חיישינן!'

לא סלקא דעתא (דטעמא דרבי אליעזר משום עודה): משום ניחא פורתא (להקל מעליו משוי מעט) לא מפסיד טובא (דמים יקרים של פרה אדומה - אלא ודאי טעמא משום רביעה הוא)! הכי נמי לימא 'משום הנאה פורתא לא מפסיד טובא'!

התם יצרו תוקפו. ודלמא דכולי עלמא לא חיישינן לרביעה, והכא - היינו טעמא דרבי אליעזר, כדתני שילא, דתני שילא: מאי טעמא דרבי אליעזר? (במדבר יט, ב) [זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר] דבר אל בני ישראל ויקחו אליך [פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר

לא עלה עליה על] - בני ישראל יקחו, ואין העובדי כוכבים יקחו (ימכרו: קרי ביה 'ויקחו') ! ?

לא סלקא דעתך, דקתני סיפא: 'וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולן', ואי סלקא דעתך כדתני שילא, בשלמא פרה: כתיב בה 'קִיחָה' אלא כולהו קרבנות 'קִיחָה' כתיב בהו? ודלמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר

(עבודה זרה כג, ב)

אלא כפרה (אדומה) דדמיה יקרינ (דחייש עובד כוכבים להפסד מרובה, וכיף ליצריה), אבל בשאר קרבנות - מודו ליה? ואלא הא דתניא (לעיל) 'לוקחין מהן בהמה לקרבן' - מני (אמאן תרמייה)? לא רבי אליעזר ולא רבנן!! ועוד: תניא בהדיא מאי אותיבו ליה חברוהי לרבי אליעזר: (ישעיהו טז, ט) כל צאן קדר יקבצו לך [אילי נביות ישרתונך] יעלו על רצון מזבחי [ובית תפארת אפאר] (קדר = ישמעאל, וכתיב 'יעלו על רצון מזבחי' אלמא בשאר קרבנות נמי שרי, ושפיר איתרצן רומיין דלעיל).

(מלתא באפי נפשיה קאמר ואזיל): עד כאן לא פליגי אלא בחששא (היכא דלא חזינו דרבעה פליגי: דמר חייש ומר לא חייש), אבל היכא דודאי רבעה - פסלה; שמע מינה: דפרה קדשי מזבח היא (דין קדושת מזבח יש לה: ליפסל ברביעה; ולענין פדייה: דלא נפקא לחול בלא מום, ואף על גב דלאו למזבח קרבה), דאי (סלקא דעתך) קדשי בדק הבית (לא אלימא קדושתיה מקדושת בדק הבית, ועל כל דבר חל קדושת בדק הבית - אפילו על אבנים) - מי (גירסת רש"י: אמאי) מיפסלא בה רביעה?

שאני פרה, ד'חטאת' קרייה רחמנא (לעולם גבי פדייה והעמדה והערכה - דין קדשי בדק הבית עליה, ומיהו לענין פסולין - סגיא מילתא, לאתווי בפסול, ד'חטאת' קרייה רחמנא: 'למי נדה חטאת היא'

[במדבר יט, טז]).

אלא מעתה תיפסל ביוצא דופן (דפסול הוא לשאר קרבנות דתניא [בכורות דף נז.] [ויקרא כב, כז] 'שור או כשב' - פרט לכלאים; 'או עז' - פרט לנדמה; 'מי יולד' - פרט ליוצא דופן; והאי קרא - בקרבנות כתיב) ! ? וכי תימא הכי נמי - אלמא תניא 'הקדישה ביוצא דופן' (הקדיש לפרה אדומה יוצא דופן) - פסולה, ורבי שמעון מכשיר, וכי תימא רבי שמעון לטעמיה, דאמר 'יוצא דופן ולד מעליא הוא' (במסכת נדה דף מ:). יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה, ואין חייבין עליו קרבן לידה; רבי שמעון אומר: הרי הוא כילוד, ויש לו טומאת שבעה לזכר ושבועיים לנקבה, וכן ימי טוהר וקרבן) - והאמר רבי יוחנן: מודה היה רבי שמעון לענין קדשים שאינו קדוש (דבהמה שיצאה דרך דופן פסולה לקרבן: דגבי טומאה וטהרה דאמו - הוא דקאמר ליה רבי שמעון, מריבוי הכתוב [ויקרא יב, ה] 'אם נקבה תלד': הוסיף לידה אחרת: לרבות יוצא דופן, אבל בקדשים - מודי) ! ? (והא דרבי יוחנן - במסכת נדה).

אלא שאני פרה: הואיל ומום פוסל בה - דבר ערוה ועבודה זרה נמי פוסל בה, דכתיב (ויקרא כב, כה) [ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה] כי משחתם בהם מום בם [לא ירצו לכם], ותנא דבי רבי ישמעאל: כל מקום שנאמר השחתה - אינו אלא דבר ערוה (נרבע) ועבודה זרה (כגון מוקצה ונעבד - פסולין בה, דאיתקש 'השחתה' ל'מום'): דבר ערוה, דכתיב (בראשית ו, יב) [וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה] כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ (תשמיש דור המבול בעבירה קלקלו דכתיב 'ויראו בני האלהים וגו' [בראשית ו, ג]), ועבודה זרה - דכתיב (דברים יט, טז) פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל [תמונת כל סמל תבנית זכר או נקבה]; והא פרה נמי: הואיל ומום פוסל בה - דבר ערוה ועבודה כוכבים פסלי בה (לא תימא דטעמא דמיפסלא ברביעה משום ד'חטאת' קרייה רחמנא, אלא היינו טעמא: דאף על גב דקדשי בדק הבית, הואיל ומום פוסל בה כדכתיב 'אשר אין בה מום' [במדבר יט, ב]).

גופא: תני שילא: מאי טעמא דרבי אליעזר? דכתיב (במדבר יט, ב) [זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר] דבר אל בני ישראל ויקחו [אלו פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על] - בני ישראל יקחו, ואין העובדי כוכבים יקחו! ?
אלא מעתה (שמות כה, ב) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה [מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי] - הכי נמי דבני ישראל יקחו ואין העובדי כוכבים יקחו? וכי תימא הכי נמי (דאסור לקנות זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מן העובדי כוכבים) - והאמר רב יהודה אמר שמואל: שאלו את רבי אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם (כמה אדם מצווה להזהר בכיבוד אב ואם)? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד

כוכבים אחד (וכל שכן ישראל שמצווה על כך) לאביו באשקלון, ודמא בן נתינה שמו: פעם אחת בקשו ממנו אבנים לאפור

(עבודה זרה כד, א)

בששים רבוא שכו (ששים רבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריוח) - רב כהנא מתני 'בשמונים רבוא' - והיו מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו, ולא צערו (להקיצו משנתו).

(שמות כה, ז) אבני שהם [ואבני מלאים לאפד ולחשן] (מדלא כתיב 'ואבני שהם', כדכתיב בכולהו: 'וכסף ונחשת' [שמות כה, ז], 'ותכלת וארגמן' [שם פסוק ד], 'ועורות' [שם פסוק ה]) הפסיק הענין (ולא קאי א'ויקחו').

והא 'ואבני מלואים' כתיב: דהדר ערביה (למילתא קמייתא, וליתסרו)! ? ועוד: קתני סיפא (הא קתני עלה דההיא דרבי אליעזר): 'לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו; נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם "יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי עכשיו איני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל אבא"!' (אלמא לית ליה 'קיצה' לרבי אליעזר)?

התם על ידי תגרי ישראל זבון (סרסור ישראל לקחה משלו מן העובד כוכבים לעצמו, וחזר ומכרה לצבור).

(לשילא פרכינן דתני טעמא דרבי אליעזר משום קיצה:) ורבי אליעזר לא חייש לרביעה? והתניא [דומה לתוספתא פרה פ"ב מ"א בשנויים חשובים]: 'אמרו לו לרבי אליעזר: מעשה ולקחיה מן העובד כוכבים, ודמא שמו (זהו הנזכר למעלה) - ואמרי לה: רמץ שמו; אמר להן רבי אליעזר: משם ראייה? ישראל היו משמרינן אותה משעה שנולדה!'

רבי אליעזר תרתי אית ליה: קיצה (אית ליה קיצה ובעינן תגרי), וחייש נמי לרביעה (ובעינן שימור).

אמר מר: 'ישראל היו משמרינן אותה משעה שנולדה'; וניחוש דלמא רבעי לאמא כי הוה מעברה, דאמר רבא: 'וולד הנוגחת (פרה שנגחה ישראל כשהיא מעוברת ומת ולדה) אסורה (פסול לקרבן): היא וולדה נגחו (ונוגח שנגח בעד אחד, או על פי הבעלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר - אינו נסקל; ואמרינן בתורת כהנים נסיפא ויקרא פרשתא דנזבה פרשה ב משנה יא): 'מן הצאן - להוציא את המוקצה; ומן הצאן - וי"ו יתירה - להוציא את הנוגח'; וולד הנרבעת אסורה היא - וולדה נרבעו!'

אימא ישראל היו משמרינן אותה משעה שנוצרה (במעיי אמה; לקמן מפרש מנא ידעי דהאי ולד - אדום הוא!).

וניחוש דלמא רבעוה לאמא מעיקרא, דתנן דתניא [תוספתא תמורה פ"ד מ"ג]: 'כל הפסולין לגבי מזבח - ולדותיהן מותרין (אותן שנתעברו בהן אחרי כן); ותני עלה [שם] 'רבי אליעזר אוסר'.

הניחא לרבא, דאמר רבא אמר רב נחמן: 'מחלוקת (דרבי אליעזר ורבנן) כשנרבעו כשהן מוקדשין (ובמסכת תמורה מפרש טעמא דרבי אליעזר משום דבזיא מילתא), אבל כשהן חולין - דברי הכל מותרין'; אלא לרב הונא בר חיננא אמר רב נחמן: 'מחלוקת כשנרבעו כשהן חולין, אבל כשהן מוקדשין - דברי הכל אסורין' - מאי איכא למימר? אימא: ישראל היו משמרינן אותה לאמא משעה שנוצרה. וניחוש דילמא רבעוה לאמא דאמא? כולי האי לא חיישינן.

אמר מר 'ישראל היו משמרינן אותה משעה שנוצרה'? מנא ידעינן [שהעובר יהיה פרה אדומה]?

אמר רב כהנא: כוס אדום מעבירין לפניה בשעה שעולה עליה זכר. א"ה אמאי דמיה יקרין?

הואיל ושתי שערות (שחורות או לבנות) פוסלות בה.

ומאי שנא דידהו (דאזלי ישראל ועבדי לדנכרי? נעבד הא מלתא בבהמת ישראל)?

אמר רב כהנא: במוחזקת (מין משפחות פרות היו לו לדמא בן נתינא מוחזקות לילד ולדות אדומין בהעברת כוס).

יְתִיב רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אַקְלָעָא (פּוּרְקָא לִפְנֵי הַטְּרַקְלִין) דְּרַבִּי יִצְחָק
נִפְחָא; פִּתַּח חֵד מִיְנֵיהּ וְאָמַר: וְכֵן הִיָּה רַבִּי אֲלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל
הַקְּרִבֹּנוֹת כּוֹלֵן (מִשּׁוּם דְּחִיִּישׁ לְרַבִּיעָה) .
פִּתַּח אִידֶךְ מִיְנֵיהּ וְאָמַר: מֵאִי אוֹתִיבוּ לִיה חֲבֵרוּהִי לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר?
(יִשְׁעִיהּ ט, ט) **כָּל צֶאֱן קִדְר יִקְבְּצוּ לָךְ** [אִילֵי נְבוֹת יִשְׁרָתוֹן יַעֲלוּ עַל רִצּוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תַּפְאֲרְתִּי אִפְאָר];
אָמַר לֵהֶן רַבִּי אֲלִיעֶזֶר: כּוֹלֵם גְּרוּרִים גְּרוּרִים (מַעֲצָמֵן נִגְרָדִין לְהַתְּגִיד אָף עַל פִּי שְׁאִין
מִקְבִּלִין אוֹתוֹן) הֵם לַעֲתִיד לְבָא .
אָמַר רַב יוֹסֵף: מֵאִי קָרָא? (צִפְנִיָּה ג, ט) **כִּי אַז אַהֲפֹךְ אֶל עַמִּים שְׁפָה בְּרוּרָה** [לְקָרָא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה']
לַעֲבֹדוּ שְׁכָם אַחַד];
אָמַר לִיה אַבִּי: וְדִלְמָא מַעֲבֹדַת כּוֹכְבִּים הוּא דִּהְדֹר בְּהוּ (כְּדַכְתִּיב 'לְקָרָא כּוֹלֵם
בְּשֵׁם ה' אֲבַל מִרְבִּיעָה לֹא הִדְרִי)?
אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף: 'לַעֲבֹדוּ שְׁכָם אַחַד' כְּתִיב .
רַב פֶּפֶא מִתְּנִי הַכִּי, וְרַב זְבִיד מִתְּנִי הַכִּי, וְתִרְוִיָּהּ אָמַר 'וְכֵן הִיָּה
רַבִּי אֲלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקְּרִבֹּנוֹת' וְתִרְוִיָּהּ אָמַר 'וּמֵאִי אוֹתִיבוּ לִיה
חֲבֵרוּהִי לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר: (יִשְׁעִיהּ ט, ט) **כָּל צֶאֱן קִדְר יִקְבְּצוּ לָךְ** [אִילֵי נְבוֹת יִשְׁרָתוֹן יַעֲלוּ עַל רִצּוֹן מִזְבְּחִי
וּבֵית תַּפְאֲרְתִּי אִפְאָר]; - אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר 'כּוֹלֵם גְּרוּרִים גְּרוּרִים הֵם לַעֲתִיד לְבָא
וּמֵאִי קָרָא (צִפְנִיָּה ג, ט) **'כִּי אַז אַהֲפֹךְ אֶל עַמִּים שְׁפָה בְּרוּרָה לְקָרָא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה'** (רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי
יִצְחָק נִפְחָא - בֵּין דְּרַב פֶּפֶא לְרַב זְבִיד אִיכָא טוּבָא: דְּרַב פֶּפֶא מִתְּנִי פִתַּח חֵד פִּתַּח אִידֶךְ, וּמִתְּנִי 'מֵאִי קָרָא' בְּרַב יוֹסֵף,
וְאַתְקַפְּתָא דְּדִלְמָא מַעֲבֹדַת כּוֹכְבִּים הוּא דִּהְדֹר - מִתְּנִי לֵה בְּאַבִּי) .
מִתְקִיף לֵה רַב יוֹסֵף: וְדִלְמָא מַעֲבֹדַת כּוֹכְבִּים הוּא דִּהְדֹרִי בְּהוּ?
אָמַר לִיה אַבִּי: 'לַעֲבֹדוּ שְׁכָם אַחַד' כְּתִיב (מִשְׁמַע: אֵין חִילּוּק בְּעוּבָדִיו: יִשְׂרָאֵל וְהָאוֹמוֹת - תֵּהָא
עוּבֹדֹתָן שׁוֹה בְּכָל מִצְוֹתֵי) .
מִיִּתְבִּי: (שְׁמוֹת י, כה) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם אַתָּה תִתֵּן בִּידְנוּ זִבְחִים וְעוֹלוֹת** [וְעֵשִׂינוּ לֵה' אֱלֹקֵינוּ] (תִּיקְשִׁי לְרַבִּי
אֲלִיעֶזֶר) ! ?
קוֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה שְׁאֲנִי .
תֹּא שְׁמַע: (שְׁמוֹת יח, יב) **וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עוֹלָה וְזִבְחִים לֵאלֹהִים** [וַיָּבֵא אֹהֶרֶן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹאכֹל לֶחֶם
עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹקִים] .
יִתְרוֹ נִמֵּי קוֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה הוּא .
הַנִּיחָא לִמְאֵן דְּאָמַר יִתְרוֹ קוֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה הוּא (פְּלוּגָתָא דְּבִנֵּי רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לוֹי בִּפְרָק בְּתֵרָא דְּשַׁחֲטִית קְדָשִׁים (קִטְס.)), אֵלָּא לִמְאֵן דְּאָמַר

(עֲבוּדָה זֵרָה כד, ב)
יִתְרוֹ לֵאחֲרֵי מִתֵּן תּוֹרָה הוּא - מֵאִי אִיכָא לְמִימַר?
אֵלָּא יִתְרוֹ מִיִּשְׂרָאֵל זִבְּן .
תֹּא שְׁמַע: (שְׁמוּאֵל א טו, ט) **וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מִעֲמַלְקִי הַבִּיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל מִיטֵב הַצֶּאֱן וְהַבֶּקֶר לַמֶּעַן
זְבוּחַ לֵה' אֱלֹהֶיךָ** [וְאַתְּ הֵיטֵר הַחֲרָמָן] ! ?
מֵאִי 'מִיטֵב' ? - דְּמִי מִיטֵב (לְמוֹכֵר, וְלִקְנוֹת בְּדַמְיָהּ בְּהִמּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב) .
וּמֵאִי שְׁנָא 'מִיטֵב' ?
כִּי הִיכִי דְּלִיקְפֵּץ עֲלֵיהֶן זְבִינָא (מִכְר) .
תֹּא שְׁמַע: (שְׁמוּאֵל ב כד, כב) **וַיֹּאמֶר אֲרוֹנָה** (יְבוּסִי הִיָּה, בְּסִפֵּר שְׁמוּאֵל) **אֵל דּוֹד יִקַּח וַיַּעַל אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב
בְּעֵינָיו רֹאֵה הַבֶּקֶר לַעֲוֹלָה וְהַמּוֹרִיגִים וְכָלִי הַבֶּקֶר לַעֲצִים** (אֱלֹמָא הַקְרִיב דּוֹד בְּהִמַּת עוֹבֵד כּוֹכְבִּים
לְקַרְבָּן) ! ?
אָמַר רַב נַחֲמָן: אֲרוֹנָה - גֵּר תּוֹשֵׁב הִיָּה (שְׁקִיבֵל שְׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נַח, וְהִרִי רַבִּיעָה בְּכָלִל) .
מֵאִי 'מּוֹרִיגִים' ?
אָמַר עוֹלָא: מִטָּה שֶׁל טוֹרְבִּיל .
מֵאִי 'מִטָּה שֶׁל טוֹרְבִּיל' ?
עִיזָא דְּקוֹרְקָסָא דְּדִישָׁן (דָּף גְּדוֹל וְעַב מֵאֵד וְרַחֲב, וְטָרוּף בְּפָגִימוֹת הַרְבֵּה, לְרוֹחֲבוֹ, עִמּוּקוֹת, תְּכוּפּוֹת
זוֹ אֲצֵל זוֹ; וְדִשָּׁין בּוֹ תְּבוּאָה: שְׁמַעְבִּירִין עֲלֵיו הַבְּהֵמוֹת, וְהַפְּגִימוֹת נִכְנָסוּ בְּדִישָׁן, וְהַתְּבוּאָה נִחְבְּטָת) .
אָמַר רַב יוֹסֵף: מֵאִי קָרָא (יִשְׁעִיהּ ט, ט) **הִנֵּה שְׂמַתִּיךָ לְמוֹרֵג חֲרוֹץ חֲדָשׁ בַּעַל פִּיפְיוֹת** ('לְמוֹרֵג
חֲרוֹץ': טָרוּף בְּפָגִימוֹת, וְהֵן 'פִּיפְיוֹת') **תְּדוּשׁ הָרִים וְתִדּוּק וְגִבְעוֹת כְּמוֹץ תִּשִּׂים** ('תְּדוּשׁ הָרִים' - אֱלֹמָא לְדִישָׁה
עַבְדִּי לִיה) .
מִיִּתְבִּי: (שְׁמוּאֵל א ו, יד) [וְהַעֲגֵלָה בָּאָה אֶל שְׂדֵה יְהוֹשֻׁעַ בֵּית הַשְּׁמִשִּׁי וְתַעֲמֵד שָׁם וְשָׁם אֲבָן גְּדוֹלָה וַיִּבְקְעוּ אֶת עֲצֵי
הָעֲגֵלָה] **וְאַתָּה הַפְּרוֹת הָעֵלּוּ עוֹלָה לֵה'** (בְּאַנְשֵׁי בֵּית שְׁמֵשׁ מִיִּשְׁתַּעֲנִי קָרָא: בְּפִרוֹת שֶׁהִבִּיאוּ הָאָרוֹן מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים) ! ?

הוראת שעה היתה (מפני נס שנעשה על ידיהן: שהביאו הארון מעצמן, ואין איש מנהיגם, ואת בניהם כלו בבית ולא געו אחרי בניהם אלא הוליכוהו ואמרו שירה, כדלקמן); הכי נמי מסתברא: דאי לא תימא הכי - עולה נקבה מי איכא?

ומאי קושיא? דלמא בבמת יחיד (שרי, דהתם - בבמת יחיד הוא: דבמה גדולה בנוב היתה באותה שעה כשנלקח הארון וחרב משכן שילה, ובאו להן לנוב), וכדרב אדא בר אהבה, דאמר רב אדא בר אהבה: מניין לעולה נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד? שנאמר (שמואל א' ז, ט) ויקח שמואל טלה חלב (רחל, ומניקה את בנה) אחד ויעלהו עולה [כליל לה' ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל ויענהו ה']

'ויעלהו' - זכר משמע!?

אמר רב נחמן בר יצחק: 'ויעלה' כתיב.

רבי יוחנן אמר: (האי דקתני לעיל 'לוקחין מהם לקרבן' - לאו מלתא פשיטתא היא לכל בהמות: (אלא) גבול יש לה: פחותה מבת שלש שנים - נעקרת (בהרבעת איש, ונקחת מן העובד כוכבים, דחייס עלה); בת שלש שנים - אינה נעקרת (וחיישין לרביעה). איתיביה כל הני תיובתא (דהני קראי דשרו בהמות עובד כוכבים להקרבה) - שני להו 'פחותה מבת שלש שנים':

תא שמע: ואת הפרות העלו עולה לה' - בפחותה מבת שלש שנים; מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן: אם כן - היינו (שמואל א' ו, י) [ויעשו האנשים כן ויקחו שתי פרות עלות ויאסרום בעגלה] ואת בניהם כלו בבית (לשון 'בית הכלא' (מלכים א' כב, כז); לישנא אחרינא: לשון מניעה, כמו 'לא יכלה ממך' (בראשית כג, 1) מנעום מלילך אחריהם) - פחותה מבת שלש שנים; ופחותה מבת שלש שנים מי קא ילדה? והתנן (בבכורות יט:): 'ג' (מ"א:)' (הלוקח בהמה מן הנכרי ואינו יודע אם כבר בכרה אם לא: עז בת שנתה - ודאי לכהן, מכאן ואילך ספק); פרה וחמור מבת שלש (ולד ראשון שתלד ביד ישראל, אם זכר הוא) ודאי לכהן (אם אינה יתירה בעת לידתה על בת שלש, דודאי לא ילדה בבית נכרי), מכאן ואילך (אם יתירה על בת שלש היתה כשילדה בבית ישראל) ספק (הוי ולדה זה ספק בכור, ואיכא למימר 'כבר בכרה בבית עובד כוכבים' ואיכא למימר 'לא בכרה זה בבית העובד כוכבים, וזה בכור שלה' וירעה בכור זה עד שיסתאב: שהרי אינו ראוי לקרבן שמא אין זה בכור; ולאחר שיש בו מום - יאכלנו בעליו, ולא יתננו לכהן: שבכור בעל מום מותר לזרים, ואין בו אלא משום גזילת מתנות כהונה - אפילו הוא ודאי, וזהו ספק: הוה הכהן מוציא מחבירו ועליו הראיה' שלא ילדה בבית העובד כוכבים, וגבי ספק פטר חמור - מפריש עליו טלה להתירו בהנאה, דכתיב 'תפדה בשה' (שמות יג, ג), והטלה יעכב בעצמו: דאפילו ודאי פטר - אין קדושה חלה על טלה הניתן, אלא משום גזילת כהן יש, וכיון שהוא ספק - אפילו גזל ליכא, דראיה על הכהן) '!!' אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא.

(שמואל א' ו, יב) וישרנה הפרות בדרך על דרך בית שמש [במסלה אחת הלכו הלך וגעו ולא סרו ימין ושמאל וסרני פלשתים הלכים אחריהם עד גבול בית שמש] - מאי 'וישרנה'?

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: שאמרו שירה.

ורב זוטרא בר טוביה אמר רב: שישרו פניהם כנגד ארון ואמרו שירה.

ומאי שירה אמרו?

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: (שמות טו, א) אז ישיר משה ובני ישראל [את השירה הזאת לה'] ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים] (כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים ובדגון אלהיהם)!

ורבי יוחנן דידיה אמר: (ישעיהו יב, ד) ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו [הודיעו בעמים עלילתיו הזכירו כי נשגב שמו];

ורבי שמעון בן לקיש אמר: מזמורא יתמא (שלא הוזכר שם אמרו): (תהלים צח, א) מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו;

רבי אלעזר אמר: (תהלים צט, א) ה' מלך ירגזו עמים [ישב כרובים תנוט הארץ] ('ירגזו' על שהכם במכת טחורים);

רבי שמואל בר נחמני אמר (תהלים צג, א) ה' מלך גאות לבש [לבש ה' עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט];

רבי יצחק נפחא אמר: "רוני רוני השיטה (ארון עצי שטים), התנופפי (התרוממי) ברוב הדרך המחושקת (קשורה, כמו 'וחשוקיהם כסף' (שמות כז, יב)) בריקמי זהב (מצופה זהב טהור מבית ומחוק), המהוללה בדביר ארמון (שספר תורה של משה בתוכו) ומפוארה (וארון מהולל ומפואר במה שבתוכו) בעדי עדיים (ואין לך עדי גדול מזה)".

רב אשי מתני לה להא דרבי יצחק אהא: (במדבר י, לה) ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפצו איבך וינסו משנאיך מפניך;

(בנסוע הארון בעת המסעות שבמדבר, שהיה משה אומר 'קומה ה') - ישראל מאי אמרו (ומה ישראל עונין אחריו) ?
אמר רבי יצחק: רוני רוני השיטה [וכו'] .

אמר רב: כמאן קרו פרסאי לספרא 'דביר' (דביר הוא ספר בלשון פרסי) ? - מהכא: (שופטים א,יא) [וילך משם אל יושבי דביר] ושם דביר לפני קרית ספר ;
אמר רב אשי: כמאן קרו פרסאי לנידה 'דשתנא' ? - מהכא: (בראשית לא,לה) [ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך] כי דרך נשים לי [ויחפש ולא מצא את התרפים] (נוטריקון ד' דרך ש' נשים) .

(עבודה זרה כה, א)

(יהושע י,ג) **וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו** (ינקום ישראל מאויביו) הלא היא כתובה על ספר הישר (שעתידי ליעשות לי נס) [ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים] (ביהושע כתיב, כשנלחם עם חמשת המלכים הצרים על הגבעונים, והכא נקט לה משום דפליגי לעיל ר"ח ורבי שמואל בר נחמני במדרש פסוקא ד'וירשנה' ופליגי נמי במדרש ד'ויעמד השמש'; 'וידום' = שתק; מלומר: שירה שבכל עת לכתו אינו שותק, ובעמידתו שותק, ויהושע אומר שירה בשבילה, דכתיב 'אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' וגו' (יהושע י,יב) - מאי 'ספר הישר' ?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו 'ישרים' (היינו ספר בראשית: שמעשה אבות כתובים בו), שנאמר (במדבר כג,י) [מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל] **תמות נפשי מות ישרים** [ותהי אחריתי כמהו] (בלעם מבקש על עצמו שימות מיתה של גויעה כמותו) ;

היכא רמיזא (בבראשית שעתידי יהושע לבא לנס זה) ?
(בראשית מח,יט) [וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו] וזרעו יהיה מלא הגוים ; אימתי 'יהיה מלא הגוים' ? - בשעה שעמדה לו חמה ליהושע (יהושע - משבט אפרים בא, כדכתיב (במדבר יג,ח) 'למטה אפרים הושע בן נון' וכתיב באפרים: 'וזרעו יהיה מלא הגוים': כל הארצות נתמלאו מיראתו ומאימתו: זרעו של אפרים יהיה מלא הגוים: אדם נוצח כאן מלחמה ואין בני אספמיא יודעין בה, אבל בשעה שעמדה לו חמה ליהושע - נראה לכל העולם וידאו מפניו) .
'ספר משנה תורה וספר שופטים' לא גרסינן הכא, ואגב ריהטא דגירסא דלקמן ניקבעה היא, ושבתא היא: דהא לא רמיזא ביה (ספר משנה תורה וספר שופטים' לא גרסינן הכא, ואגב ריהטא דגירסא דלקמן ניקבעה היא, ושבתא היא: דהא לא רמיזא ביה).

'ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים' ('ויעמד השמש' - יש במשמעה שתי עכבות: אחת בחצי השמים, והיינו 'בחצי היום' ואחת סמוך לשקיעתו; דכתיב 'ולא אץ לבוא' אלא שהה 'כיום תמים', דהיינו עשרים וארבע שעות: ד'יום' אינו תמים ושלם אלא עם לילו) ; וכמה ?

אמר רבי יהושע בן לוי: עשרים וארבעה שעי (היה אותו יום מעלות השחר עד יציאת הכוכבים) : אזיל שית (עד חצי השמים) וקם שית (דכתיב 'ויעמד השמש'), אזיל שית (עד ערב) וקם שית (כדכתיב 'ולא אץ לבוא') - כולה מלתא (הילוכו ועמידתו) 'כיום תמים' (עשרים וארבע של יום ולילה דשאר ימים) ' (ו'יום תמים' - אכולה מילתא קאי: אהלוך ואעמידה) .

רבי אלעזר אמר: שלשים ושית (ד'יום תמים' דקרא - אעמידה לחוד קאי) : אזיל שית וקם תריסר, אזיל שית וקם תריסר: עמידתו 'כיום תמים' .

רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמונה (ד'יום תמים' דקרא - אשהיה דשקיעה קאי, וקמייתא דלא כתיב ביה 'כיום תמים' - סתם עמידה שנים עשר שעות, כעמידה שדרכו לעמוד ולשתוק בלילה) : אזיל שית וקם תריסר, אזיל שית וקם עשרים וארבעה, שנאמר 'ולא אץ לבוא כיום תמים' - מכלל דמעיכרא לאו כיום תמים הוה .

איכא דאמרי (הנך שיעורי דהנך רבנן) בתוספתא (שניתוסף על היום) פליגי (קאמרי להו) : רבי יהושע בן לוי אמר: עשרים וארבעה (הוא התוספתא, ו'יום תמים' - אעמידה קאי) : אזיל שית וקם תריסר, אזיל שית וקם תריסר; עמידתו 'כיום תמים' ;

רבי אלעזר אמר: שלשים ושש (הוי תוספתא) : אזיל שית וקם תריסר, אזיל שית וקם עשרים וארבעה, 'ולא אץ לבוא כיום תמים' (ו'יום תמים' דקרא - אעמידה ד'לא אץ לבוא' קאי, וקמייתא סתמא י"ב שעות, כתורת לילה) ;

רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמונה : אזיל שית וקם עשרים וארבעה, אזיל שית וקם עשרים וארבעה (ורבי שמואל בר נחמני סבר ד'כיום תמים' - אעמידה ד'ולא אץ לבוא' קאי) : (ומיהו) מקיש עמידתו (דחצי השמים) לביאתו (לביאת ד'לא אץ לבוא') : מה ביאתו 'כיום תמים' - אף עמידתו 'כיום תמים' .

תנא: כשם שעמדה לו חמה ליהושע - כך עמדה לו חמה למשה ולנקדימון בן גוריון.

יהושע - קראי; נקדימון בן גוריון - גמרא (שהלווהו הגמון (אחד) עשר מעינות כו' במסכת תענית בפרק 'סדר תעניות אלו' (דף יט:); למשה מנלן? אתיא 'אחל' 'אחל': כתיב הכא (במלחמת סיחון): (דברים ב, כה) [היום הזה] אחל תת פחדך [ויראתך על פני העמים תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך], וכתב התם ביהושע (יהושע ג, ז) [ויאמר ה' אל יהושע היום הזה] אחל גדלך [בעיני כל ישראל אשר ידעון כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך].

ורבי יוחנן אמר: אתיא 'תת' 'תת': כתיב הכא 'אחל תת פחדך', וכתב ביהושע (יהושע י, ב) [אז ידבר יהושע לה'] ביום תת ה' את האמורי, לפני בני ישראל; ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון].

רבי שמואל בר נחמני אמר: מגופיה דקרא שמעת ליה: (דברים ב, כה) [היום הזה] אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים [אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך] - אימתי 'רגזו וחלו מפניך'? - בשעה שעמדה לו חמה למשה.

מיתיבי: (במעשה דיהושע כתיב (יהושע י, ד)) ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו [לשמע ה' בקול איש כי ה' נלחם לישראל]: איבעית אימא: שעות הוא דלא הוו נפיש כולי האי, ואיבעית אימא אכני ברד לא הוו (דלא היו במשה), דכתיב (יהושע י, א) ויהי בנוסם מפני בני ישראל הם במורד בית חורון וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה וימותו [רבים אשר מתו באבני הברד מאשר הרגו בני ישראל בחרב]!

(בקינה שקונן דוד על שאול) כתיב (שמואל ב א, יח) ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר (דבני יהודה היו מושכי קשת); מאי 'ספר הישר'? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב, שנקראו ישרים, דכתיב בהו (במדבר כג, י) [מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל] תמות נפשי מות ישרים [ותהי אחריתי כמהו]; והיכא רמיזא? - (בראשית מט, ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך [ישתחו לך בני אביך]; ואיזו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף? - הוי אומר זו קשת (המושך בקשת - נותן ידיו כנגד עיניו, דהיינו מול העורף: הסרי"ל בלע"ז). רבי אלעזר אומר: זה ספר משנה תורה, ואמאי קרו ליה 'ספר הישר'? דכתיב (במשנה תורה) (דברים ו, יח) ועשית הישר והטוב בעיני ה' [למען יטב לך ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע ה' לאבותיך]; והיכא רמיזא? (דברים ג, ז) [וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו] ידיו רב לו [ועזר מצריו תהיה]; ואיזו היא מלחמה שצריכה שתי ידיים? - הוי אומר זו קשת.

רבי שמואל בר נחמני אמר: זה ספר שופטים; ואמאי קרו ליה 'ספר הישר' דכתיב (שופטים יז, י) בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה; והיכא רמיזא? - (שופטים ג, ב) [רק] למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה [רק אשר לפנים לא ידעום]; ואיזו היא מלחמה שצריכה לימוד? - הוי אומר זו קשת. ומנלן (דקרא) - דביהודה כתיב? דכתיב (ברישא דסיפרא) (שופטים א, א-ג) [ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל בה' לאמר] מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו [פסוק ב] ויאמר ה' יהודה יעלה [הנה נתתי את הארץ בידו] (אלמא סתם מלחמה דסיפרא איהודה קיימי).

(שמואל א ט, כד) וירם הטבח את השוק וְהַעֲלִיָּה (מה שעליה) וישם לפני שאול [ויאמר הנה הנשאר שים לפניך אכל כי למועד שמור לך לאמר העם קראתי ויאכל שאול עם שמואל ביום ההוא]; (משום פלוגתא דהני אמוראי גופיהו נקט לה:); מאי 'והעליה'? רבי יוחנן אומר: שוק ואליה; מאי 'והעליה'? - דמסמכא שוק לאליה (השוק סמוך לאליה: שהאליה מלמעלה, ונסמכה על השוק, ו'שוק' הוא עצם של צומת הגיד הממוצע בין קולית לארכובה, ואיברים התחתונים סומכין את העליונים); ורבי אלעזר אומר: שוק וחזה; מאי 'והעליה'? - דמחית לה לחזה עילויה דשוק (מניח חזה על השוק: גבי חזה ושוק של שלמים בשעת תנופה): כי בעי אנופי ומנפי ליה 1 (וההיא סעודתא - אף על פי דזבח הוה, כדכתיב (שמואל א ט, יג) 'כי הוא יבדך הזבח' - לא הוה חזה ושוק דידהו לכהן, דבמה קטנה הוה, וקיימא לן בפרק בתרא דזבחים (דף קיט:)) 'חזה ושוק בבמה גדולה ואין חזה ושוק בבמה קטנה'.

ורבי שמואל בר נחמני אמר: שוק ושופי (כף הירך הסובב עצם הקולית, וקורין פולפ"א): מאי והעליה שופי עילויה דשוק קאי.

לא תתייחד אשה עמהם:
במאי עסקינן? אילימא בחד - דכוותה גבי ישראל מי שרי? והתנן
[קידושין 9"ד מ"א] 'לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים' (שהנשים דעתן קלות ושתיהן
תתצננה לעבירה)?

(עבודה זרה כה, ב)
אלא בתלתא (להכי נקט תלתא: דבישראל בתלתא שרו, בין בעיר בין בדרך, אבל תרי: בעיר – אין, בדרך –
לא: שמא יצטרך אחד מהן לנקביו, ונמצא אחד מהן יתייחד עם הערוה; בפרק 'עשרה יוחסין' (קדושין 9"ד פ"א);
דכוותה גבי ישראל בפרוצים - מי שרי (ועובדי כוכבים - למה ליה לתנא לאשמועינן?
הא אפילו ישראל דכוותיהו אסירי)? והתנן: [שם] 'אבל אשה אחת מתייחדת עם שני
אנשים', ואמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא בכשרים, אבל
בפרוצים - אפילו עשרה נמי לא! מעשה היה והוציאוה (לאשת איש זונה)
עשרה במטה (חוץ לעיר, לעבירה, כעין קוברי מת: שלא יבינו)!
לא, צריכא באשתו (של עובד כוכבים) עמו: עובד כוכבים - אין אשתו
משמרתו (דלא קפדה: ד'איהו בקרי ואיתתיה בבוצינ' [היא גרועה ממנו]), אבל ישראל -
אשתו משמרתו (שרי כדתנן ב'עשרה יוחסין' [שם]: 'בזמן שאשתו עמו ישן עמה בפונדקי מפני שאשתו
משמרתו').

ותיפוק ליה (בלאו עבירה נמי לא תתייחד): משום שפיכות דמים?
אמר רבי ירמיה: באשה חשובה עסקינן, דמירתת מינה (אשה חשובה בין
האנשים ובין הנשים: אשה יפה וקרובה למלכות, דמסתפו מינה ולא קטלי לה; אבל משום עריות איכא, דיפה היא;
ואצטרך לאשמועינן דלא תתייחד: חיישינן שמא תתפתה; אבל אשה שאינה חשובה בין האנשים וחשובה בין
הנשים - משום רציחה נמי איכא: דבא עליה ואחר כך הורגה, דלא סבירא ליה 'אשה כלי זינה עליה'; וחשובה בין
האנשים ולא בין הנשים מותרת להתייחד, ומשום עריות ליכא: דאינה יפה).
רב אידי אמר: אשה - כלי זינה עליה (אף על גב דאינה חשובה לא בין האנשים ולא
בין הנשים - אין הורג אותה, אלא בא עליה, וכיון שבא עליה - אינו הורגה ואפילו אינה קרובה למלכות נמי: אי
לא אשמועינן דחיישינן לעריות - לא הוה מסתברא דמיתסרא משום שפיכות דמים).
מאי בינייהו (בין לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה - הא לאו חשובה חיישינן לשפיכות דמים, בין
לרב אידי דאמר 'כלי זינה עליה' וליכא משום שפיכות דמים - מכל מקום משום ערוה איכא בה, ולא מתייחדת)?
איכא בינייהו אשה חשובה בין אנשים ושאינה חשובה בין הנשים (אשה
חשובה בין האנשים קרובה למלכות ואינה חשובה בין הנשים אינה יפה: לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה,
דמשמע חשובה בין האנשים ובין הנשים: דקרובה למלכות היא, ולא קטלי לה; אבל משום עריות - איכא למיחש,
דיפה היא, הכא חשובה בין האנשים ולא בין הנשים שריא לייחודי: דמשום שפיכות דמים ליכא, דהא קרובה
למלכות, ומשום עריות נמי ליכא: דהא מכוערת היא! לרב אידי אסירא לייחודי: דכולהו חיישינן לערוה, דהא
סתמא קאמר 'אשה כלי זינה עליה' ולא קאמר 'הכא באשה יפה עסקינן דכלי זינה עליה').
תניא כוותיה דרב אידי בר אבין: האשה - אף על פי שהשלוש עמה
(דודאי לא יהרגוה, דהא כלי זינה עליה) - לא תתייחד עמה, מפני שחשודין על
העריות (והיינו כרב אידי בר אבין: 'השלוש עמה' משמע היא נושאת את שלומה, ואינה צריכה שלום
למלכות).

לא יתייחד אדם עמהן:
תנו רבנן: 'ישראל שנזדמן לו עובד כוכבים בדרך - טופלו לימינו
(מחברו לעובד כוכבים לימינו של ישראל, שאם ירצה העובד כוכבים להורגו – ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו);
רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בסייף (דאם היה העובד
כוכבים חגור סייף) - טופלו לימינו (טופלו ישראל לימינו כדי שיהא יד שמאל של עובד כוכבים
שהסייף חגור בו - לצד ימינו של ישראל, ומזומנת לימין ישראל לאחוז בה); במקל (אם ביד עובד כוכבים
מקל) - טופלו לשמאלו (שתהא יד ימין העובד כוכבים שהמקל בה סמוכה לישראל, ואם ירים יד
ימינו - תאחזו שמאלו של ישראל במקל הסמוך לה: דאי טופלו לימינו - יהא המקל רחוק מידו של ישראל).
היו עולין במעלה (בהר או בסלע) או יורדין בירידה - לא יהא ישראל
למטה ועובד כוכבים למעלה, אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה
(בעלייה ילך ישראל לפני העובד כוכבים, דהיינו 'למעלה', אלא שטופלו לימינו: דלא יהי אחריו ממש, ובידידה
יולין העובד כוכבים לפניו); ואל ישוח לפניו (אפילו במישור אל ישחה ישראל לפני העובד
כוכבים ליטול כלום), שמא ירוץ (ירוצץ) את גולגלתו.
שאלו להיכן הולך - ירחיב לו את הדרך (אם היה צריך לו לילך עד פרסה - יאמר לו
"שתי פרסאות אני צריך לילך": אולי ימתין העובד כוכבים מלהכותו עד פרסה שניה, חה יפרוש ממנו קודם לכן),

כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע, דכתיב (בראשית לג, יד) [יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים] עד אשר אבא אל אדוני שעירה, וכתוב (בראשית לג, יז) ויעקב נסע סכותה [ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום סכות] (ולא הלך עד שעיר). מעשה בתלמידי רבי עקיבא שהיו הולכים לכזיב; פגעו בהן ליסטים, אמרו להן: לאן אתם הולכים? אמרו להן: לעכו (רחוק מכזיב). כיון שהגיעו לכזיב – פירשו; אמרו להן: תלמידי מי אתם? אמרו להן: תלמידי רבי עקיבא. אמרו להן: אשרי רבי עקיבא ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם. רב מנשה הוה אזל

(עבודה זרה כו, א) לבי תורתא (מקום). פגעו ביה גנבי, אמרו ליה "לאן קאזלת"? אמר להן "לפומבדיתא". כי מטא לבי תורתא – פריש; אמרו ליה "תלמידא דיהודה רמאה את (תלמידו של רב יהודה הוה וקרו ליה 'רמאה', כלומר: ממנו למדת לרמותינו) " (ליסטין ישראל היו)! אמר להו: ידעיתו ליה (שהוא רמאי)! יהא רעוא דליהו הנהו אינשי בשמתיא (לפי שהיה אדם גדול ושמתיא חיילא לייטינהו בשמתיא)! אזלו, עבדו גניבתא עשרין ותרתין שנין ולא אצלחו. כיון דחזו - אתו כוליהו, תבעו שמתיא, והוה בהו חד גירדנא (אורג) דלא אתא לשרויה שמתיא - אכליה אריא; היינו דאמרי אינשי 'גירדנא דלא טייזן (עניו; סתם גרדן אין לו בושת פנים) שתא בציר משני. תא חזי מה בין גנבי בכל (שפגעו ברב מנשי - נתפקרו לחרף אדם גדול) ולסטיין דארץ ישראל (שפגעו בתלמידי רבי עקיבא - ספרו בשבחו! ואף על פי שסתם לסטין פרוצין מגנבים; להודיעך שבחה של ארץ ישראל).

משנה: בת ישראל לא תילד את העובדת כוכבים מפני שמילדת בן העובדי כוכבים, אבל עובדת כוכבים מילדת בת ישראל; בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים, אבל עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל ברשותה (דישראלית, אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה, שלא תהרגנו).

גמרא: תנו רבנן: בת ישראל לא תילד את העובדת כוכבים מפני שמילדת בן העובדי כוכבים, ועובדת כוכבים לא תילד את בת ישראל (ואפילו אחרות ישראליות עומדות על גבה) מפני שחשודין על שפיכות דמים - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: עובדת כוכבים מילדת את בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה, אבל לא בינה לבינה. ורבי מאיר אומר אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא, דזימנין דמנחא ליה ידא אפותא (על מצחו של תינוק מקום שמוחו של תינוק רופס) וקטלא ליה, ולא מתחזי (לא מינכרא שהרגתו), כי ההיא איתתא דאמרה לחברתה "מולדא יהודייתא בת מולדא יהודייתא"; אמרה לה "נפישין בישתא דההיא איתתא (כך וכך רעות יבואו עליך) דקא משפילנא מינייהו דמא (כמנין שהשפילתי מהן והרגתי בהן): כי אופיא דנהרא (כמו שהשליכתי פיסות עץ) אשקומא [לנהר שקומא]. ורבנן (קסברי בזמן שאחרות עומדות על גבה שרי) אמרו ליה: לא היא; (אמרי לך) במילתא בעלמא הוא דאוקימתה [שחברתה רק ענתה לה כדי להפחידה, אך לא היה מעשים כאלה].

בת ישראל לא תניק: תנו רבנן: 'בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן העובדי כוכבים, ועובדת כוכבים לא תניק את בנה של בת ישראל

מפני שחשודה על שפיכות דמים - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה, אבל לא בינו לבינה.

ורבי מאיר אומר: אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא: דזימנין דשייפא ליה סמא לדד מאבראי (סם המות שפה בדדיה) ('ולא מיתחזי מאבראי' לא גרס הכא עד לקמיה), וקטלא ליה.

וצריכא: דאי אשמעינן מילדת - בההיא קאמרי רבנן דשרי, דלא אפשר, משום דאחרות רואות אותה (דאי מנחא ידא אפוטא - חזי ליה: דאגב דחשידי - יהבי ישראליות עיניהו עלה, ומירתתא), אבל מניקה - דאפשר דשייפא ליה סם לדד מאבראי (קודם שתכנס לבית ישראל) וקטלא ליה - אימא מודי ליה לרבי מאיר; ואי אשמעינן מניקה - בההיא קאמרי רבי מאיר דאסור: משום דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה, אבל מילדת - דלא אפשר היכא דאחרות עומדות על גבה - אימא מודי להו לרבנן?

— צריכא.

ורמינהו: 'יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם'!!
אמר רב יוסף: בשכר שרי, משום איבה (ומתניתין - בחנם קמיירי, דמצי לאישתמוטי ולמימר "צריכה אני לשכר מזונתי").

סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר שרי (בשכר כבחול) משום איבה (דהא אינהו חזו דמילדין לנשי דידן בשבת כבחול).
אמר ליה אביי: יכלה למימר לה "דידן, דמינטרי שבתא - מחללינן עליהו; דידכו - דלא מינטרי שבתא - לא מחללינן!"
סבר רב יוסף למימר: אנוקי בשכר שרי משום איבה.
אמר ליה אביי: יכלה למימר "אי פנויה היא - בעינא לאינסובי; אי אשת איש היא - לא קא מזדהמנא באפי גברא".

סבר רב יוסף למימר הא דתניא 'העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין' - אסוקי בשכר שרי משום איבה.
אמר ליה אביי: יכול לומר לו "קאי ברי איגרא (ואם לא אורידנו ימות ונוח לי להפסיד שכרי ולהצילו)"; אי נמי "נקיטא לי זימנא לבי דואר (השלטון קבע לי זמן ליום וועד, ואם לא אלך יצא שכרי בהפסדי)".

תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן: העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין

(עבודה זרה כו, ב)

ולא מורידין, אבל המינין (כומרין לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים) והמסורות (מלשינים לשקר המוסרין ממון חבריהם ביד עובדי כוכבים אנסין) והמומרים - מורידין ולא מעלין.

אמר ליה: אני שונה ' (דברים כג, ג) [וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה] לכל אבידת אחיך [אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם] - לרבות את המומר ואת אמרת 'מורידין'?

סמי מכאן מומר;

ולישני ליה 'כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון (כשאין להם בשר, אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור, ואם עושין כן - זה 'להכעיס'), כאן במומר אוכל נבילות להכעיס'?

קסבר אוכל נבילות להכעיס - מין הוא (והא תנא ליה רישא 'מינין'; בכמה דברים מצינו חילוק בין 'מין' ל'מומר', כגון: ספר תורה שכתבו מין ישרף, ודהכא).

איתמר: מומר: פליגי רב אחא ורבינא: חד אמר לתיאבון מומר להכעיס 'מין' הוי, וחד אמר: אפילו להכעיס נמי מומר, אלא איזהו 'מין'? - זה העובד עבודה זרה.

מיתיבי: 'אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר'; והא הכא דלהכעיס הוא ((פרעוש ויתוש - אין אדם אוכלן לתיאבון)), וקתני 'מומר'?
התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא (לא להכעיס, אלא מתאוה לטעום טעמו, לפי שאין ישראל טועמו מעולם).

אמר מר 'מורידין אבל לא מעלין' השתא אחותי מחתינן - אסוקי מיבעי?
אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת: לא, נצרכא שאם היתה מעלה בבור (עשויה בקרקע, ויכול לעלות) - מגררה (והאי 'לא מעלין' דקאמר = 'אין מניחין לעלות' קאמר), דנקיט ליה עילא (כלומר: אית ליה לאישתמוטי מאיבה), ואמר (ולמימר ליה): "לא תיחות חיותא עלויה (דלא תיחות חיותא ידיה עליה דרך מעלה זו, ותמות בבור)!"
רבה ורב יוסף, דאמרי תרוייהו: לא, נצרכא שאם היתה אבן על פי הבאר - מכסה, אמר " (בעינא) לעבורי חיותא עלויה (צריך אני להעביר עדר צאני למרעה, ודרכי על שפת בור זה, וירא אני שלא יפלו) ".
רבינא אמר: שאם היה סולם - מסלקו, אמר: בעינא לאחותי ברי מאיגרא.

תנו רבנן [תוספתא עבודה זרה פ"ג מ"ה]: 'ישראל מל את העובד כוכבים לשום גר' - לאפוקי לשום מורנא (תולעת שיש לו בערלתו, דלא דאסור לרפאותו בחנם, דהא אמרן 'לא מעלין ולא מורדין'), דלא; 'ועובד כוכבים לא ימול ישראל, מפני שחשודין על שפיכות דמים - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: עובד כוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גבו, אבל בינו לבינו - לא.'
ורבי מאיר אומר: אפילו אחרים עומדים על גבו נמי לא: דזימנין דמצלי ליה סכינא (מטה הסכין, כדמתרגמינן 'מטה משפט' [דברים כז, ט] - מצלי דין) ומשוי ליה כרות שפכה (מי שנכרת לו מן הגיד מן העטרה ולמעלה לצד הגוף, ושוב אינו מוליד).

וסבר רבי מאיר 'עובד כוכבים - לא' ורמינהו: 'עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא כותי ורופא עובד כוכבים (שיודע למול) - ימול עובד כוכבים (שאין מילתו לשם עבודת כוכבים, שהרי אין דרכם למול את בניהם) ואל ימול כותי (שמל לשם דמות יונה שמצאו בראש הר גריזים, ועובדין לה עבודה, כדאמר ב'הכל שוחטין' [חולין דף 101, ו] ומלין את בניהם לשם יונה 101) - דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: ימול כותי ואל ימול עובד כוכבים (מפני שחשוד על שפיכות דמים).
איפוך: רבי מאיר אומר: ימול כותי ולא עובד כוכבים, רבי יהודה אומר: עובד כוכבים ולא כותי.
וסבר רבי יהודה עובד כוכבים שפיר דמי? והתניא: רבי יהודה אומר: מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה? שנאמר (בראשית יד, ט) [ויאמר אלקים אל אברהם] ואתה את בריתי תשמור [אתה וזרעך אחרך לדרתם]!
לא לעולם לא תיפוך, והכא במאי עסקינן? -

(עבודה זרה כז, א)
ברופא מומחה (רופא מומחה לא מרע נפשיה לשוייה כרות שפכה); דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: אם היה מומחה לרבים - מותר.
וסבר רבי יהודה כותי שפיר דמי? והתניא [המשך התוספתא עבודה זרה פ"ג מ"ה]: 'ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול ישראל מפני שמל לשם הר גריזים - דברי רבי יהודה; אמר לו רבי יוסי: וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה? אלא מל והולך עד שתצא נשמתו.'
אלא לעולם איפוך, כדאפכינן מעיקרא (דלרבי יהודה כותי אסור ועובד כוכבים מותר: דעובד כוכבים אין דרכו למול בניו לשם עבודת כוכבים, ולשפיכת דמים לא חייש - הואיל ואחרים על גביו); ודקא קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה (דפסיל מילת עובד כוכבים מגזירת הכתוב) - ההיא דרבי יהודה הנשיא היא, דתניא רבי יהודה הנשיא אומר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה? - תלמוד לומר: (בראשית יד, ט) [ויאמר אלקים אל אברהם] ואתה את בריתי תשמור [אתה וזרעך אחרך לדרתם].

אמר רב חסדא: מאי טעמא דרבי יהודה (בר פלוגתא דרבי יוסי דפסיל כותי)? - דכתיב (שמות יב, מח) [וכי יגור אתך גר ועשה פסח] לה' המול [לו כל זכר ואז יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל בו] (ודריש ביה מילה לשמה: הלכך כותי פסול, דמל שלא לשם; אבל עובד כוכבים לא מהיל אלא אדעתא דישראל שאומר לו 'מהול', והיינו 'לשמה').
ורבי יוסי?

(בראשית י"ג) **המול ימול** [יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם] ('המול ימול' דבויא הוא) . ואידך [ה] כתיב 'לה' המול' - ההוא בפסח כתיב (דקרא אפסח קאי: שתהא עשייתו לשמה) .

ואידך [רבי יהודה] נמי הכתיב 'המול ימול' ? דברה תורה כלשון בני אדם .

איתמר: מניין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה ? דרו בר פפא משמיה דרב אמר: (בראשית י"ט) [ויאמר אללקים אל אברהם] **ואתה** את בריתי תשמור [אתה וזרעך אחריו לדרתם] (ולא עובד כוכבים) ; ורבי יוחנן - (בראשית י"ג) **המול ימול** [יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם] ('המול ימול' קרי ביה 'המול ימול': מי שהוא מהול - ימול אחרים) . מאי בינייהו ?

ערבי מהול וגבנוני מהול (אומה מהולה) איכא בינייהו: מאן דאמר 'המול ימול' - איכא, ומאן דאמר 'ואתה את בריתי תשמור' ליכא .

ולמאן דאמר 'המול ימול' איכא ? והתנן [נדרים פ"ג מ"י]: "קונם שאני נהנה מן הערלים" (מה שאני נהנה מן הערלים - אסור עלי בקונם) " (וקונם' הוא לשון הקדש) - מותר בערלי ישראל ואסור במולי האומות', אלמא אף על גב דמהילי - כמאן דלא מהילי דמו !

אלא איכא בינייהו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלוהו (שלא ימות): למאן דאמר 'ואתה את בריתי תשמור' - איכא, למאן דאמר 'המול ימול' ליכא .

ולמאן דאמר 'המול ימול' ליכא ? והתנן [נדרים פ"ג מ"י]: "קונם שאני נהנה ממולים" - אסור בערלי ישראל ומותר במולי האומות', אלמא אף על גב דלא מהילי - כמאן דמהילי דמו !

אלא איכא בינייהו אשה: למאן דאמר 'ואתה את בריתי תשמור' ליכא, דאשה לאו בת מילה היא, ולמאן דאמר 'המול ימול' איכא: דאשה כמאן דמהילא דמיא .

ומי איכא למאן דאמר אשה לא ? והכתיב (שמות דכה) ותקח צפורה צר [ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן דמים אתה לי] ? ! קרי ביה 'ותקח' (על ידי שליח) ' והכתיב 'ותכרות' .

קרי ביה 'ותכרת' (אמרה לאחר וכרת): דאמרה לאיניש אחרינא ועבד . ואיבעית אימא: אתיא איהי ואתחלה, ואתא משה ואגמרה .

משנה :

מתרפאין מהן (מקבלין מהן רפואה) ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות ('ממון' ו'נפשות' - בגמרא מפרש) ;

ואין מסתפריין מהן בכל מקום (אפילו בשבילי רשות הרבים שעוברין שם תדיר, שמא יחתוך צוארו בתער) - דברי רבי מאיר ; וחכמים אומרים: ברשות הרבים מותר, אבל לא בינו לבינו .

גמרא :

מאי 'ריפוי ממון' ומאי 'ריפוי נפשות' ? אילימא 'ריפוי ממון' = בשכר (לא קטיל, דחייש להפסדא דאגריה), 'ריפוי נפשות' = בחנם (כלומר: מעצמו ומנפשו הוא עושה, כמו 'אם יש את נפשכם' (בראשית כ"ח) = בדעתכם), ליתני 'מתרפאין מהן בשכר אבל לא בחנם' ? !

אלא 'ריפוי ממון' = דבר שאין בו סכנה (מכה שאין בה סכנה: שיכול העובד כוכבים לקלקלו שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפאות), 'ריפוי נפשות' = דבר שיש בו סכנה ? - והאמר רב יהודה: אפילו ריבדא דכוסילתא (כלי אומן המקיז בכתפיים; 'ריבדא' = מכת הכלי, ובלעז פיינדר'א) לא מתסינן מינייהו (כלומר: אי כבדא לי ריבדא דכוסילתא: שהקיז לי אומן ישראל - לא אמינא לעובד כוכבים לאסוייה: להעביר הכאב, דאסור למסור גופו ביד עובד כוכבים) ! ?

אלא 'ריפוי ממון' = בהמתו, 'ריפוי נפשות' = גופיה (ואפילו אין סכנה בדבר), והיינו דאמר רב יהודה: אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו.

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: אבל אם אמר לו "סם פלוני יפה לו", "סם פלוני רע לו" – מותר.

(עבודה זרה כז, ב)

סבר (העובד כוכבים) 'שיולי משאיל לו' (האי ישראל, מדלא בעי לאיתסי מנאי - לא סמיך עלי, ושיולי קא משייל: לנסותי אם אומר לו אמת); כי היכי דמשאיל לו - משאיל לאיניש אחרינא, ואתא ההוא גברא לאורועי נפשיה.

אמר רבא אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן: ספק חי ספק מת (חולי שאם לא ירפאנו רופא - ספק יחיה ספק ימות) - אין מתרפאין מהן (דעובד כוכבים ודאי קטיל ליה, ומוטב שיניח: אולי יחיה); ודאי מת (היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאות) - מתרפאין מהן (דעובד כוכבים מאי עביד ליה? הא בלאו הכי מיית, ושמא ירפאנו העובד כוכבים).

'מת' ? האיכא חי שעה (שהעובד כוכבים ממחר להמיתו, ושמא יום או יומים יחיה) ! ? לחי שעה לא חיישינן.

ומנא תימרא דלחי שעה לא חיישינן ?

דכתיב (בארבעה אנשים מצורעים כתיב): (מלכים ב, ז, ד) אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם (ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו) ; והאיכא חי שעה (ומיתה מיד) ! ? אלא לאו לחי שעה לא חיישינן (הואיל וסופו למות כאן).

מיתיבי: 'לא ישא ויתן אדם עם המינין, ואין מתרפאין מהן אפילו לחי שעה; מעשה בבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו (כדאמרן בפרק קמא (דף טז)), ולא הניחו רבי ישמעאל, ואצר לו: "רבי ישמעאל אחי! הנח לו וארפא ממנו, ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר" (לקמיה מפרש ליה) - ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת; קרא עליו רבי ישמעאל: "אשריך בן דמא, שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה (ב"מותר)", ולא עברת על דברי חביריך, שהיו אומרים (קהלת יח, ח) [חפר גומץ בו יפול] ופורץ גדר (עובר על דברי חכמים) ישכנו נחש (כדלקמן). שאני מינות, דמשכא, דאתי למימשך בתרייהו.

אמר מר 'לא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש'; איהו נמי חויא טרקיה (והיה יכול להתרפאות ולהנצל ולחיות על ידי זה; ולחויא דרבנן נמי לא ניחוש: שאילו נשכו - היה יכול להתרפאות ולחיות) !

חויא דרבנן דלית ליה אסותא כלל (שאם נשכו נחש בשביל שעבר על דברי חכמים - לא תעלה לו רפואה, וימות: אם היה מתרפא מנשיכה זו - סופו למות על ידי נשיכת חבירי, שעובר על דברי חכמים חייב מיתה).

ומאי הוה ליה (לדמא) למימר (מאי מקרא היה רוצה להביא) ?

(ויקרא יח, ה) [ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם] וחי בהם [אני ה'] - ולא שימות בהם.

ורבי ישמעאל ?

הני מילי בצינעא, אבל בפרהסיא - לא (בפרהסיא יש חילול השם: שיוצא [לחוך], ולמדין ממנו לחלל בקדושת השם); דתניא: היה רבי ישמעאל אומר: מנין שאם אומרים לו לאדם "עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג" שיעבוד ואל יהרג? תלמוד לומר: (ויקרא יח, ה) [ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם] וחי בהם [אני ה'] - ולא שימות בהם; יכול אפילו בפרהסיא? תלמוד לומר: (ויקרא כב, לב) ולא תחללו את שם קדשי [ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם].

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מכה שמחללין עליה את השבת (דהיינו מכת סכנה) - אין מתרפאין מהן (אבל שאין בה סכנה מתרפאים, ולית ליה דרב יהודה דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מסי) !

ואיכא דאמרי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל

(עבודה זרה כח, א)

מכה של חלל (בחלל ג'טו) - אין מתרפאין מהן.

מאי בינייהו (היא היא, דהא קיימא לן בפרק בתרא דיומא (דף ט"ז) דכל מכה של חלל - שמחללין עליה את השבת)?

איכא בינייהו גב היד וגב הרגל (גב היד מחללין שבת אף על פי שאינה של חלל: ללישנא קמא אין מתרפאין, אבל ללישנא בתרא מתרפאין: דהואיל ומתחזיא: אי חזי דמקלקל בה לחיך ליה לסמא ומעבירו), דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב: גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת.

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: כל מכה שצריכה אומד (שמסוכנת כל כך שצריך לאמדו אם יחיה ואם ימות) - מחללין עליה את השבת. ('מכה של חלל אינה צריכה אומד' לא גרסינן לה.)

אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן: והאי אישתא צמירתא (חולי חמה בלע"ז מלווי"ד: 'צמירתא' לשון שריפה וחמימות, ודוגמתו ב'הכונס צאן לדיר' (בבא קמא דף ט"ו). 'דצמרא צמורי' - כמכה של חלל דמי, ומחללין עליה את השבת. מהיכן מכה של חלל?

פירש רבי אמי: מן השפה (שפתיים) ולפנים.

בעי רבי אליעזר: ככי (זינציב"ש) ושיני מאי? כיון דאקושי ניהו (קשין הן) כמכה דבראי דמו? או דלמא כיון דגואי קיימי כמכה של חלל דמו?

אמר אביי: תא שמע [שבת פ"ד, מ"ד]: 'החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ' (דכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת היכא דליכא סכנה, משום שחיקת סממנין; במסכת שבת (דף ג:)'): 'חושש הוא דלא, הא כאיב ליה טובא - שפיר דמי! דלמא תנא היכא דכאיב ליה טובא - 'חושש' נמי קרי ליה? תא שמע: 'רבי יוחנן חש בצפדינא (חולי השיניים ובלע"ז מישג"א); אזל לגבה דההיא מטרוניתא (עובדת כוכבים היתה), עבדה (ליה רפואה) חמשא (חמשא בשבתא) ומעלי שבתא; אמר לה: "למחר (בשבתא) מאי (מאי איעביד דלא מצינא למייתי גבך מפני תלמידי בני כלה)?"

אמרה ליה: "לא צריכת";

"אי צריכנא מאי?"

אמרה: "אשתבע לי דלא מגלית!"! אישתבע לה "לא להא ישראל לא מגלינא!"

גלייה ליה; למחר נפק דרשה בפירקא (לימד הרפואה לכל)! והא אישתבע לה? 'לא להא דישראל' - לא מגלינא, אבל לעמיה ישראל מגלינא. והאיכא חילול השם (דאיהי סברה אישתבע ועבר אשבועתיה)?

דגלי לה מעיקרא (משעה שגילתה לו - אמר לה: "דעי שלא נשבעתי ולא אמרתי 'לא להא דישראל' אלא 'לא להא דישראל'"). - אלמא (מדבעי לאסויי בשבתא) כמכה של חלל דמיא (ולקמיה פריך: כיון דהכי הוא - היכי מיתסי מעובד כוכבים? והאמר רבי יוחנן 'כל מכה שמחללין עליה [את השבת] אין מתרפאין מהן?! והכא לא גרס לה עד לקמן).

אמר רב נחמן בר יצחק: שאני צפדינא, הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים.

מאי סימניה (למידע דהוא צפדינא)?

רמי מידי בי ככי ומייתי דמא מבי דרי (כשנותן כלום לתוך פיו יוצא מבין שיניו דם; 'דרי' הן שורות השיניים).

ממאי הוי?

מקרי קריי דחיטי (מאכל של חיתין ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף), ומחמימי חמימי דשערי, ומשיורי כסא דהרסנא (דג שטיגנהו בשומן היוצא ממנו עם הקמח). מאי עבדא ליה (מטרונא לרבי יוחנן)?

אמר רב אחא בריה דרבא: מי שאור ושמן זית ומלח.

ומר בר רב אשי אמר: משחא דאוזא בגדפא דאוזא (שמן אוזא המחוי באוז, וסכתן על ידי אחד מכנפי האוז על שיניו מבחוק).

אמר אביי: אנא עבדי כולהו ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא "אייתי קשייתא דזיתא (גרעינין של זיתים) דלא מלו תילתא (שלא הביאו שליש),

וקלנהו אמרא חדתא (ליבן באור מרא חדשה: פושיי"ר בלע"ז, ושרפן עליו), ודביק ביה דדרי (בשורות שינים מבפנים); עבדי הכי - ואיתסאי.
ורבי יוחנן - היכי עביד הכי? והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: 'כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן?' אדם חשוב שאני.

והא רבי אבהו, דאדם חשוב הוה (ומיסתפי ממלכותא למיקטליה), ורמא ליה יעקב מינאה סמא אשקיה, ואי לא רבי אמי ורבי אסי דלחכוהו לשקיה (להעביר הסם, שהוא חזק; רבי אבהו הוה קרוב למלכות, כדאמרינן בסנהדרין (דף יד.) ובכתובות (דף יז.) 'דנפקי אמהתא דבי קיסר ומשרו ליה ומצער למיני בקראי') - פסקיה לשקיה דרבי יוחנן!!
רופא מומחה הוה (דאמרינן לעיל (דף כז.) 'אם היה מומחה לרבים - מותר', דלא מרע אנפשיה).
דרבי אבהו נמי רופא מומחה הוה!!

שאני רבי אבהו (שאני ההוא מטרוניתא דרבי יוחנן), דמוקמי ביה מיני בנפשיה (שופטים מז, ז.) [ויאמר שמשון] תמות נפשי עם פלשתים [ויט בכח ויפל הבית על הסרנים ועל כל העם אשר בו ויהיו המתים אשר המית במותו רבים מאשר המית בחייו].

אמר שמואל האי פדעתא (פצע מכת חרב) סכנתא היא, ומחללין עליה את השבת.

מאי אסותא?
למי פסק דמא (של פדעתא אם יוצא יותר מדאי) - תחלי בחלא (ישקוהו שחלים בחומץ; 'תחלי' - קרישון בלע"ז); לאסוקי (להעלות בשר שתחיה המכה) - גירדא דיבלא (עשב ששמו 'יבלא', כי ההוא דסוטה (דף י.) 'קמי רפוקא גרידי דיבלי') וגירדא דאסנא (סנה; שגורד שרשיה ונותן אותה גירדא עם גירדת עץ הסנה, ועושה תחבושת) או ניקרא מקילקלתא (תולעים שהתרנגולים מנקרין באשפה; 'מאשפות ירים אביון' מתרגמינן 'מקלקלתא מרים חשוכא' (תהלים קיג, ז)).

אמר רב ספרא: האי עינבתא (אבעבוע הדומה לענבא; מלנ"ט בלע"ז) - פרוונקא דמלאכא דמותא היא (כלומר מסוכן הוא להמית);
מאי אסותא?

טיגנא בדובשא (עשב הנקרא רוד"א בלע"ז; ושוחקים אותו עם הדבש) או כרפסא (אפי"א בלע"ז) בטייליא (יין חזק מאד, ומין יין הוא, כדאמרינן לקמן (דף ל.) 'טיילא חריפתא דמצרי זיקי');
אדהכי והכי (בעוד שהוא מחזר אחר סממנין אלו) ליתי עינבתא בת מינא (עינבתא מענבי הגפן בת מינא, דוגמתה: אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה), וניגנדר עילוי (יגלגל עליה);
חורתי לחיורתי (לאבעבוע לבן ענבה לבנה), אוכמתי לאוכמתי.
אמר רבא: האי סימטא (קלו"ג בלע"ז; נפח העומד באדם) - פרוונקא דאשתא היא (על ידי חולי ששמו 'חמה' הוא בא, וסימן הוא לה);
מאי אסותא?

למחיה שיתין איתקוטלי (מכת אצבע צרדה: מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בצפרנה)
וליקרעיה שתי וערב

והני מילי דלא חיור רישיה, אבל חיור רישיה (נתבשל) לית לן בה (להוציא הליחה היא רפואתו).
רבי יעקב חש

(עבודה זרה כח, ב)

בפיקעא (פירוש: טבעת של בית רעי, ובלע"ז פיג"א); אורי ליה רבי אמי (רפואה) -
ואמרי לה רבי אסי אורי ליה: ליתי שב ביני אהלא תולנא (לשון שבע גרעינין אדומים כתולעת הנמצאים באהל שמכבסין בו, כדתנן התם (שבת דף ז.) 'הבורית והאהל'; 'תולנא' לשון תולעת שני) וצייר ליה בחלא דבי צוארא (חתיכות בגד שנוטלין מבית הצואר של חלוק כשעושין לה פה), וליכריך עילויה נירא ברקא (ליצ"א של שיער בהמה), וטמיש (וטובל) ליה בנטפא חיורא, וליקליה, ובדר ליה עילויה; אדהכי והכי (בעוד שהוא מחזר אחר סמנים הללו) ליתי קשיתא דאסנא (גרעין של פרי הסנה: בטנים הגדילים בסנה ומלאין גרעינין); לינח פיקעא להדי פיקעא (סדק של גרעינין נגד סדק שבבשרו);
והני מילי פיקעא עילאה (הנראה מבחוץ - למעלה, ויכול לדבק שם אותו אפר);
פיקעא תתאה (בפי הנקב מלמטה) מאי?

לייתי תרבא דצפירתא דלא אפתח (חלב שעירה שלא ילדה), וליפשר (ימחהו באור וימשחהו בו כדמיתרגמינן 'נמס' = פשר), ולישדי ביה; ואי לא - לייתי תלת טרפא קרא (עלי דילועין) דמייבשי בטולא (שנתיבשו בצל), וליקלי, וליבדר עילויה; ואי לא - לייתי משקדי חלזוני (נימין בלע"ז מין חלזון); ואי לא - מייתי משח קירא (שמן זית ושעורה טרופין יחד), ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא (יתכסה בשחקים של פשתן בקיץ, שלא יתחמם יותר מדאי) ודעמר גופנא בסיתווא (בגדים של צמר גפן שהן חמים).

בי אבהו חש באודניה; אורי ליה רבי יוחנן - ואמרי ליה בי מדרשא.

מאי אורי ליה?

כי הא: דאמר אביי: אמרה לי אם: לא איברי כולייתא אלא לאודנא.

ואמר רבא: אמר לי מניומי אסיא: כולהו שקיינו (משקין) קשו לאודנא, לבר ממיא דכולייתא; לייתי כולייתא דברחא (שם צאן) קרחא (עז שאינה מסורבל בצמר כרחל) וליקרעיה שתי וערב, ולינח אמללא דנורא (גחלים לוחשות), והנהו מיא דנפקי מיניה - לישדינהו באודניה, לא קרירי ולא חמימי אלא פשורי; ואי לא - לייתי תרבא דחיפושתא (אשקברו"ט; ובלשון כנען קרוק"ים) גמלניתא (גסה והוא הנטורין), וליפשר, ולישדי ביה; ואי לא - למלייה לאודניה מישחא, וליעבד שב פתילתא דאספסתא (עלה ארוך של שחת ירק של חטין), ולייתי שופתא דתומא (בית יד של שום, והן עלין היבשים שהן נאחזין בהן; 'שופתא' לשון אחיזה, כדאמרין בגיטין (דף לב.) 'שופתא דקופינא דמרא רפיא'), וליתוב ברקא (כמו 'נורא ברקא': שער של לייצ"א) בחד רישא, וליתלי בהו נורא (יבעיר בהן האור), ואידך רישא מותבא באודנא, וליתוב אודניה להדא נורא, ויזדהר מזיקא (לא יתן אזנו לרוח [יש מפרשים: שיזהר שמהאש לא יפול לאוזן]), ונישקול חדא וננת חדא (כשיטול זו מן האזן - יתן את זו, עד שיכלו כולן); לישנא אחרינא: ואי לא - לייתי שב פתילתא ביקרא, ושייף ליה מישחא דאספסתא, ונייתי חד רישא בנורא וחד רישא באודניה, ונשקול חדא וננת חדא ויזדהר מזיקא; ואי לא - לייתי אודרא דנדא (מוכין הצבועים בצבע שקורין פויילי"ד) דלא משקיף (אינו חבוט בשמן לנפצו; 'משקף' לשון 'עלה נדף' (ויקרא כו, לו) 'טרפא דשקיף'; נחבט), וננת בה, ולתלייה לאודניה להדי נורא, ומיזדהר מזיקא; ואי לא - לייתי גובתא דקניא עתיקא בר מאה שנין (שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה) ולימלחיה מילחא גללניתא (מלח של אבן הדומה לשיש; בלע"ז שלימ"א), ולקלי, ולידבק; וסימנך 'רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא' (כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האזן, אלא: אותן הרפואות שיש בהן דבר לח, כגון מיא דכוליתא ומשח קירא וכיוצא בהן - מעלין לאחזן יבשה שיש לו חולי ואינה מוציאה לחה; ורפואות של יבש, כגון גובתא דקניא ומילחא גללניתא - לאודנא רטיבא המוציאה לחה).

אמר רבה בר זוטרא אמר רבי חנינא: מעלין אזנים בשבת (גידי אזנים, פעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים, וצריך להעלותן, ויש סכנה בדבר).

תני רב שמואל בר יהודה: ביד, אבל לא בסם (הואיל ואפשר ביד).

איכא דאמרי: בסם, אבל לא ביד; מאי טעמא? מזריף זריף (עושה חבורה, ויש חילול שבת יותר; אבל קשירת סם - אין שם חילול דאורייתא).

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: עין שמרדה (שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא) - מותר לכוחלה בשבת.

סבור מיניה: הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול, אבל משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים - לא (דלאו סכנת נפשות, אלא סכנת עוורון). אמר ליה ההוא מרבנן, ורבי יעקב שמיה: לדידי מיפרשא מיניה דרב יהודה: אפילו משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים מותר (כדאמרין לקמן; 'שורייני דעינא בליבא תלו': מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב).

רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת. אמר להו רב שמואל בר יהודה: מאן ציית ליהודה (השומע דבריו ומקבלם) - מחיל שבי (יחלל שבת).

לסוף חש בעיניה, שלח ליה: שרי או אסיר?

שלח ליה: לכולי עלמא שרי, לדידך אסיר (שאתה אסרת וערערת על דברי): וכי מדידי הוא (מדעתי הייתי אומר דבר זה שמחית על ידי)? דמר שמואל היא (ממנו קיבלתיה):

ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל דקדחא (אשליפי"ר; לשון 'כקדוח אש' (ישעיהו סד,א): חמימות) לה עינא בשבתא; צווחא וליכא דאשגח בה, פקעא עינא. למחר נפק מר שמואל ודרש: עין שמרדה - מותר לכוחלה בשבת; מאי טעמא? דשורייני דעינא - באובנתא דליכא תלו.

כגון מאי (על איזה חולי העין מחליין שבת)?
אמר רב יהודה: כגון רירא (נוטפת עינו רירא; בלע"ז קצייר"א), דיצא (אישפוננ"ט; לשון נעיצה ותחיבה), דמא, דימעטא, וקידחא (חמימות), ותחלת אוכלא (בתחלת החולי) - לאפוקי סוף אוכלא (שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט) ופצוחי עינא (שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו), דלא.

אמר רב יהודה: (מי שיש עליו אחת מאלה): זיבורא (שנשכתו צרעה), ודחרזיה סילוא (או שנתחב קוק בבשרו; 'דחרזיה' לשון 'מחרוזות של דגים' (בבא מציעא כא,); 'סילוא' = קוק), וסמטא (או שיש עליו סימטא = קלוג), ודכאיב ליה עינא, ואתי עילויה אישתא - כולהו בי בני (ונכנס במרחץ באחת מכל אלה) - סכנתא (היא); חמה (צנון) לחמה (יפה לחולי חמה), וסילקא (תרדין) לצינא (גירסת רש"י: לזיקא = לשחפת צוננת), וחילופא סכנתא (לפי שהצנון מוסיף עליו קור והתרדין מחממין); חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא, וחילופא סכנתא; חמימי לסילוא (צריך לשרות המכה בחמין; והא דאמרין לעיל 'סילוא בי בני סכנתא' - היכא דרחיץ כל גופו בי בני: שמחמם כל גופו) וקרירי

(עבודה זרה כט, א)
לחספניתא (סדקין שבפני האדם), וחילופא סכנתא.
חלא לסיבורי (הקזת דם מכתפיים), ומוניני (דגים קטנים) לתעניתא, וחילופא סכנתא.
תחלי וסיבורא - סכנתא; אישתא וסיבורא - סכנתא;
כאיב עינא וסיבורי - סכנתא;
שני לדג - דם (אכל ביום שלפני הקזה דגים); שני לדם - דג (אם הקיז דם היום - אוכל דגים למחר); שלישי לו סכנתא.

תנו רבנן: המקיז דם לא יאכל חגב"ש: לא חלב ולא גבינה ולא בצלים ולא שחלים.
אם אכל?
אמר אביי: נייתי רביעתא דחלא ורביעתא דחמרא, ונערבבינהו כהדי הדדי, ונישתי; וכי מפנה (מאן דאכל הני בתר הקזה, ובא ליפנות חוץ לעיר) - לא מפנה אלא למזרחה של עיר משום דקשה ריחא (דברים הללו, והרוח מביאתן לעיר). (הכי גרסינן לא יפנה אלא למזרחה של עיר: שרוח מזרחית אינה חזקה, כדתנן ב'לא יחפור' (בבא בתרא דף כה). 'אין עושין בורסקי אלא למזרחה של עיר'; ובמסכת ברכות (דף מ.) 'הישן למזרח גורנו - דמו בראשו' שרוח מערבית מביאה עליו ומסוכן הוא.)

אמר רבי יהושע בן לוי: מעלין אונקלי בשבת.
מאי 'אונקלי'?
אמר רבי אבא: איסתומכא דליכא (דופני בשר שתחת הלב, והוא טרפשא; לישנא אחרינא: תנוך שכנגד הלב שקורין 'ניבלא', ופעמים שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה - וזהו עיקר).
מאי אסותא?
מייתי כמונא כרוי"א (כעין כף אגרוף), וניניא (מינט"א) ואגדנא (עשב מר הוא, והוא מרובי"א לבן; 'לענה' מתרגמין 'גידין'), וציטרי (שדריא"ה), ואבדתא (איזוב): לליכא (לאיסתומכא דליכא) - בחמרא (ישתה אלו ביי), וסימנך (תהלים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש [להצחיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד];
לרוחא (לשחפתשמחמת רוח - ישתה אלו במים) - במיא (שמחמת רוח ישתה אלו במים), וסימנך (בראשית א, ב) [והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום] ורוח אלהים מרחפת על פני המים;
לכודא (חולי אשה יולדת ומצטננת על המשבר) - בשיכרא, וסימנך (בראשית כד, טו) [ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן מלכה אשת נחור אחי אברהם] וכדה על שכמה.

רב אחא בריה דרבא שחיק להו לכולהו בהדי הדדי, ושקיל ליה מלא חמש אצבעתיה (מלא ידו), ושתי ליה.
רב אשי שחיק כל חד וחד לחודיה, ושקיל מלא אצבעיה רבתי ומלא אצבעיה זוטרתיה (שיכול לאחז בזרת ואגודל יחד).
אמר רב פפא: אנא עבדי לכל הני - ולא איתסאי, עד דאמר לי ההוא טייעא: "אייתי כוזא (כלי קטן) חדתא, ומלייה מיא, ורמי ביה תרודא (מלא כף) דדובשא דתלי לה בי כוכבי (תחת הכוכבים, בחצר של בית), ולמחר אישתי"; עבדי הכי ואיתסאי.

תנו רבנן: ששה דברים מרפאין את החולה מחליו, ורפואתן רפואה, ואלו הן: כרוב ותרדין ומי סיסין יבישה (פוליו"ל יבש שורה במים ושותה), וקיבת והרת (רחמה של בהמה) ויותרת הכבד (טרפשא דכבדא שקורין אייבר"ש); ויש אומרים אף דגים קטנים, ולא עוד אלא שדגים קטנים מפריין ומרביין כל גופו של אדם.
עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו, וחליו קשה; אלו הן: האוכל בשר שור, שומן בשר, צלי בשר, ציפרים, וביצה צלויה, ושחלים, ותגלחת, ומרחץ, וגבינה, וכבד; ויש אומרים אף אגוזים, ויש אומרים אף קשואין.
תנא דבי רבי ישמעאל: למה נקרא שמן 'קשואין'? - מפני שהן קשין לכל גופו של אדם כחרבות.

ואין מסתפריין מהן בכל מקום:
תנו רבנן: ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה (מירדוי"ד: לראות אם מסתפר יפה, באומנות, וסבר העובד כוכבים: כיון דקפיד אהכי - חשוב הוא, ומתיירא להורגו); ועובד כוכבים המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו (שהוא מגדל לעבודת כוכבים) - שומט את ידו (שומט את ידו מקודם לכן שלשה אצבעות לכל רוח, כדלקמן: כדי שלא יהא מתקנה).
אמר ר' יוחנן: 'ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה' - היכי דמי?
אי ברשות הרבים - למה לי מראה? ואי ברשות היחיד - כי רואה מאי הוי?
לעולם ברשות היחיד, וכיון דאיכא מראה - מתחזי כאדם חשוב.

רב חנא בר ביזנא הוה מסתפר מעובד כוכבים בשבילי דנהרדעא (חוץ לעיר); אמר ליה "חנא! חנא! יאי קועיך (צוארך) לזוגא (לחתוך) [מילולית: לְמִסְפָּרִים]".
אמר: "תיתי לי דעברי אדרכי מאיר".
ואדרכבנן לא עבר? אימר דאמור רבנן ברשות הרבים, ברשות היחיד מי אמור?
והוא סבר: שבילי דנהרדעא - כיון דשכיחי רבים (ששם עוברים ושבים תדיר) - ברשות הרבים דמו.

ועובד כוכבים המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו - שומט את ידו:
וכמה?

אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה: שלשה אצבעות לכל רוח ורוח;
אמר רב חנינא בריה דרב איקא: 'שפוד' (ב'אין צדין' במסכת ביצה), 'שפחות' (בכתובות ב'אף על פי'), ו'גומות' (בנדה, ב'בא סימן') - רב מלכיו (הני תלת שמעתא דרב מלכיו - אמרינהו משמיה דרב אדא בר אהבה); 'בלורית' (דהכא), 'אפר מקלה' (דמכות פרק בתרא: 'לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע'; 'אפר מקלה' = אפר הכירה: שקלוי ושרוף מאד, ושחור, ונראה ככתובת קעקע), ו'גבינה' (הכא בפירקא (דף לה): 'אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה: מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר') - רב מלכיה.
אמר רב פפא: מתניתין ומתניתא (הנך דאיתמר אפירושא דמתניתין וברייתא) - רב מלכיה; שמעתתא (והנך דאיתמר שמעתתא באפי נפשייהו ולא אפירושא דמתניתא) - רב

מלכיו; וסימנא: מתניתא מלכתא (מתניתא - היא דמותבין מינה לאמורא, ורב מלכיה - שמו דומה לנקבה).

מאי בינייהו (בין רב פפא לרב חנינא)?

איכא בינייהו 'שפחות' (דאוקי רב חנינא כרב מלכיו ורב פפא כרב מלכיה, ומעיל אפר מקלה כרב מלכיו; דהנך תלת: 'שפוד' ו'אפר מקלה' ו'גומות' - שמעתא נינהו, ולא אמתניתין קיימא; אבל 'שפחות' - אמר רב מלכיה הלכה כרבי אליעזר, דאמר במשנתיו: 'אפילו הכניסה לו מאה שפחות' - כופה לעשות בצמר'. בלורית דהכא - אפירושא דמתניתא קאי, דקתני לעיל 'שומט את ידו', ואתי איהו לפרושי שיעורה; וכן 'גבינה': דקתני מתניתין: 'אלו דברים האסורים כו'; אמרין: מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבים? ופירש רב מלכיה; והא דנקיט תלמודא 'איכא בינייהו שפחות' ולא נקט 'שפחות ואפר מקלה' - אמילתיה דרב מלכיה דאתנח ביה רב פפא סימן נקט).

(עבודה זרה כט, ב)

משנה:

אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין, ואיסורן איסור הנאה: היין, והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין (ביד העובד כוכבים); לאפוקי היכא דובין עובד כוכבים חומץ מישראל, דלא מיתסר בהנאה; דטעמא דאסור בהנאה - משום דדלמא נסכיה הוא, וחומץ לא מנסך, וחרס הדריני (בגמרא מפרש ששוריהו במים ויוצא יין הנבלע בו), ועורות לבובין (שקורעין כנגד הלב: דרכן לעשות כן לעבודת כוכבים, ומוציאין את הלב דרך הנקב, ומיתסר משום 'זבחי מתים').

רבן שמעון בן גמליאל אומר: בזמן שהקרע שלו עגול - אסור; משוך - מותר (שאין עושין כן לעבודת כוכבים).

בשר הנכנס העובדי כוכבים - מותר, והיוצא - אסור (בהנאה: דעושין תקרובת), מפני שהוא כזבחי מתים, דברי רבי עקיבא. ההולכין לתרפות (לשעות עבודת כוכבים למרחוק) - אסור לשאת ולתת עמהן (דאזיל ומודה לעבודת כוכבים; ועוד: דובני מידי דאצטריך לעבודת כוכבים לתקרובת), והבאין - מותרין. נודות העובדי כוכבים (של עור), וקנקניהן (חרס), ויין של ישראל כנוס בהן (הכניס בהן יין לקיום) - אסורין, ואיסורן איסור הנאה - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אין איסורן איסור הנאה. החרצנים והזגין (פסולת של ענבים וגרעינין שבתוכן) של עובדי כוכבים - אסורין, ואיסורן איסור הנאה - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: לחין (כל שנים עשר חדש) - אסורין (אף בהנאה), יבשין - מותרין. המוריס (שמן של דגים, שמא עירב בו יין) וגבינת בית אוניקי (שם הכפר) של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה (אבל שאר גבינות - מותרין בהנאה; ובגמרא מפרש לה (דף לד:)) - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אין איסורן איסור הנאה.

אמר רבי יהודה: שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו: מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים (לרבנן קבעי לה, דאסרו לה באכילה ולא בהנאה)?

אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה. אמר לו: והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה (שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה), אמרו: 'כהן שדעתו יפה' (שאינו קץ ומאס בה) שורפה חיה (הומי"ר בלע"ז: גומעה), ולא הודו לו (לאומרים כן: להיתירא לכתחלה), אבל אמרו: אין נהנין ולא מועלין' (וכל היכא דתנן הכי - שרי מדאורייתא, אבל רבנן דגזרו בה; והכי משמע 'לא נהנין מדרבנן, ואם נהנה - אין בה מעילה'; אלמא מדלית בה מעילה - שמע מינה האי חלב הכנוס בקיבת העולה - כפירשא בעלמא הוא)!!

אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים (שנעשו לה תקרובת, וגבי עבודת כוכבים - אפילו פרש אסור, דניחא ליה בנפחיה: שיראה יפה, כדאמרין בגמרא).

אמר לו: אם כן - למה לא אסרו בהנאה?

השיאו לדבר אחר (לא רצה לגלות דבר הברור, כדמפרש בגמרא טעמא), אמר לו:

"ישמעאל, היאך אתה קורא (שיר השירים א,ב): '[ישקני מנשיקות פיהו] כי טובים דודיך' (לשון זכר) מ'מין' או 'כי טובים דודיך' (לשון נקבה)'" (והכי קאמר כנסת ישראל: 'ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו, כי כך אמר לי 'טובים דודיך מ'מין')? אמר לו: 'כי טובים דודיך'.

אמר לו: אין הדבר כן, שהרי חבירו מלמד עליו (שיר השירים א, ג): לריח שמניך טובים [שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך] (שהוא לשון זכר, וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה 'לריח שמניך טובים וגו': עלמות אהבוך' לא שייך למימד לנקבה).

גמרא:

יין מנלן?

אמר רבה בר אבוא: אמר קרא: (דברים לב, לח) אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם [יקומו ויעזרכם יהי עליכם סתרה]: מה זבח אסור בהנאה - אף יין נמי אסור (שנתנסך לעבודת כוכבים) בהנאה.

זבח גופיה מנלן?

דכתיב (תהלים קו, כח) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: מה מת אסור בהנאה - אף זבח נמי אסור בהנאה.

ומת גופיה מנלן?

אתיא 'שם' 'שם' 'שם' מעגלה ערופה: כתיב הכא (במדבר כ, א) [ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש] ותמת שם מרים [ותקבר שם], וכתיב התם (דברים כא, ד) [והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע] וערפו שם את העגלה בנחל: מה להלן אסור בהנאה - אף כאן נמי אסור בהנאה.

והתם מנלן?

אמרי דבי רבי ינאי: 'כפרה' כתיב בה ('כפר לעמך ישראל' (דברים כא, ח)), כקדשים (הלכך אסור בהנאה כקדשים).

והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין:

פשיטא! משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה?

אמר רב אשי: הא אתא לאשמועינן: חומץ שלנו (של ישראל) (שהפקידו) ביד עובד כוכבים - אין צריך חותם בתוך חותם (אינו צריך אלא חותם אחד: דהואיל ואשמועינן מתניתין דלא מנסכי חומץ): אי משום אינסוכי - לא מנסכי, ואי משום איחלופי (לצורכו: להחליפו ברע ממנו): כיון דאיכא חותם לא טרח (לסתור חותמו של ישראל) ומזייף (ולעשות חותם אחר מזויף).

אמר רבי אילעא: שנינו: 'יין מבושל של עובדי כוכבים שהיה

מתחלתו יין - אסור' ('יין מבושל' משמע שהיה מתחלתו יין ביד עובד כוכבים ובשלו אסור בהנאה משום תחילתו);

פשיטא: משום דאיבשיל פקע ליה איסורא?

אמר רב אשי: הא אתא לאשמועינן (טעמא - דהעובד כוכבים בשלו, הא בשלו ישראל בהיתר - תו לא מיתסר בהנאה; וקמשמע לן דלא מנסכי עובדי כוכבים יין מבושל): (הלכך) יין מבושל שלנו ביד עובדי כוכבים - אין צריך חותם בתוך חותם: אי משום אינסוכי - לא מנסכי ואי משום

(עבודה זרה ל, א)

איחלופי (לשתות) - כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף.

תנו רבנן: יין מבושל ואלונתית (פשוט) של עובדי כוכבים - אסורין (שהרי תחלתו יין); אלונתית כברייתא (שלא היה יין מתחלה ביד עובד כוכבים, אלא לקחה עשויה מיד ישראל) - מותרת (בהנאה: דתו לא מנסך ליה).

ואיזו היא אלונתית?

כדתניא גבי שבת: עושין אנומלין (בשבת, שהוא לשתות), ואין עושין אלונתית (שהוא לרפואה: להצטנן כשיוצאין מבית המרחץ, כדמפרש); ואיזו היא אנומלין ואיזו היא אלונתית? - אנומלין: יין ודבש ופלפלין; אלונתית: יין ישן ומים צלוליין (שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלוליין, ושופין העליונים בנחת במסגרת) ואפרסמון, דעבדי לבי מסותא.

רבה ורב יוסף, דאמרי תרוייהו: יין מזוג (שני חלקי מים ואחד יין) - אין בו משום גילוי (שאין נחש שותה הימנו); יין מבושל - אין בו משום ניסוך.

איבעיא להו: יין מבושל יש בו משום גילוי או אין בו משום גילוי?
 תא שמע: העיד רבי יעקב בר אידי על יין מבושל שאין בו משום גילוי.
 רבי ינאי בר ישמעאל חלש; על לגביה רבי ישמעאל בן זירוד ורבנן לשיולי ביה; יתבי וקא מבעיא להו: יין מבושל יש בו משום גילוי או אין בו משום גילוי?
 אמר להו רבי ישמעאל בן זירוד: הכי אמר רבי שמעון בן לקיש משום גברא רבה, ומנו? - רבי חייא: יין מבושל אין בו משום גילוי.
 אמרו ליה: נסמוך?
 מחוי להו רבי ינאי בר ישמעאל: עלי ועל צוארי.

שמואל ואבלט (עובד כוכבים היה) הוו יתבי; אייתו לקמיהו חמרא מבשלא - משכיה [אבלט] לדיה (שלא יגע בו ויאסרו); אמר ליה שמואל: "הרי אמרו 'יין מבושל אין בו משום יין נסך' (ושמעין מהכא דאף בשתיה מותר) [ואינך צריך למשוך ידך מיינ זה]".

אמתיה דרבי חייא - איגלווי לה ההוא חמרא מבשלא; אתיא לקמיה דרבי חייא; אמר לה 'הרי אמרו יין מבושל אין בו משום גילוי'.
 שמעיה דרב אדא בר אהבה איגלי ליה חמרא מזיגא; אמר ליה: הרי אמרו 'יין מזוג אין בו משום גילוי'.
 אמר רב פפא: לא אמרן אלא דמזיג טובא אבל מזיג ולא מזיג (שאין בו מים הרבה) - שתי (שותה הנחש).
 ומזיג ולא מזיג מי שתי? והא רבה בר רב הונא הוה קאזיל בארבא, והוה נקיט חמרא בהדיה, וחזייה לההוא חיויא דצרי ואתי (מבקע במים ובא, כמו (פסחים דף מ). (צריא דחיטי) ביקוע, כמו 'דמצרי זיקי' לקמן); אמר ליה לשמעיה: סמי עיניה דדין (הראה לו לנחש דבר שיקוף ביין זה וישוב)!
 שקיל קלי מיא (מעט מים), שדא ביה - וסר לאחוריה!
 אחיאי מסר נפשיה (למות ובא ושותה לעין כל), אמזיגא לא מסר נפשיה (ומיהו כי לא חזו ליה - שתי).
 ואמזיגא לא מסר נפשיה? והא רבי ינאי הוה בי עכבורי (מקום), ואמרי ליה בר הדיא הוה בי עכבורי - הוו יתבי, והוו קא שתו חמרא מזיגא; פש להו חמרא בכובא (בלע"ז: קובא) וצרונהי בפרונקא (כיסוי של בגד קשרו על פיהן), וחזיא לההוא חיויא דשקיל מיא ורמא בכובא עד דמלא בכובא וסליק חמרא עילויה פרונקא ושתי?!
 אמרי: דמזיג איהו - שתי, דמזיגי אחריני - לא שתי.

אמר רב אשי ואיתימא רב מרשיא: פירוקא לסכנתא (לדבר שיש בו סכנה אתה בא לתרוץ ולסתור ראיות שאנו מביאין? ואנן נסמוך אהני שינויי דליתו)? (אלא ודאי לא שנא הכי ולא שנא הכי אסור)!

אמר רבא: הלכתא: יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך; יין מבושל אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך.

שמעיה דרב חלקיה בר טובי איגליא ההוא קיסתא (שם מדת יין שבעיר) דמיא, והוה ניים גבה; אתא לגביה דרב חלקיה בר טובי, אמר ליה: הרי אמרו 'אימת ישן עליהן' (אימת אדם הישן על הנחש, ולא מסר נפשיה משום מיא, ואיהו הוה ניים אגבייהו) 'והני מילי ביממא, אבל כליליא לא - ולא היא: לא שנא ביממא ולא שנא כליליא, 'אימת ישן עליהן' לא אמרינן.

רב לא שתי מבי ארמאה, אמר: לא זהירי בגילוי; מבי ארמלתא (ישראל) שתי (ואף על גב דלא בקיאי בהלכות גילוי), אמר: סירכא דגברא (ומנהגא דגברא) נקיטא (ואתיא).

שמואל לא שתי מבי ארמלתא; אמר: לית לה אימתא דגברא ולא מיכסיא מבי, אבל מבי ארמאה שתי: נהי דאגילויא לא קפדי אמנורותא (נקיון) מיהא קפדי (ומכסין המים שלא תפול בהן פסולת); איכא דאמרי: רב לא שתי מבי ארמאה, אבל מבי ארמלתא שתי; שמואל לא שתי מבי: לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא.

אמר רבי יהושע בן לוי: שלש יינות הן, ואין בהן משום גילוי, ואלו הן: חד, מר, מתוק: 'חד' - טילא חריפא (מין יין חזק, ואין טעמו טוב ומתוק אלא כחומץ, ומתוך חזקו אין נחש שותהו) דמצרי זיקי (מבקע נודות מחזקו); 'מר' - 'ירנא' (רע ומר); 'מתוק' - חוליא (מחמת השמש בתוך הענבים, ושוב אינו הגון). רב חמא מתני (להנך שלש יינות) לעילויא (שינוי שלהן לשבח): 'חד' = חמר ופלפלין ('חד' = חריף מחמת פלפלין וסממנים הנתונים בו); 'מר' = אפסינתין (אולישנ"א בלע"ז); 'מתוק' = מי בארג (משקה משובח; 'בארג' לשון פרס 'משובח', כמו 'סוסיא בארג' ב'חלק', וכולן - אין נחש שותה מהן).

אמר רבי שמעון בן לקיש: קרינא - אין בו משום גילוי. מאי 'קרינא'? אמר רבי אבהו: חמרא חליא (מתוק) דאתי מעסיא. אמר רבא: ובמקומו (במדינתו) יש בו משום גילוי; מאי טעמא? - חמר מדינה הוא (והנחשים רגילין בו). אמר רבא: האי חמרא דאקרים (החמץ ולא חומץ הגון): עד תלתא יומי יש בו משום גילוי ומשום יין נסך,

(עבודה זרה ל, ב)
מכאן ואילך (נתקלקל הרבה) אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך;
ונהרדעי אמרי: אפילו לבתר תלתא יומי - חיישינן משום גילוי; מאי טעמא? - זימנין מיקרי שתי.

תנו רבנן: 'יין תוסס' (יין חדש מגיתו: עד שהוא מחמץ להיות יין קרי ליה 'תוסס') - אין בו משום גילוי; וכמה תסיסו? - שלשה ימים; השחלים (קדשין טרוף בכלי, ושחוק, ויין או מים נתונים בו) - אין בהם משום גילוי, ובני גולה נהגו בהן איסור; ולא אמרן אלא דלית בהו חלא (חומץ), אבל אית בהו חלא - מיגרי בהו (החומץ מתגרה ונלחם בחכך של נחשים, ואין שותין בו ממנו); כותח הבבלי (חזק הוא כחומץ, כדמפרש ב'אלו עוברין' (פסחים דף מב.) דיהבו ביה עיפושי פת ונסיובי דחלבא: משג"א בלע"ז) - אין בו משום גילוי, ובני גולה נהגו בו איסור. אמר רב מנשי: אי אית ביה נקורי (כמין מקום נשיכת הנחש) - חיישינן; אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל: מי טיף טיף (כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוסף) - אין בו משום גילוי. אמר רב אשי: והוא דעביד טיף להדי טיף (שמטפטף תדיר, והטיפים רודפות זו את זו, ותכופות, והנחש שומע ובורח).

אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל: פי תאנה (כשתולשין אותה - נעשה לה פה קצר במקום עוקצה) [פירוש אחר: בקצה התחתון של התאנה שנפתח - עפ"ר על ידי חרק או כשמתבקע מבשלות] - אין בו משום גילוי; כמאן? כי האי תנא, דתניא: רבי אליעזר אומר: אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה, ואינו חושש, משום שנאמר (תהלים קטז, ה) 'שומר פתאים ה' [דלתי וליהושיע].

אמר רב ספרא משום רבי יהושע דרומא: 'שלשה מיני ארס הן: של בחר שוקע (לפי שחזק הוא וכבד ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי), של בינוני מפעפע (בינתיים), ושל זקן צף'. למימרא דכמה דקשיש - כחוש חיליה? והתניא: 'שלשה, כל זמן שמזקינין - גבורה מתוספת בהן; אלו הן: דג, נחש, וחזיר! כח אוסופי הוא דקא מוסיף, זיהריה (ארס שלו) קליש.

'של בחור שוקע' - למאי הלכתא?
 דתניא: חבית שנתגלה, אף על פי ששתו ממנה תשעה ולא מתו - לא
 ישתה ממנה עשירי (שהארס שוקע למטה וישתהו וימות); מעשה היה ששתו ממנו
 תשעה ולא מתו, ושתה עשירי ומת.
 אמר רבי ירמיה: זהו 'שוקע';
 וכן אבטיח שנתגלה, אף על פי שאכלו ממנה תשעה בני אדם ולא מתו
 - לא יאכל ממנה עשירי (מלפפון; 'מלון' בלע"ז, וגסה היא; וכשפותחין אותה לאכול קצת,
 ועומדת מגולה - אוכל נחש ממנה, והיא רכה, והארס שוקע בה; הלכך שמעינן מרב ספרא טובא: ראשון לא ישתה -
 שמא נחש זקן שתה שם, וצף הארס למעלה; אמצעיים - שמא נחש בינוני היה, ומפעפע; שתו תשעה - לא ישתה
 עשירי, שמא בחור היה); מעשה היה ואכלו ממנה תשעה ולא מתו, ואכל עשירי
 ומת.
 אמר רבי: זהו 'שוקע'.

תנו רבנן: 'מים שנתגלו - הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים (שמא יעבור
 אדם יחף, ויעמוד הארס בין קשרי אצבעותיו, וכיון שנכנס מעט ונוקב בבשר - שוב אין לו רפואה); ולא
 ירביץ בהן את הבית (להשכיב את האפר ואבק שלא יעלה), ולא יגבל בהן את
 הטיט, ולא ישקה מהן: לא בהמתו, ולא בהמת חבירו; ולא ירחץ בהן
 פניו ידיו ורגליו; אחרים אומרים: מקום שיש סירטא (סדק שהארס מתעכב
 שם ואינו נופל מהר ונוקב הבשר) - אסור; אין סירטא - מותר'. 'אחרים' היינו
 תנא קמא (דהא פנים יד ורגל יש שם פתחים וסדקים כמו בין אצבע לאצבע ובתוך הכף יש סדקים והאוחן
 והשפתים)!!
 איכא בינייהו גב היד וגב הרגל ורומני דאפי (פומיל"א של פנים אשר אצל העין,
 ואין שם סדק; ולאחרים שרי).

אמר מר: 'לא ישקה מהן: לא בהמתו, ולא בהמת חבירו' - והתניא:
 'אבל משקהו לבהמת עצמו'!!
 כי תניא ההיא - לשונרא (דלא מזיק ליה ארס, דשונרא אכיל ליה לחיויא, כדאמרינן ב'ערבי
 פסחים' (פסחים דף קיב:)).
 אי הכי - דחבריה נמי?
 דחבריה כחיש.
 ידיה נמי כחיש.
 הדר בריא.
 דחבריה נמי הדר בריא.
 זימנין דבעי לזבונא, ומפסיד ליה מיניה.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה בן בתירא: שלשה
 יינות הן: יין נסך (שנתנסך לעבודת כוכבים) אסור בהנאה, ומטמא טומאה
 חמורה (משא ואהל) בכזית (כמת: איתקש תקרובת עבודת כוכבים למת);

(עבודה זרה לא, א)
 סתם יינם אסור בהנאה (משום גזירת יין נסך), ומטמא טומאת משקין ברביעית
 (מטמא טומאת אוכלין ומשקין כתורת משקין טומאת שרץ שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין, ושיעורן
 לקבל טומאה ברביעית הלוג, ככל טומאת משקין); המפקיד יינו אצל עובד כוכבים
 אסור בשתיה ומותר בהנאה.
 והתנן [משנה דמאי פ"ג מ"ד בשני לשון; וכן תוספתא פ"ד מ"טז] 'המפקיד פירותיו אצל עובד
 כוכבים - הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים לשביעית ולמעשר (דחשידי
 לחלוף; והכא נמי דלמא חלפיה, והאי - חמרא דעובד כוכבים הוא) ' ?
 כגון שייחד לו קרן זוית (ומסר לו מפתח או עשה חותם).
 אי הכי - בשתיה נמי לישתרי, דהא רבי יוחנן אקלע לפרוד (מקום של בר
 קפרא הוא ונפטר בר קפרא); אמר 'כלום יש משנת בר קפרא? תנא ליה רבי
 תנחום דמן פרוד 'המפקיד יינו אצל עובד כוכבים - מותר בשתיה';
 קרי עליה (קהלת י"ג) [אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו ואם יפול עץ בדרום ואם בצפון] מקום שיפול
 העץ (ששכן שם תלמידי חכמים) שם יהו - שם יהו סלקא דעתא (שהוא עצמו ימצא שם; והא שכיב
 ליה)? אלא שם יהו פירותיו (ימצאו פירות העץ שנשרו ממנו - אף כאן: הצריך לדברי חכמים

ישאל את בני העיר ששומעין ולמדין ממנו, ומלמדים אותן לאחרים).

אמר רבי זירא: לא קשיא: הא רבי אליעזר הא רבנן, דתניא 'אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים, ומלאוהו יין ומפתח או חותם ביד ישראל: רבי אליעזר מתיר (אף בשתיה) וחכמים אוסרין' (לעשות כן; ואי עבד - שרי בהנאה, כדאמרין לעיל).

אמר רבי חייא בריה דרבי חייא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב - ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר לי אבא בר חמא הכי אמר זעירי: הלכה כרבי אליעזר.

אמר רבי אלעזר: הכל משתמר בחותם אחד חוץ מן היין, שאין משתמר בחותם אחד; ורבי יוחנן אמר: אפילו יין משתמר בחותם אחד; ולא פליגי: הא כרבי אליעזר הא כרבנן.

(תוספות ד"ה ולא פליגי הא רבי אליעזר והא רבנן. פירוש: לא פליגי אליבא דחד תנא, אלא מר סבר כרבי אליעזר ומר סבר כרבנן; אי נמי: לא פליגי, וכולהו כרבי אליעזר קיימי, דפסק רב כוותיה, אלא מר מפרש מילתיה דרבי אליעזר ומר מפרש מילתייהו דרבנן. ואי תימא: ורבי אלעזר היכי קאי כרבי אליעזר? הא רבי אליעזר גופיה קאמר בפרק קמא דנדה (דף ח.) דאין הלכה כרבי אליעזר בכולהו סידרי אלא בארבע - ויש לומר דשאני הכא, דקאי רבי מאיר כוותיה לקמן - פרק 'רבי ישמעאל' (דף טא.), בבביריתא דאמר 'הלוקח בית וכו', וכה"ג משני תלמודא התם בפרק קמא דנדה (שם):

איכא דאמרי: אמר רבי אלעזר: הכל משתמר בחותם בתוך חותם חוץ מן היין, שאין משתמר בחותם בתוך חותם; ורבי יוחנן אמר: אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם;

ותרוייהו כרבנן (דאי כרבי אליעזר - בחותם אחד נמי שרי): מר סבר: כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר - בחותם אחד, אבל בחותם בתוך חותם שרו; ומר סבר: אפילו חותם בתוך חותם אסרי.

היכי דמי 'חותם בתוך חותם'?

אמר רבא: אגנא דפומא דחביתא (כפה מזרק על פי החבית), שריקא (טח בטיט ודיבק סביבות פי המזרק לדופני החבית), וחתימא - הוי 'חותם בתוך חותם'; ואי לא - לא;

דיקולא (כפה סל על פי חבית, והחבית מגופה, דהיינו שתי חותמות: מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה, וסל כפוי עליה) ומיהדק (נכנס בדוחק פי הסל לבלוע את החבית - הוי 'חותם בתוך חותם', ולא טרח לזיזיפי כולי האי) - הוי 'חותם בתוך חותם'; לא מיהדק (נוח ליטלו, הוי כמאן דליתיה) - לא הוי חותם בתוך חותם;

נוד בדיסקיא (של עור מלא יין וקשור ומונח בתוך דיסקיא של עור), חתימת פיו (של נוד) למטה (בתוך דיסקיא) - הוי 'חותם בתוך חותם' (דטורח להפוך ולהתיר קשר הדיסקיא וקשר הנוד ולחזור ולקשרה - כולי האי לא טרח); פיו למעלה - לא הוי 'חותם בתוך חותם'; וכי כייף פומיה (של נוד) לגיו וצייר וחתיים (כעין שקושרין נודות שלנו של שמן: שלאחר שקושרים אותו - מכניסין פי הנוד כשהוא קשור בתוכו, ועוד קושרים אותה פעם אחרת: אפילו אין דיסקיא) - הוי 'חותם בתוך חותם'.

תנו רבנן: 'בראשונה היו אומרים יין של עין כושי (מקום כותים) אסור מפני בירת סריקא (עובדי כוכבים הן וסמוכין לעין כוש), ושל ברכתא (עיר של כותים) אסור מפני כפר פרשאי (עובדי כוכבים), ושל זגדור (כותים) אסור מפני כפר שלים; חזרו לומר: חביות פתוחות אסורות, סתומות מותרות.'

מעיקרא מאי סבור ולבסוף מאי סבור?

מעיקרא סבור: אין כותי מקפיד על מגע עובד כוכבים, לא שנא פתוחות ולא שנא סתומות; ולבסוף סבור: כי לא קפיד - אפתוחות, אסתומות מקפיד קפיד.

וסתומות מותרות? ורמינהי:

(עבודה זרה לא, ב.)

השולח חבית של יין ביד כותי, ושל ציר ושל מורייס ביד עובד כוכבים: אם מכיר חותמו וסתמו (שלא זייף סתימתו) - מותר, אם לאו אסור (חבית של יין ביד כותי - וכל שכן ביד עובד כוכבים - צריך הכרת חותם; ואף על פי דכותי אינו מנסך - מיהו לא קפיד אמגע עובד כוכבים; ושל ציר ומורייס ביד עובד כוכבים צריך הכרת חותם: ציר - אף על גב דלאו אורחא למירמי ביה חמרא, דדמי היין יקרים משל ציר, מיהו חיישינן דלמא מחליף ליה בציר של דגים טמאים; ומורייס

חיישנין איידי דדמי מורייס יקריס מדמי יין - דלמא שקיל מורייס ומעייל חמרא ומערב ביה; אבל כותי לא חשיד לאחלופי ציר מיעה וזיבות של דגים כשכובשין אותן במכבש, כדאמרין במועד קטן (דף יא), ונעשה חזק כחומץ ומטבל בו; מורייס: מערבין בו קרבי דגים, כדאמרין לקמן בפרקין (דף לד): דנפיש שומניה) ! ?
 אמר רבי זירא: לא קשיא: כאן בעיר (בעיר קפיד כותי, דסבר: השתא נגע עובד כוכבים ביני, ולא זבני מיני), כאן בדרך.
 מתקיף לה רבי ירמיה: מידי הנך דעיר לא בדרך אתו (וליוחש שמא נגע בהן בבואם בדרך!) ?
 אלא אמר רבי ירמיה: (הך דקתני סתומות מותרות -) בין הגיתות שנינו: כיון דכולי עלמא אפכי (מצויין בדרכים) - מירתת, אמר: השתא אי חזי לי מפסדו לי.

אתמר: מפני מה אסרו שְׁכָר של עובדי כוכבים?
 רמי בר חמא אמר רבי יצחק: משום חתנות (שלא ירגיל לעשות משתאות אצל עובד כוכבים, ויתן עיניו בבתו).
 רב נחמן אמר: משום גילוי.
 אגילוי דמאי? אילימא גילוי דנזייתא (בעוד שהשכר בגיגית שהיא נעשית) - אנן נמי מגלינן!! ואלא דחביתא - אנן נמי מגלינן (דקיימא לן דשיכרא לא שתי חייוא מיניה) ! ?
 לא, צריכא באתרא דמצלו מיא (במקום שרגילין להשהות המים בכלי עד שיהיו צלולים, ומים יש בהן משום גילוי).
 אלא מעתה ישן תשתרי, דאמר רב: 'ישן (כל דבר גילוי שהשהו אותו עד שנתיישן -) מותר: (ד) אין מניחו (ארס של נחש) ליישן (אם היה בתוכו); החמיץ (יין מגתו חדש שנתגלה עד שלא החמיץ והחמיץ) - מותר: (בידוע שלא שתה בו נחש, דאילו שתה בו נחש) אין מניחו להחמיץ (לא היה מניחו להחמיץ) ' ! ?
 גזירה ישן אטו חדש.

רב פפא - מפקין ליה לאבבא דחנוותא ושתי; רב אחאי - מייתו ליה לביתיה ושתי; ותרוייהו משום חתנות.
 רב אחאי עביד הרחקה יתירתא;
 רב שמואל בר ביסנא איקלע למרגואן (ישראל חשודין היו ולא היו מקפידין על יינם של עובדי כוכבים), אייתו ליה חמרא ולא אשתי; אייתו ליה שיכרא ולא אשתי. בשלמא חמרא - משום שימצא (חשד יין נסך); שיכרא משום מאי? משום שימצא דשימצא (גזרה שיכרא אטו חמרא).

אמר רב: האי שיכרא דארמאה - שרי, וחייא ברי לא נישתי מיניה.
 מה נפשך: אי שרי - לכולי עלמא שרי, אי אסיר - לכולי עלמא אסיר ! ?
 אלא: רב סבר משום גילויא (ומיהו לכולי עלמא שרי: שאינן חולין, והאי זיהרא לא מלקי להו) ואזיל מרורא דכשותא (טעם מרירות של כשות) וקלי ליה זיהריה (ואין בו כח להלקות אדם בריא), ודלקי (אדם שהוא חולה קודם לכן ושותהו) - מלקי (מזיק) ליה טפי (מזיקו ומכביד חליו), וחייא ברי - הואיל ולקי - לא נישתי מיניה.

אמר שמואל: כל השרצים - יש להן ארס; של נחש ממית, של שרצים אינו ממית.
 אמר ליה שמואל לחייא בר רב: בר אריא! תא ואימא לך מילתא מעלייתא דהוה אמר רב אבון: הכי אמר אבון: הני ארמאי זוקאני (נפוחים) דהוו שתו גילויא ולא מתו - איידי דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו [גופם נתחסן] ? .

אמר רב יוסף:

(עבודה זרה לב, א)
 האי חלא דשיכרא דארמאה - אסור, דמערבי ביה דורדיא (שמרים) דיין נסך.

אמר רב אשי: ומאוצר (אם הביאו מן האוצר: מכלי העשוי לקיום) שרי: כיון דמערבי ביה - מסרא סרי (מסריח כשמשוהין אותו).

וחרס הדרייני:

מאי 'הדרייני'?

אמר רב יהודה אמר שמואל: חרס של הדריינוס קיסר (כשיוצא בגייסות - מוליכן עמו).

כי אתא רב דימי - אמר: קרקע בתולה היתה, שלא עבדה אדם מעולם (והיה כל כחה קיים - והוציאתו בין זה, ונעשה חזק), עבדה ונטעה, ורמי ליה לחמרא בגולפי (כלי חרס) חירוי (חדשים, דמייצי), ומייצי להו לחמריהו, ומתברו להו בחספי, ודרו בהדיהו (נושאים עמהן); וכל היכא דמטו - תרו להו (שורין אותן במים) ושתו.

אמר רבי יהושע בן לוי: וראשון שלנו (יין משובח שלנו) כשלישי שלהן (כשהוא שרוי שלש פעמים במים - היו המים השלישיים משובחים כיון שלנו).

איבעיא להו: מהו לסמוך בהן כרעי המטה? רוצה בקיומו על ידי דבר אחר (ישראל רוצה בקיומו של יין נסך, ולא בשבילו, אלא בשביל החרס ולסמיכה) - שרי או אסור?

תא שמע: דרבי אלעזר ורבי יוחנן: חד אסר וחד שרי.

<והלכתא כמאן דאסר>

מיתיבי: 'הדרדורין' (לגינין קטנים) והרוקבאות (תרגומה של חמת ורקבא והן של עור) של עובדי כוכבים, יין של ישראל כנוס בהן - אסור בשתיה ומותר בהנאה; העיד שמעון בן גודא לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששתה ממנו בעכו, ולא הודו לו; נודות של עובדי כוכבים: רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע בן קפוסאי: אסור לעשות מהן שטיחין לחמור (דשטיל"ש). - והא הכא (גבי שטיחין) דרוצה בקיומו על ידי דבר אחר (דאינו רוצה בקיומו של יין), וקתני דאסור!

ולייטעמיך - קנקנים של עובדי כוכבים ליתסרו למיזבן! מאי שנא נודות ומאי שנא קנקנים?

אמר רבא: גזירה שמא יבקע נודו ויטלנו (לשטיח מעל החמור) ויתפרנו על גבי נודו (ויתן יינו של עובד כוכבים טעם ביינו של ישראל).

ולמ"ד רוצה בקיומו על ידי דבר אחר אסור - מאי שנא קנקנים דשרו?

אמר לך: התם ליתיה לאיסוריה בעיניה, הכא איתיה לאיסוריה בעיניה.

ולא הודו לו:

ורמינהי 'יין הבא ברוקבאות של עובדי כוכבים' - אסור בשתיה ומותר בהנאה; העיד שמעון בן גודא לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששתה ממנו בעכו והודו לו! - מאי 'לא הודו לו' דקאמר? התם - כל סייעתו, אבל בנו מודי ליה. איבעית אימא: גודא לחוד וגודע לחוד (לזה לא הודה ולזה הודה אחרי כן).

ועורות לבובין:

תנו רבנן [דומה לתוספתא עבודה זרה פ"ה מ"ג]: איזהו 'עור לבוב'? - כל שקרוע כנגד הלב (שכן דרך עובד כוכבים להוציא דרך אותו קרע הלב של שור מחיים), וקדור (כנקב עגול) כמין ארוכה, יש עליו קורט דם (גלדי בלע"ז קרושט"א) - אסור (בידוע שמחיים נקרע) [## מן הסתם, כי כן דרבם, אבל סתם דם על חתך בעור שחוטה אינו מחיים],

(עבודה זרה לב, ב)

אין עליו קורט דם - מותר (אחר הפשטו אירע בו כך, ולא לעבודת כוכבים).

אמר רב הונא: לא שנו אלא שלא מלחו, אבל מלחו - אסור: אימא מלחו העברתו.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: בזמן שהקרע שלו עגול – אסור; משוך – מותר:

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

אמר ליה אביי: 'הלכה' – מכלל דפליגי (מיבעיא קבעי לה מיניה: מי פליגי רבנן עליה אי לא)?

אמר ליה: מאי נפקא לך מינה (בין חלוקין בין לא חלוקין הלכה כמותו)?

אמר ליה: גמרא גמור זמורתא תהא (בתמיה: אביי תלמידו של רב יוסף, וקאמר ליה: אתה מלמדנו לומר 'הלכה כמותו' – ותהא כזמר בעלמא, דאי אין חולקין – 'הלכה' למה לי)?

בשר הנכנס לעבודת כוכבים (שהעובד כוכבים רוצה להכניסו) – מותר (בהנאה אם נהר ישראל ליטלו עם כניסתו: קודם שיקריבו אותו):

מאן תנא (דבשר העובד כוכבים מותר בהנאה)?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: דלא כרבי אלעזר, דאי כרבי אלעזר – האמר (בשחיטת חולין ב'השוחט' (דף לז:)) 'סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים' (וכי שחטה – עבדה לעבודת כוכבים בשחיטתו, ונאסרה, דשחיטתה היא תקרובתה).

והיוצא אסור מפני שהוא כזבחי מתים:

מאי טעמא?

אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים.

מני?

רבי יהודה בן בתירא היא, דתניא: 'רבי יהודה בן בתירא אומר: מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמא באהל? שנאמר (תהלים קז, כח) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: מה מת מטמא באהל – אף תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל' (ומינה: מה מת אסור בהנאה, כדגמרינן בסנהדרין (דף מז:)) 'ותמת שם מרים' – 'שם' 'שם' מעגלה ערופה – אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה).

ההולכין לתרפות – אסורין לשאת ולתת עמהם:

אמר שמואל: עובד כוכבים ההולך לתרפות (לבקש טעותן למקום אחר): בהליכה אסור, דאזיל ומודי קמי עבודת כוכבים; בחזרה מותר: מאי דהוה הוה.

ישראל ההולך לתרפות – בהליכה מותר: דלמא הדר ביה ולא אזיל; בחזרה אסור: כיון

(עבודה זרה לג, א)

דאביק בה (לשון עניבה היא בכל התלמוד) – מהדר הדר אזיל;

והתניא: 'ישראל ההולך לתרפות – בין בהליכה בין בחזרה – אסור'!

אמר רב אשי: כי תניא ההיא – בישראל מומר, דודאי אזיל.

תנו רבנן: 'עובד כוכבים ההולך ליריד (שוק של עבודת כוכבים), בין בהליכה בין בחזרה מותר (מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל); ישראל ההולך ליריד, בהליכה מותר, בחזרה אסור.

מאי שנא ישראל דבחזרה אסור? דאמרי: עבודת כוכבים זבין (מכר צלמים בשוק): דמי עבודת כוכבים איכא בהדיה.

עובד כוכבים נמי נימא עבודת כוכבים זבין דמי עבודת כוכבים איכא בהדיה?

אלא: עובד כוכבים – אמרינן גלימא זבין, חמרא זבין.

ישראל נמי נימא אימור 'גלימא זבין חמרא זבין'?

אי איתא דהוה ליה (להאי ישראל גלימא או חמרא) – הכא (לדידן) הוה מזבין ליה [ולא היה צריך ללכת לשוק של עכו"ם].

והבאין מותרין:

אמר רבי שמעון בן לקיש: לא שנו אלא שאין קשורין זה בזה, אבל קשורין זה בזה (שחזורין חבורה חבורה יחד ולא בד בבד) – אסורין, אימא: דעתו לחזור.

נודות העובדי כוכבים וקנקניהם (נודות של עור, קנקנים של חרס; כל המשנה פירשתי למעלה):

תנו רבנן [דומה לתוספתא עבודה זרה פ"ה מ"ד]: 'נודות העובדי כוכבים גרודים [בתוספתא: 'גרורים'] (גרס בדל"ת, כמו (איוב ב, ח) 'להתגרד בו': שאין בהן זפת) חדשים (והן חדשין) – מותרין (דבכניסת יין זמן מועט – לא בלע עור; ו'נודות' דוקא, אבל כלי חרס בלע לאלתר) ישנים ומזופפין (כלומר או ישנים או מזופפין) – אסורין (ישנים – אידי דכניס בהן יין נסך זמן מרובה בלע עור; ומזופפין – אפילו בחדא זימנא בלע זפת לין); עובד כוכבים ריבבן (ברי"ש, כמו 'רבב', כלומר: התיך הזפת לתוכן) ועיבדן ונתן לתוכן יין (כן דרכם: בעוד שהזפת חם – נותנין יין: ליטול טעם מרירתו של זפת), וישראל עומד על גביו אינו חושש'. וכי מאחר דעובד כוכבים נותן לתוכן יין – כי ישראל עומד [על] גביו מאי הוי?

אמר רב פפא: הכי קאמר: עובד כוכבים ריבבן ועיבדן, וישראל נותן לתוכן יין, וישראל אחר עומד על גביו ואינו חושש'. ומאחר דישראל נותן לתוכן יין, ישראל אחר עומד על גביו למה לי? דלמא אגב טירדיה (דישראל זה שעסוק בנתינת יין לתקן הנוד) – מנסך (עובד כוכבים), ולא אדעתיה (דישראל להבין).

רב זביד אמר: לעולם כדקאמרת מעיקרא, והכא – בעידנא דקא שדי ליה נעשה כזורק מים לטיט (שאותו יין הולך לאבוד בזפת, ובטל טעמו, כמים הניתנין בטיט: שכלין מאליהן כשמתייבש הטיט – הרי הן כאילו לא היו; אף יין זה כלה בליחלוחית הזפת, וכשמתייבש הזפת – כלה מאליו ושוב אינו פולט).

אמר רב פפי: שמע מינה מדרב זביד: האי עובד כוכבים דשדא חמרא לבי מילחי (בכלי מלא מלח שהיין נבלע וכלה במלח) דישראל – שרי. מתקיף לה רב אשי: מי דמי? התם קאזיל לאיבוד, הכא לא קאזיל לאיבוד (שנתן טעם במלח לעולם ואינו מתייבש) !!

בר עדי טיעא אנס [גזל] הנהו זיקי מרב יצחק בר יוסף, רמא בהו חמרא ואהדרינהו ניהליה. אתא שאיל בי מדרשא; אמר ליה רבי ירמיה: כך הורה רבי אמי הלכה למעשה: ממלאן מים שלשה ימים ומערן.

ואמר רבא: צריך לערן מעת לעת (בכל שלשה ימים מערן מעת לעת ונותן אחרים). סבור מינה הני מילי דידן (כגון הני זיקי דרב יצחק, שנבלע בהן יין כשר תחלה, ולא בלעי מיין נסך כל כך), אבל דידהו (שנבלע בהן יין נסך מתחלתו) – לא (לא סגי בהכי); כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש: אחד שלנו ואחד שלהם. סבר רב אחא בריה דרבא קמיה דרב אשי למימר: הני מילי נודות (הני זיקין של עור הן), אבל קנקנים (של חרס הן ובלעי טובא) – לא (לא סגי להו בהכי)! אמר ליה רב אשי: לא שנא נודות ולא שנא קנקנים.

תנו רבנן: קנקנים של עובדי כוכבים חדשים גרודים (שלא נזפו מעולם קרי 'גרודים') – מותרין; ישנים ומזופפין (או ישנים או מזופפין) – אסורין; עובד כוכבים נותן לתוכן יין – ישראל נותן לתוכן מים (כלומר: נתן לתוכן עובד כוכבים יין – ישראל נותן לתוכן שלשה ימים מים, ומערן מעת לעת, כדאמרינן, ומותרין); עובד כוכבים נותן לתוכן יין – ישראל נותן לתוכן ציר ומוריים (מיד), ואינו חושש (אף על פי שלא מילאהו מים; לפי שהציר ומוריים שורפין את היין הנבלע, ומכלין אותו).

איבעיא להו:

(עבודה זרה לג, ב) (אציר ומוריים קאי: כל קנקנים מחרס נינהו). לכתחלה או דיעבד?

תא שמע דתני רב זביד בר אושעיא: הלוקח קנקנים מן העובדי כוכבים: חדשים - נותן לתוכן יין; ישנים - נותן לתוכן ציר ומוריים לכתחלה.

בעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרבי אמי: החזירן לכבשן האש ונתלכנו מהו?

אמר ליה: ציר שורף, אור לא כל שכן!

אתמר נמי אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: קנקנים של עובדי כוכבים שהחזירן לכבשן האש - כיון שנשרה זיפתן מהן - מותרין.

אמר רב אשי: לא תימא 'עד דנתרן', אלא אפילו רפאי מירפא, אף על גב דלא נתר.

קינסא (הכניס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו) - פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אסר וחד שרי; והלכתא כמאן דאסר (ולא דמי להחזירן בכבשן: דהתם, כיון שהסיקן מבחוץ עד שנשרה זפתו - כבר נתלבן החרס, אבל הכא, כיון שהכניס האור - מיד זפתו נושר; ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים לפי שמכניסן לקיום - לא סגי בהכשר בפנים: בין לשרפן בין לתת לתוכן מים חמין, מדאסיר בקינסא, דהיינו באור עצמו - כל שכן במה שהוחם ממנו; אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ - שרי; לפיכך צריך לערן מעת לעת, או להשהותם עד שנים עשר חדש).

איבעיא להו: מהו ליתן לתוכו שכר?!?

רב נחמן ורב יהודה אסרי, ורבא שרי.

רבינא שרא ליה לרב חייא בריה דרב יצחק למירמא ביה שכרא. אזל, רמא ביה חמרא - ואפילו הכי לא חש לה למילתא (למגזר שכרא אטו חמרא, דשכרא מבטל ליה לטעמיה דחמרא), אמר: אקראי בעלמא הוא.

רב יצחק בר ביסנא הוה ליה הנהו מאני דפקוסנא (של צפיעי בקר, ונתן בהן יין נסך); מלינהו מיא, אנחינהו בשימשא - פקעו! אמר ליה רבי אבא:

אסרתינהו עלך איסורא דלעולם (כלומר איבדתם על חנם)? אימור דאמור רבנן ממלינהו מיא, אנוחי בשימשא מי אמור?

אמר רבי יוסנא אמר רבי אמי: כלי נתר - אין לו טהרה עולמית (מין נסך הנבלע בהן, משום דבליעי טובא).

מאי 'כלי נתר'?

אמר רבי יוסי בר אבין: כלי מחפורת של צריף (קרקע שחופרין משם צריף; ובלע"ז 'אלום'; ובלשון אשכנז: 'בייס"א').

דבי פרזק (שם האישי) רופילא (שני למלך) אנס הני כובי מפומבדיתא, רמא בהו חמרא, אהדרינהו ניהליהו, אתו שיילוהו לרב יהודה, אמר: דבר שאין מכניסו לקיום הוא: משכשכן במים והן מותרין.

אמר רב עזירא: הני חצבי שחימי (מקרקע שחמתית; 'רוש"א' בלע"ז) דארמאי, כיון דלא בלעי טובא - משכשכן במים ומותרין.

אמר רב פפי: הני פתוותא (כלי חרס) דבי מיכסי (מקום קרקעיתו קשה), כיון דלא בלעי טובא - משכשכן במים ומותרין.

כסי (כוסות של חרס, ואין מכניסן לקיום אלא שותין בהם): רב אסי אסר ורב אשי שרי אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון - כולי עלמא לא פליגי דאסור (דכולי עלמא אסור דאיידי דרכיכי בלעי ואסירי עד שימלאם מים שלשה ימים וכדאמרן); כי פליגי בפעם שני:

איכא דאמרי: פעם ראשון ושני כולי עלמא לא פליגי דאסור, כי פליגי בפעם שלישי.

והלכתא: פעם ראשון ושני אסור, שלישי מותר.

אמר רב זביד: האי מאני דקוניא (גירסת רש"י: קוניאס: כלי חרס מצופה באבר, וקורין פולמי"ד): חיורא ואוכמא שרי, ירוקא אסור: משום דמיצריף (שיש בו קרקע

מחפורת של צריף, ובלעי טפי) ; ואי אית בהו קרטופני - כולהו אסירי (בקעים וסדקים) .

דרש מרימר: קוניה, בין אוכמא בין חיורא בין ירוקא - שרי .
מאי שנא מחמץ בפסח? דבעו מיניה ממרימר: הני מאני דקוניה - מהו לאשתמושי בהו בפסחא? ירוקא לא תיבעי לך: דמצרפי (שיש בהן צריף) ובלעי (ובלעי טפי), ואסירי; כי תיבעי לך חיורי ואוכמי: מאי? - כי אית בהו קרטופני לא תיבעי לך, דודאי בלעי ואסירי, כי תיבעי לך דשיעי - מאי?
אמר

(עבודה זרה לד, א)

להו: אנא חזינא להו דמדייתי (מזיעין דפניהם מבחוץ מחמת בליעותן), וכיון דמדייתי - ודאי בלעי ואסירי; מאי טעמא? התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו לעולם (דכתיב (ויקרא ו, כא; טו, יב) 'ישבר': דאין לו טהרה אלא שבירה) .

מאי שנא מיין נסך, דדרש להו מרימר: כולהו מאני דקוניה שרי? וכי תימא: חמץ דאורייתא, יין נסך דרבנן - והא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון?
זה תשמישו בחמין (לענין חמץ: נשתמשו כל ימות השנה חמין, ובלעי טפי) וזה תשמישו בצונן .

רבי עקיבא איקלע לגינזק; בעו מיניה: מתענין לשעות (כגון שקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה, ומיהו לא טעם כלום מתחלה כל היום, אבל לא לשם תענית נתכוין בראשונה) או אין מתענין לשעות?

לא הוה בידיה .

קנקנים של עובדי כוכבים - אסורין או מותרין?

לא הוה בידיה .

במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים?

לא הוה בידיה .

אתא, שאל בי מדרשא. אמרי:

הלכתא: מתענין לשעות, ואם השלים - מתפלל תפלת תענית;

והלכתא: קנקנים של עובדי כוכבים לאחר י"ב חדש מותרין (מיד, בלי

תיקון; ואם רצה להשתמש קודם לכן - ממלאן במים, כדאמרן) ;

במה שימש משה שבעת ימי המלואים? בחלוק לבן (משה לא נשתמש בבגדי כהונה,

דכתיב 'ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך' [שמות כח, ב] והוא היה זר אצלן, ועל פי הדבור שימש, ולא הזכרו בגדים) .

רב כהנא מתני: בחלוק לבן שאין בו אימרא (שפה; יש אומר שלא יחשדוהו ששם בה מתרומת המשכן, ולא מילתא: שהרי כבר נגמרה המלאכה, ובשעת עבודה מהיכן שקיל?) .

החרצנים והזגים של עובדי כוכבים [אסורין ואיסורן איסור הנאה - דברי

רבי מאיר; וחכמים אומרים: לחין - אסורין, יבשין - מותרין] :

תנו רבנן [במשנתנו]: החרצנים והזגים של עובדי כוכבים: לחין אסורין, יבשים מותרים .

הי נינהו 'לחין' והי נינהו 'יבשין'?

אמר רב יהודה אמר שמואל: לחין - כל י"ב חדש; יבשים - לאחר י"ב חדש .

אתמר: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כשהן אסורין - אסורין אפילו בהנאה; כשהן מותרין - מותרין אפילו באכילה .

אמר רב זביד: האי דורדיא (שמרים) דחמרא דארמאי: בתר תריסר ירחי שתא שרי .

אמר רב חביבא בריה דרבא: הני גולפי: בתר תריסר ירחי שתא שרי.

אמר רב חביבא: הני

(עבודה זרה לד, ב)

אבטא (חמת מעור עב, וקורין אותו 'בוטי') דטייעי: בתר תריסר ירחי שתא שרי (הולכי דרכים נושאים אותו מלא יין למרחוק, והוי כמכניסו לקיום ומשום הכי בעי שהייה י"ב חדש).

אמר רב אחא בריה דרב איקא: הני פורצני (פסולת של ענבים) דארמאי: בתר תריסר ירחי שתא שרי.

אמר רב אחא בריה דרבא: הני גולפי שחימי ואוכמי: בתר תריסר ירחי שתא שרי.

והמורייס [וגבינת בית אונייקי של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אין איסורן איסור הנאה.]: תנו רבנן [תוספתא עבודה זרה פ"ה מ"ה]: מורייס (של עובד כוכבים) אומן מותר (מורייס לא עבדי מדגים טמאים, ומשום חמרא קאסרינן ליה, ואומן לא רמי ביה חמרא, כדמפרש ואזיל: אידי דנפיש שומניה פעם ראשון ושני - מקלקל להו חמרא); רבי יהודה בן גמליאל אומר משום רבי חנינא בן גמליאל [בתוספתא: רבן שמעון בן גמליאל אומר]: אף חילק אומן מותר (חילק = מין דגים טהורים וסולתנית שמן, כדמפרש לקמן בפרקין; ובקטנותו - אין לו סנפיר וקשקשת, ועתיד לגדל לאחר זמן, ואמרינן לקמן (דף לט.) 'חילק של עובדי כוכבים אסור': אותו מין דגים קטנים, ונמכר הרבה ביחד, ומפני מה אסורה? - מפני שעירבונה עולה עמה: דגים טמאים דומין לה, ועולין עמה; והאי 'חילק אומן' - כיון דאומן הוא ובקי בדבר - מבדילן הימנה, משום דלא חשיב טעמא ומקלקלי ליה לסולתנית, ומרע ליה לכולי ארביה).

תני אבימי בריה דרבי אבהו: מורייס אומן מותר. הוא תני לה והוא אמר ליה: פעם ראשון ושני (שכן דרכן: נותנים מים ומלח על שומן הדגים, ומוצצות שומנו, וכשכלות - חוזר ונותן אחרים) מותר, שלישי אסור; מאי טעמא? פעם ראשון ושני דנפיש שומנייהו לא צריך למירמי בהו חמרא, מכאן ואילך רמו בהו חמרא.

ההוא ארבא דמורייסא דאתי לנמילא דעכו ('פור'ט' בלע"ז: מקום שהספינות עולות בו ביבשה); אותיב רבי אבא דמן עכו נטורי בהדה. אמר ליה רבא: עד האידנא מאן נטרה? אמר ליה: עד האידנא למאי ניחוש לה? אי משום דמערבי ביה חמרא, קיסתא (שם המדה) דמורייס בלומא (בזוזא), קיסתא דחמרא בארבעה לומי (במדינתו של עובד כוכבים זה - היין נמכר ביוקר והמורייס בזול) ! (אבל כאן היין בזול והמורייס ביוקר וחיישין לערובי).

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: דלמא אידי דצור (דרך שפת הים הסמוכה לצור) אתו (אתא האי ארבא) דשוי חמרא (כלומר: שהיין בזול; 'שוי' לשון 'זול', כדאמרינן בעלמא (בבא מציעא נב.) 'עשיק לגבך ושוי לכריסך')? אמר ליה: התם - עיקולי ופשורי איכא (מים שהולכין עקלתון, ו'פשורי': מי שלגין נפשוים על שפת המים, ואין מושכי הספינה יכולין לבא באותו הדרך).

וגבינת בית אונייקי [של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אין איסורן איסור הנאה.]: אמר רבי שמעון בן לקיש: מפני מה אסרו גבינת אונייקי (לרבי מאיר, דאסר ליה בהנאה)? מפני שרוב עגלים (מעמידין את החלב בקיבתן) של אותה עיר נשחטין העובדי כוכבים. מאי איריא 'רוב עגלים'? אפילו מיעוט נמי, דהא רבי מאיר חייש למיעוטא (בפרק בתרא דיבמות (דף קיט.) 'קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין: קטן - שמא ימצא סריס, קטנה - שמא תמצא איילונית')? !

אי אמרת 'רוב' (רוב עגלים נשחטין לעבודת כוכבים) - איכא מיעוט (איכא למיסר גבינה משום חששא דמיעוט קיבות האסורות בהנאה, דרוב עגלים הוה מיעוט לגבי שאר בהמה שמעמידין בהן בקיבותיהן); אלא אי אמרת 'מיעוט', כיון דאיכא רוב עגלים דאין נשחטין העובדי כוכבים, ואיכא נמי שאר בהמות דאין נשחטין העובדי כוכבים - הוה ליה 'מיעוטא דמיעוטא', ומיעוטא דמיעוטא לא חייש רבי מאיר.

אמר ליה רבי שמעון בר אליקים לרבי שמעון בן לקיש: כי נשחטין העובדי כוכבים - מאי הוי? והא את הוא דשרי, דאתמר: השוחט את הבהמה לזרוק דמה העובדי כוכבים (שלא שחט הבהמה לשם עבודת כוכבים שיהא עובדה בשחיטה, אלא חשב בשחיטה על מנת לזרוק), להקטיר חלבה העובדי כוכבים: רבי יוחנן אמר: אסורה (קסבר מחשבין מעבודה לעבודה דילפינן חוץ מפנים), קסבר מחשבין מעבודה לעבודה, וילפינן חוץ מפנים; ורבי שמעון בן לקיש אמר: מותרת (לריש לקיש לא ילפינן, דפנים הוא דאמר רחמנא 'השוחט על מנת לזרוק את הדם פיגול - ואף על גב דלא זרק', דהוי 'מחשב מעבודה לעבודה': מעבודה זו על חבירתה; אבל לענין עבודת כוכבים - לא) !
אמר ליה: תרמינך שעתך (ירוש מזלך) ! באומר "בגמר זביחה הוא עובדה" (שחשב על השחיטה עצמה לעבודת כוכבים, ואמר בלבו: "זביחה זו עובדה לעבודת כוכבים", ובהא מודינא דמיתסר: דזביחה הויא עבודה חשובה, כזריקה; ולהכי נקט 'גמר זביחה': דקסבר ריש לקיש (בבא קמא עב. חולין כט): 'אינה לשחיטה אלא לבסוף').

אמר רבי יהודה: שאל רבי ישמעאל [את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך מפני מה אסרו את גבינת הגויים (באכילה; ולרבנן קבעי לה, דהא משום חלב של בהמה טמאה - ליכא למיחש, דקיימא לן 'חלב טמא אינו עומד', כלומר: אינה נקפת). אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה. אמר לו: והלא קיבת העולה חמורה מקיבת הנבילה, ואמרו 'כל כהן שדעתו יפה שורפה חיה' ולא הודו לו, אלא אמרו לא נהנין ולא מועלין. אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבת עבודה זרה. אמר לו: אם כן למה לא אסורה בהניה? !]

אמר רב אחדבוי (שם חכם) אמר רב: המקדש בפרש שור הנסקל (שור הנסקל אסור בהנאה הוא) - מקודשת; בפרש עגלי עבודת כוכבים אינה מקודשת; איבעית אימא סברא, ואיבעית אימא קרא:
איבעית אימא סברא: גבי עגלי עבודת כוכבים ניחא ליה בנפחיה (שיהא נראה שמן, לכך חייל שם אסור עבודת כוכבים על הפרש), אבל גבי שור הנסקל לא ניחא ליה בנפחיה (הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו אסור);
איבעית אימא קרא: כתיב הכא (דברים יג, יח) [ו]לא ידבק בידך מאומה [ואפילו פרש] [מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך], וכתב התם (שמות כא, כח) [וכי יגח שור את איש או את אשה ומת] סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו [ובעל השור נקי]; בשרו אסור, הא פרשו מותרת.
אמר רבא: תרוייהו תננהי: מדקאמר ליה 'מפני שמעמידין בקיבת נבילה', וקא מהדר ליה 'והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה' -

(עבודה זרה לה, א)
מכלל דאיסורי הנאה (כי עולה, והוא הדין לשור הנסקל) - שרו פרשייהו;
ומדקאמר ליה 'מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים', וקא מהדר ליה 'אם כן למה לא אסורה בהנאה' - מכלל דעבודת כוכבים אסור פרשייהו.
ולהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה, דהא מורייס לרבנן, דלא אסורוהו בהנאה - מאי טעמא? לאו משום דליתיה לאיסורא בעיניה?
אמרי: הכא, כיון דאוקמיה קא מוקים - חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה.

השיאו לדבר אחר [אמר לו: ישמעאל אחי - היאך אתה קורא "כי טובים דודין מיין" (שיר השירים א, ב), או "כי טובים דודיך מיין"? אמר לו: "כי טובים דודיך מיין". אמר לו: אין הדבר כן, שהרי חברו מלמד עליו: "לריח שמניך טובים" (שיר השירים א, ג)].

מאי (שיר השירים א, ב): [ישקני מנשיקות פיהו] כי טובים דודיך מיין?

כי אתא רב דימי, אמר: אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם! עריבים עלי דברי דודיך (דברי סופרים) יותר מינה של תורה (עיקר תורה שבכתב).

מאי שנא האי קרא דשייליה?

אמר רבי שמעון בן פזי, ואיתימא רבי שמעון בר אמי: מרישיה דקרא קאמר ליה: 'ישקני מנשיקות פיהו': אמר ליה: ישמעאל אחי: חשוק שפתותיך (כדמתרגמינן 'חשוקיהם' [שמות לח, יב] = וכבושיהן) זו בזו, ואל תבהל להשיב (ואל תדקדק להקשות לו).

מאי טעמא?

אמר עולא, ואיתימא רב שמואל בר אבא: גזרה חדשה היא (מקורב גזרו על הגבינה), ואין מפקפקין בה (ואין מפרשין טעמה, כדמפרש ואזיל; 'מפקפקין' לשון חטיטה בדבר; סתום לפשפש; ובלע"ז 'פורי"ד', כמו (סוכה דף טו.) 'מפקפק ונוטל אחת מבינתיים').

מאי גזירתא?

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי: משום ניקור [שנחש הטיל בו ארס].

ולימא ליה 'משום ניקור'?

כדעולא, דאמר עולא: כי גזרי גזירתא במערבא - לא מגלו טעמא (למה גזרו עליו) עד תריסר ירחי שתא, דלמא איכא איניש דלא סבירא ליה - ואתי לזלזולי בה (דלמא איכא דלית ליה ההוא טעמא, ולא בדיל מיניה, ומזלזל בה; אבל השתא דלא מגלו טעמא דמלתא - בדלי מיניה כולי עלמא, דסברי: קמו רבנן במלתא דאתי מיניה חורבא, ואנן הוא דלא בקיאינן בטעמא).

מגדף בה [בטעם 'משום ניקור'] רבי ירמיה: אלא מעתה: [גבינה] יבשה תשתרי, ישן תשתרי, דאמר רבי חנינא: יבש מותר (כל גילוי שיבש מותר); אין מניחו ליבש (דארס של נחש, אילו היה שם - לא היה מניחו ליבש); ישן (יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין להם עד שנתיישנו) מותר: אין מניחו לישן (דאי היה בו ארס של נחש - לא היה מניחו ליישן)!

אמר רבי חנינא: לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב (בין גומא של גבינה נשאר מן החלב, וחלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו - אסור: דלמא עריב ביה חלב טמא, וחלב טמא אינו עומד, ואם עירב טמא בטהור - הטמא נשאר עם נסיובי דחלבא הטהור - שקורין 'מישג"א', וחלב טמא אסור מן התורה ובבכורות (דף ו:) ילפינן לה, ויש לחוש שבגומות נשאר ממנו);

ושמואל אמר: מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה (ועור - לאו פירשא הוא, ואסור), הא קיבה גופא - שריא.

ומי אמר שמואל הכי (דעור קיבת נבלה דאסורה, אבל קיבה עצמה דנבלה: דהיינו חלב הקרוש הכנוס במעי הטלה - שריא, אלמא פירשא בעלמא הוא)? והתנן [חולין פ"ח מ"ה] 'קיבת העובד כוכבים ושל נבילה - הרי זו אסורה' והוינן בה: אטו דעובד כוכבים לאו נבלה היא? ואמר שמואל: חדא קתני: קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה אסורה. לא קשיא:

(עבודה זרה לה, ב)

כאן קודם חזרה (אותה משנה דשחיטת חולין, דקיבת עובד כוכבים נבלה ואסורה - נשנית קודם שחזר בו רבי יהושע מדבריו שאמר לו לרבי ישמעאל 'מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה', וסבר לאו פירשא היא) כאן לאחר חזרה (הן דשני שמואל 'מפני שמעמידין אותה בעור, אבל קיבה עצמה שריא' - לאחר חזרה שחזר בו רבי יהושע מפני תשובתו של רבי ישמעאל), ומשנה (הנשנית בשחיטת חולין (דף קטז.) - קודם חזרה) לא זזה ממקומה (לא עקרוה לגמרי: דהואיל ונשנית - נשנית, אבל אין הלכה כמותה, שהרי חזר בו). רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה אמר: מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר.

רב חסדא אמר: מפני שמעמידין אותה בחומץ (שהחומץ מעמיד חלב; ולקמן פריך לה: אם כן ליתסר בהנאה?).

רב נחמן בר יצחק אמר: מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה.

כמאן? - כי האי תנא דתנן [ערלה פ"א, מ"ז]: 'רבי אליעזר אומר: המעמיד בשרף הערלה - אסור, מפני שהוא פירי'.

אפילו תימא רבי יהושע: עד כאן לא פליג רבי יהושע עליה דרבי אליעזר אלא בקטפא דגוזא (בשרף היוצא מן העץ), אבל בקטפא דפירא (בשרף

הפירי עצמו) - מודי, והיינו דתנן [שם] 'אמר רבי יהושע: שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין ובשרף העיקרין מותר, בשרף הפגין אסור: מפני שהוא פירי.

בין לרב חסדא בין לרב נחמן בר יצחק תתסר בהנאה? קשיא.

דרש רב נחמן בריה דרב חסדא: מאי דכתיב (שיר השירים א, ג): 'לריח שמניך טובים [שמן תורק שמך על כן עלמות אהבך]: למה תלמיד חכם דומה? לצלוחית של פלייטין: מגולה - ריחה נודף (והיינו דכתיב 'שמן תורק שמך': כשמגלין אותה ומריקין שמנה, כלומר: כשאתה מלמד תורה לתלמידים - אז יצא לך שם), מכוסה - אין ריחה נודף; ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו - מתגלין לו (מעצמן, בלא טורח כשהוא מלמדן), שנאמר 'עלמות אהבך' קרי ביה 'עלומות'; ולא עוד אלא שמלאך המות אוהבו, שנאמר 'עלמות אהבך' קרי ביה 'על מות'; ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות: אחד העוה"ז ואחד העולם הבא, שנאמר 'עלמות' קרי ביה 'עולמות'.

משנה:

ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה: חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, והפת והשמן שלהן; רבי ובית דינו התירו השמן (לא גרסינן, דהא לאו איהו שרייה אלא רבי יהודה נשיאה בר בריה שרייה, כדאמר בגמרא: 'מסתמין ואזיל רבי יהודה נשיאה', ורבי יהודה נשיאה דגמרא היינו רבי יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל ברבי, שהיה בימי האמוראים! והכי נמי אמרין בגמרא: 'רבי יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל הורה כו', ואילו רבי - בנו של רבן שמעון בן גמליאל היה, כדאמרין ב'השוכר את הפועלים' (בבא מציעא טז):

והשלקות (כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור; וכולהו משום חתנות), וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ (לכבוש דגים וירק וראש ורגלים של בהמה בחומץ), וטרית (מין דגים קטנים מלוחים) טרופה (שנטרפו ונשתברו הדגים, ואין ניכרין; הלכך חיישי לטמאים), וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו (שדוך כלבית ליגדל מאליה בציר של דגים טהורים, ואם יש ציר דג טמא עמו - לא תגדל כלבית בו; והיא עצמה טמאה), והחילק (מין דגים קטנים טהורים, והיא 'סולתנית', ואין לה סנפיר וקשקשת - ועתידי לגדל לאחר זמן סנפיר וקשקשת, וקיימא לן דמותת; ואמר בגמרא 'מפני מה אסרוה? מפני שעירבונה עולה עמה': דגים טמאים הדומים לה, הלכך לא שנא טרופה ולא שנא אינה טרופה: איכא למיחש לאחד מאלף ביניהם, דדמו ליה ולא מינכרי; אבל טרית - אין שקץ דומה לה, הלכך כי אינה טרופה - שריא), וקורט של חליתית (מין פירי הוא, שקורין 'לזר"א' בלע"ז, ומחתכין את קרטיו בסכין, ואסור משום שמנוניתא דסכינא), ומלח שלקונדית (מפרש בגמרא (לקמן לט:)) - הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה.

גמרא:

חלב למאי ניחוש לה? אי משום איחלופי - טהור חיור, טמא ירוק! ואי משום איערובי - ניקום (יעמידנו על ידי קיבה לגבינה)! דאמר מר: חלב טהור עומד, חלב טמא אינו עומד!?

אי דקא בעי לגבינה - הכי נמי; הכא במאי עסקינן? דקא בעי ליה לכמכא (מאכל). נשקול מיניה קלי (מעט) וניקום? כיון דבטהור נמי איכא נסיובי (מישג"א) דלא קיימי - ליכא למיקם עלה דמילתא (שנא נתערב בו חלב טמא, וכשהעמידו - עומד טהור שבו, והטמא נשאר עם הנסיובי; הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשונים לאכול, אבל לגבינה - סלקא דעתא השתא דמותר). ואיבעית אימא (אפילו לגבינה נמי אסור): אפילו תימא דקבעי לה לגבינה איכא (נסיובי) דקאי (דקיימי בגבינה) ביני אטפי (בתוך הגומות שבגבינה, וחיישינן שמא מן החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות).

והפת:

אמר רב כהנא אמר רבי יוחנן: פת לא הותרה בבית דין. מכלל דאיכא מאן דשרי?

אין: דכי אתא רב דימי, אמר: פעם אחת יצא רבי לשדה והביא עובד כוכבים לפניו פת פורני (הוא תנור שהוא גדול, ופיו מן הצד; וכל תנור שבמשנה - קטן הוא, ומקום שפיתת ב' קדירות ופיו למעלה) מאפה סאה; אמר רבי: כמה נאה פת זו! מה ראו חכמים לאוסרה?!
 'מה ראו חכמים?' - משום חתנות! אלא 'מה ראו חכמים לאוסרה בשדה (דליכא למיחש לאימשובי דאקראי בעלמא הוא)!'?!; כסבורין העם התיר רבי הפת, ולא היא: רבי לא התיר את הפת.
 רב יוסף - ואיתימא רב שמואל בר יהודה - אמר: לא כך היה מעשה, אלא אמרו: פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים; אמר רבי: "אין כאן פלטר"? כסבורין העם לומר פלטר עובד כוכבים, והוא לא אמר אלא פלטר ישראל.
 אמר רבי חלבו: אפילו למאן דאמר 'פלטר עובד כוכבים לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל אבל במקום דאיכא פלטר ישראל - לא', ורבי יוחנן אמר אפילו למאן דאמר: פלטר עובד כוכבים - הני מילי בשדה, אבל בעיר - לא: משום חתנות.
 איבו הוה מנכית (נושך) ואכיל פת אבי מצרי (בשדות אצל המצרים); אמר להו רבא - ואיתימא רב נחמן בר יצחק: לא תשתעו מיניה דאיבו, דקאכיל לחמא דארמאי!

והשמן שלהן:

שמן: רב אמר: דניאל גזר עליו! ושמואל אמר:

(עבודה זרה לו, א)

זליפתן (פליטתן: שפולטין ומזיעין שמנונית איסור שבלעו) של כלים טמאים אוסרתן. אטו כולי עלמא אוכלי טהרות נינהו? אלא 'זליפתן של כלים אסורין אוסרתן'.

אמר ליה שמואל לרב: בשלמא לדידי, דאמינא 'זליפתן של כלים אסורין אוסרתן' - היינו דכי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ואמר: דריש רבי שמלאי בנציבין: שמן - רבי יהודה ובית דינו נמנו עליו והתירוהו; קסבר: נותן טעם לפגם - מותר; אלא לדידך, דאמרת דניאל גזר עליו - דניאל גזר ואתא רבי יהודה הנשיא ומבטל ליה? והתנן [עודיות פ"א מ"ה]: 'אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין'?
 אמר ליה: שמלאי - לודאה קא אמרת? שאני לודאי דמזלזלו (מזלזלי במידי דרבנן)!

אמר ליה: אשלח ליה?

איכסיף.

אמר רב: אם הם לא דרשו (אם רבי יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדניאל גזר עליו, וסבר דבי דינא אחרינא גזר עליו משום זליפת כלים ושרייה) - אנן לא דרשינן (בתמיה)? והכתיב (דניאל א, ח) וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו [ויבקש משר הסריסים אשר לא יתגאל]: בשתי משתאות הכתוב מדבר, אחד משתה יין ואחד משתה שמן; רב סבר: 'על לבו' שם - ולכל ישראל הורה, ושמואל סבר: 'על לבו' שם, ולכל ישראל לא הורה.

[## רבי שמלאי מנציבין - בבבלי - ומה הקשר עם לודאי? האם הוא למד בבית מדרש של לוד? רבי אליעזר היה מלוד - האם זה נכון שרבי אליעזר זלזל בדברים דרבנן?]

נראה לי שאמנם כן: גישת רבי אליעזר היה שלא לקבל חידושים מדרבנן כגון גזירות חדשות שלא קבל מרבותיו; ראה מסמך 'רבי אליעזר'; ויתכן שבית מדרשו המשיך בגישה זו; אך מה לכל זה עם מה שאומר רב: אם הם מזלזלים - האם אין זה נכון שרבי יהודה - יהא אשר יהיה - התיר.

לפי זה נראה שאם מי שהתיר היה רבי יהודה הנשיא - ולא הנכד - הוא התיר לאחר שרב ירד לבבל, ורב לא נטה לקבל היתר זה; עד כדי כך שהוא נטה שלא להאמין

לרבי שמלאי שאמנם רבי התיר! ולכן שמואל מתגרה ברב, ושואל: אשלח ליה? ורב מתבייש שחשד ברבי שמלאי.

ושמן - דניאל גזר? והאמר כאלו אבימי נותאה משמיה דרב: פיתן ושמנן יינן ובנותיהן - כולן משמנה עשר דבר הן (בית שמאי ובית הלל יחד נמנו וגזרו עליהם, בפרק קמא דשבת (דף יג:); ולקמן פריך: בנותיהן - דאורייתא היא!)? !? וכי תימא אתא דניאל גזר ולא קיבל, ואתו תלמידי דהלל ושמאי וגזרו וקיבל - אם כן מאי אסדותיה דרב (דאמר דניאל גזר עליו: כיון דדריה לא קביל מיניה - לאו גזרה היא!)? אלא דניאל גזר עליו בעיר (משום חתנות), ואתו אינהו וגזרו אפילו בשדה.

ורבי יהודה הנשיא - היכי מצי למישרא תקנתא דתלמידי שמאי והלל? והתנן [עדות פ"א מ"ה] 'אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין'? ועוד: הא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: בכל יכול לבטל בית דין דברי בית דין חבירו (שגזר על דבר המותר ובלבד שיהא גדול ממנו) חוץ משמונה עשר דבר, שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו!?

אמר רב מרשיא: מה טעם? הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל; שמן - לא פשט איסורו ברוב ישראל (עדיין לא החזיקו רובם באותה הגזירה לנהוג בו איסור), דאמר רבי שמואל בר אבא אמר רבי יוחנן: ישבו רבותינו (רבי יהודה הנשיא) ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל, וסמכו רבותינו על דברי רבן שמעון בן גמליאל ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק שהיו אומרים 'אין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה', דאמר רב אדא בר אהבה: מאי קרא? -

(עבודה זרה לו, ב)

(מלאכי ג, ט) **במארה אתם נארים** (אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה, ונאסר עליכם, ואחר כך) **ואותי אתם קובעים** (גוזלים, שאתם נהנים שוב מן הארורים) **הגוי כולו: אי איכא גוי כולו - אין, אי לא - לא.** גופא: אמר כאלו אמר אבימי נותאה משמיה דרב: פיתן, ושמנן, יינן, ובנותיהן - כולן משמונה עשר דבר הן. 'בנותיהן' מאי היא?

אמר רב נחמן בר יצחק: גזרו על בנותיהן נידות מעריסותן (מקטנותן: שהן שוכבות בעריסה, שקורין ברי"ץ); וגניבא משמיה דרב אמר: כולן משום עבודת כוכבים גזרו בהן, דכי אתא רב אחא בר אדא אמר רבי יצחק: 'גזרו על פיתן משום שמנן'. [חדושי הרמב"ן: וק"ל דהתניא בפרקי ר' אליעזר הגדול שאליהו ז"ל גזר על היין על דבר פעור, ואיכא למימר גזר איהו שתיה ואתו אינהו גזרו אפי' בהנאה, וגדר גדול גדרו בו יותר מן הכל שמפני שתקלתו גדולה הוצרך לתקנה גדולה, א"נ לא פשטה תקנת אליהו ז"ל ודניאל חזר והורה עליה והוסיף בה פת ושמן ואף ממנו לא קבלו עד שבאו תלמידי שמאי והלל וגזרו כדפרישית לעיל.] מאי אולמיה דשמן מפת? אלא 'על פיתן ושמנן משום יינן' (שהיין בוער בו ומביאו לידי בנותיהן), ועל יינן משום בנותיהן, ועל בנותיהן משום דבר אחר (עבודת אלילים), ועל דבר אחר (שלא הזכיר כאן גזרו) משום דבר אחר (ולא משום עבודת אלילים; לקמן מפרש לה).

'בנותיהן'? דאורייתא היא, דכתיב (דברים יג, ו) **ולא תתחתן בהם** [בתן לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך]!?

דאורייתא שבע אומות, אבל שאר עובדי כוכבים - לא, ואתו אינהו וגזרו אפילו דשאר עובדי כוכבים.

ולרבי שמעון בן יוחי, דאמר (דברים יז, ד) **'כי יסיר את בנך מאחרי'** [ועבדו אלהים אחרים וחרה אף ה' בכם והשמידך מהר] - לרבות כל המסירות מאי איכא למימר? אלא דאורייתא אישות דרך חתנות, ואתו אינהו גזרו אפילו דרך זנות.

זנות נמי בבית דינו של שם גזרו, דכתיב (בראשית לח, כד) [ויהי כמשלש חדשים, ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים] **ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף!**

אלא דאורייתא עובד כוכבים הבא על בת ישראל, דמשכה בתריה, אבל ישראל הבא על העובדת כוכבים – לא, ואתו אינהו גזור אפילו ישראל הבא על העובדת כוכבים.

‘ישראל הבא על העובדת כוכבים’? הלכה למשה מסיני היא, דאמר מר: ‘הבועל ארמית קנאין’ (בני אדם המקנאין קנאתו של מקום לנקום נקמותיו) פוגעין בו (בשעת בעילה לפי שאינו במיתת ב”ד וכמעשה שהיה דמרי וכזבי) ! ?

אלא דאורייתא בפרהסיא, וכמעשה שהיה, ואתו אינהו גזור אפילו בצניעא.

בצניעא נמי בית דינו של חשמונאי גזור, דכי אתא רב דימי אמר: בית דין של חשמונאי גזור: ישראל הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג”א (גזור עליהן משום נדה דרבנן, ואף על גב דעובדת כוכבים - אין דמה מטמאה מן התורה, שהרי היא כבהמה - חכמים גזור עליה; ומשום שפחה, משום עובדת כוכבים [גויה] כאילו מתחתן בה דרך אישות, ומשום אשת איש: דבעולת בעל יש להן לבני נח, דכתיב ‘והיא בעולת בעל’ [בראשית כג], וישראל הרגיל בכך, הואיל ובא עליה בנדתה - אתי למיבעל נמי נדה ישראלית, ואתי למינסב שפחה, ועבר משום ‘לא יהיה קדש’ [דברים כג, יח] ואתי למנסבה לעובדת כוכבים, ועבר אלא תתחתן’ [דברים כג, יז], ואתי למיבעל אשת איש ישראל) ; כי אתא רבין אמר משום נשג”ז (נדה שפחה עובדת כוכבים [גויה] זונה: שאם כהן הוא - יש כאן משום לאו זונה; ולא לאו ממש, אלא גזירה משום זונה ישראלית שנבעלה לאסור לה) ! ?

(‘דמייחדא בהדיה כו’ לא גרסינן, והכי גרסינן): כי גזור בית דינו של חשמונאי – ביאה, אבל ייחוד – לא, ואתו אינהו (תלמידי שמאי והלל) גזור אפילו ייחוד.

ייחוד נמי בית דינו של דוד גזור, דאמר רב יהודה: באותה שעה גזור (מעשה אמנון ותמר; והא דרב יהודה - בסנהדרין בפרק ‘כהן גדול’) על ייחוד! אמרי: התם - ייחוד דבת ישראל, אבל ייחוד דעובדת כוכבים – לא, ואתו אינהו גזור אפילו אייחוד דעובדת כוכבים.

ייחוד דבת ישראל - דאורייתא היא, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: רמז לייחוד מן התורה מניין? - שנאמר (דברים יג, כ) ‘יסיתך אחיך בן אמך [או בןך או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך] - וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית? אלא בן מתייחד עם אמו - ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה! ייחוד דאורייתא - דאשת איש, ואתא דוד וגזור אפילו אייחוד דפנויה, ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל גזור אפילו אייחוד דעובדת כוכבים.

מאי ‘על דבר אחר משום דבר אחר’?

אמר רב נחמן בר יצחק: גזור על תינוק עובד כוכבים שיטמא בזיבה (אפילו לא ראה - גזור עליו להיות כזב), שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור, דאמר רבי זירא: צער גדול היה לי אצל רבי אסי (כלומר: טורח גדול היה לי אצלו בשאילה זו: ששאלתיה ממנו כמה פעמים ולא היה בידו), ורבי אסי אצל רבי יוחנן ורבי יוחנן אצל רבי ינאי ורבי ינאי אצל רבי נתן בן עמרם ורבי נתן בן עמרם אצל רבי: תינוק עובד כוכבים - מאימתי מטמא בזיבה? ואמר לי: בן יומו; וכשבאתי אצל רבי חייא אמר לי: בן תשע שנים ויום אחד, וכשבאתי והרציתי דברי לפני רבי - אמר לי: הנח דברי ואחוז דברי רבי חייא, דאמר תינוק עובד כוכבים אימתי מטמא בזיבה? בן תשע שנים ויום אחד:

(עבודה זרה לז, א)

הואיל וראוי לביאה - מטמא נמי בזיבה (דטעמא דגזירת זיבה - משום ביאה הוא, כדאמרן: שלא יהא תינוק של ישראל רגיל אצלו במשכב זכור; הלכך לא גזור עליה עד דחזי לביאה).

אמר רבינא: הלכך הא תינוקת עובדת כוכבים בת שלש שנים ויום אחד, הואיל וראויה לביאה - מטמאה נמי בזיבה!

פשיטא (כיון דתינוק משעה שראוי - הוא הדין לתינוקת) ! ?

מהו דתימא: האי (תינוק כשראוי לביאה) - (הוא) ידע (ערום) לארגולי (להמשיך ישראל אצלו), והא (אבל תינוקת בת שלש, אף על גב דבת ביאה היא) לא ידעה לארגולי (אין בה ערמומית דלא ידעה לארגולי - עד שתהא בת תשעה לא נגזר עליה?) - קא משמע לן.

מיסתמיך ואזיל רבי יהודה נשיאה אכתפיה דרבי שמלאי שמעיה, אמר ליה: שמלאי! לא היית אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן! אמר לו: בימינו תתיר אף את הפת. אמר לו: אם כן קרו לן 'בית דינא שריא', דתנן [עדות פ"ח מ"ד]: העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא (מין חגב הוא) – דכן (שהוא טהור ומותר באכילה), ועל משקה בית מטבחיא (הדם והמים שהן בבית המטבחים שבעזרה) – דכן (לא גזרו עליהם טומאת משקין; ופלוגתא היא לקמן: רב אמר דכן ממש: דסבר אין משקין מקבלין טומאה אלא מדרבנן, ובהני - לא גזרו; ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן; קסבר שמואל: יש למשקין טומאה מן התורה להיטמא, ולא מצו רבנן לדכניהו), ועל דיקרב למיתא (הנוגע במת) – מסאב (טמא; ולקמן פריך: הא דאורייתא היא!); וקרו ליה 'יוסף שריא' (ועוד: הא - חומרא היא, ו'יוסף אסרא' מיבעי ליה) !? אמר ליה: התם שרא תלת (דהא לקמן מפרש דהאי 'על דיקרב למיתא מסאב' - קולא היא), ומר שרא חדא, ואי שרי מר חדא אחריתי - אכתי תרתין הוא דהויין! אמר ליה: אנא שראי אחריתי. מאי היא?

דתנן [גיטין פ"ז מ"ח]: 'זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש ומת בתוך שנים עשר חודש - אינו גט' (דהא לא אמר שיהא גט אלא עד י"ב חודש, והוא כבר מת ואין יכול לגרש, וזקוקה ליבם אם אין לו בן; אבל אי אמר "מעכשיו יהא גט אם לא באתי עד י"ב חודש", ומת בתוך כן - הרי זה גט, ואינה זקוקה ליבם), ותני עלה: 'ורבותינו התירוה לינשא' [ללא יבום או חליצה], ואמרינן: מאן 'רבותינו'? אמר רב יהודה אמר שמואל: בית דינא דשרו משחא; סברי לה כרבי יוסי, דאמר 'זמנו של שטר מוכיח עליו' (בבבא בתרא בפרק י"ש נוחלין' (דף קלו): 'הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו - צריך שיכתוב "מהיום ולאחר מיתה" דלהוי משמע: גופא - מהיום: שלא אהא רשאי למכרם, ופירא - לאחר מיתה; ואם לא כתב "מהיום" אלא "לאחר מיתה" - לא אמר כלום, ויירשו אחיו עמו; או אם היה עליו בעל חוב מאוחר לאחר מתנה זו - בעל החוב גובה את חובו; רבי יוסי אמר: אינו צריך, דלהכי כתיב זמן בשטר, לומר: מעכשיו תהא מתנה מגופה של קרקע, ופירות לאחר מיתה, דאי לא בעי למיתב ליה אלא לאחר מיתה - למה כתב זמן בשטר? והכי נמי זמנו של גט מוכיח, דהכי קאמר ליה: "מעכשיו יהא גט אם לא באתי", ותנאה בעלמא הוא, וכי לא אתא - איקיים תנאה) ' ואמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: 'רבי יהודה הנשיא (בן בנו של רבי היה) הורה (שהיא מותרת לינשא), ולא הודו לו כל שעתו (כל ימיו נחלקו עליו) - ואמרי לה 'כל סייעתו'.

אמר ליה רבי אלעזר לההוא סבא: כי שריתוה, לאלתר שריתוה (כששמעו בו שמת), דלא אתי (הכי גרסין: לאלתר שריתוה, דודאי לא אתי עוד)? או דלמא לאחר שנים עשר חודש, דהא איקיים ליה תנאיה? ותיבעי לך אמתניתין, דתנן [גיטין פ"ז מ"ח]: 'הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש' ומת בתוך שנים עשר חודש - הוי [במשנה: הרי זה] גט' דהא איקיים ליה תנאי; ותיבעי לך: לאלתר הוי גיטא דהא לא אתא? או דלמא לאחר י"ב חודש, דהא איקיים ליה תנאיה?

אין הכי נמי (דאיכא למיבעי אמתניתין), אלא (להכי בעינן בעיין לה אקמייתא): משום דהוית בההוא מניינא (דרבי יהודה נשיאה, דשרייה, וידעת לאימת שרייה; ומדברי יהודה נשמע למתניתין להיכא דאמר לה מעכשיו)!

אמר אביי: הכל מודים (ואפילו רבי יוסי, היכא דאמר לה בהאי לינשא) " (הרי זה גיטך) לכשתצא חמה מנרתיקה" - 'לכי נפקא' קאמר לה (דליהוי גיטא, ומקמי הכי לא ליהוי גיטא), וכי מיית בליליא - 'גט לאחר מיתה' הוא (לאו גיטא הוא, ואף על גב דאמר רבי יוסי 'זמנו של שטר מוכיח עליו' וכמאן דכתיב ביה 'מהיום' דמי - הוה ליה כ'מהיום ולאחר מיתה', ותנן [גיטין, משנה פ"ז מ"ג, לפי גירסת הבבלי בדף ע"א]: "מהיום ולאחר מיתה" - גט ואינו גט' דמספקא האי 'לאחר מיתה' אי תנאה הוי, והכי משמע: 'מהיום יהא גט אם אמות' אי חזרה הוה: דהדר ביה ממאי דאמר 'מהיום'; ולא דמי למתנה שכתוב בה 'מהיום ולאחר מיתה', דהתם הכי קאמר: גופא מהיום קני, ופירא לאחר מיתה; אבל גט - ליכא למימר הכי; וכי האי גוונא מפרש לה ב'יש נוחלין' (בבא בתרא קלו): "על מנת שתצא חמה מנרתיקה" (ודכוותה הכא: "על מנת שלא אבוא כל שנים עשר חודש") - 'מעכשיו' קאמר לה (דליהוי גיטא על מנת שתתקיים תנאי זה, וכי מקיים תנאי זה ונפקא חמה - איגלאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט), וכי מיית בליליא - הא ודאי תנאה הוי, וגט מחיים הוא (ודכוותיה מת בתוך י"ב חודש - הרי נתקיים התנאי שלא בא, והוה ליה גט למפרע), כדרב הונא,

דאמר רב הונא: כל האומר "על מנת" כאומר "מעכשיו" דמי (על מנת - ודאי תנאה משמע, והכי קאמר: 'מעכשיו יהא גט על מנת שיתקיים תנאי זה'; וכל אימת דמתקיים תנאה - הוה ליה גט למפרע); לא נחלקו אלא ב"אם תצא" (ומת בליליא, דכוותיה התם ב"אם לא באתי", דאמרינן התם בפרק 'מי שאחזו קורדיקוס' (גיטין עב. עה.) אם שתי לשונות משמע: משמע 'מעכשיו' ומשמע 'לכשיתקיים': אמר "מהיום" גלי דעתיה דמעכשיו; לא אמר "מהיום" הוי משמע לכשיתקיים; הלכך): רבי יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי, דאמר (דאף על גב דלא כתב "מהיום") 'זמנו של שטר מוכיח עליו', והוה ליה כ"מהיום אם מתי" כ"מעכשיו אם מתי" (כמאן דכתב "מהיום" דמי, והוה ליה כ"מהיום אם מתי", דאמרינן במסכת גיטין (עב:) תנאה הוא, וכי מיית - הוי גיטא למפרע, מחיים); ורבנן לית להו דרבי יוסי, והוה ליה כ"זה גיטך אם מתי" גרידא (דאמרינן התם דלשון "אם", כי לא אמר "מהיום" - משמע "לכשאמות" קאמר; והכא נמי משמע, ולכשתצא ולכשלא אבוא, והוה ליה גט לאחר מיתה).

גופא: העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא דכן, ועל משקה בי מטבחיא דכן, ועל דיקרב למיתא מסאב, וקרו ליה יוסף שריא.

מאי 'אייל קמצא'?

רב פפא אמר: שושיבא (מין חגב וראשו ארוך);

ורב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר: סוסביל;

רב פפא אמר שושיבא, וקמיפלגי (יוסי בן יועזר ורבנן) בראשו ארוך: מר סבר ראשו ארוך אסור, ומר סבר ראשו ארוך מותר (דסימני חגבים טהורים נפקא לן מארבה, סלעס, חרגול, חגב, ופליגי תנאי ב'אלו טריפות' (חולין דף טו.)): בראשו ארוך איכא דדאין ליה בכלל ופרט: דאין בכלל אלא מה שבפרט: הני מיני שרי, אבל מין אחרינא לא, וכל מינא דהני - אין ראשו ארוך; ואיכא דדאין בכלל ופרט וכלל, ומרבי 'כל כעין הפרט': לא ראי ארבה כראי סלעס וכו', הצד השווה שבהן שיש להן ארבעה רגלים ארבעה כנפים ויש להן קרטולין, וכנפיו חופין את רובו - אף אני אביא כל שיש לו ארבעה סימנים הללו). רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר

(עבודה זרה לז, ב)

'סוסביל' (סוסביל אין ראשו ארוך, אבל אין כנפיו חופין את רובו לְקֹאוֹת לעינים, אלא בצמצום על ידי מדידה): בראשו ארוך כולי עלמא לא פליגי דאסור, והכא - בכנפיו חופין את רובו על ידי הדחק קמיפלגי (ולא גרסינן 'קרטולין', דהני קרטוליים - לא חפו מידי, שהן שתי רגלים ארוכין מן הארבעה, ובהן הוא מדלג, והיינו 'כרעים ממעל לרגליו לנתר' [ויקרא יא, כא]): מר [יוסי בן יועזר] סבר: רובא כל דהו בעינן, ומר סבר: רובא דמנכר (רוב הנראה לעינים) בעינן.

ועל משקה בי מטבחיא דכן:

מאי 'דכן'?

רב אמר: דכן ממש; ושמואל אמר: דכן מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן.

רב אמר: 'דכן ממש': קסבר טומאת משקין דרבנן (ובמסכת פסחים (דף טז.) פרכינן: והכתיב [ויקרא יא, לד] 'מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא' וכל משקה אשר ישתה [בכל כלי יטמא] [ויקרא יא, לד]? ומשני: 'מאי יטמא' - הכשר), וכי גזור רבנן טומאה - במשקין דעלמא, אבל במשקה בי מטבחיא - לא גזרו רבנן; ושמואל אמר: 'דכן מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן': קסבר טומאת משקין דאורייתא (טומאת עצמן מדאורייתא רמיא עליהו אם נטמא), לטמא אחרים - דרבנן, וכי גזור רבנן - במשקין דעלמא, במשקין בי מטבחיא לא גזרו.

ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא:

'יוסף אסרא' מיבעי ליה? ועוד: דאורייתא היא, דכתיב (במדבר יט, טז) וכל

אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת [או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים] !?

דאורייתא דיקרב טמא, דיקרב בדיקרב טהור, ואתו אינהו וגזור אפילו דיקרב בדיקרב, ואתא איהו (יוסף, ואסהיד על דיקרב למיתא מסאב - דהא דאורייתא היא, אבל דיקרב בדיקרב - לא גזרינן עליה, והיינו 'יוסף שריא') ואוקמה אדאורייתא.

דיקרב בדיקרב נמי דאורייתא הוא, דכתיב (במדבר יט, כב) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא [והנפש הנגעת טמא עד הערב] (אותו שנגע במת קרי 'טמא', וקאמר: כל מי שיגע בו אותו טמא - יטמא) ! ?

אמרוה רבנן קמיה דרבא משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן, דאמר משמיה דרב נחמן: דאורייתא דיקרב בדיקרב בחיבורין (בשעה שהיה זה נוגע במת בא חבירו ונגע בו) - טומאת שבעה, שלא בחיבורין (לאחר שפירש מן המת בא חבירו ונגע בו) - טומאת ערב, ואתו אינהו וגזור אפילו שלא בחיבורין טומאת שבעה, ואתא איהו ואוקמה אדאורייתא (והכי קאמר: על דיקרב למיתא - מסאב טומאת שבעה, אבל דיקרב בדיקרב - לא מסאב אלא טומאת ערב) . דאורייתא מאי היא ?

דכתיב (במדבר יט, א) הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים, וכתוב (במדבר יט, כב) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' (משמע שבעת ימים, כסתם טומאת מת) וכתוב [סוף הפסוק] 'והנפש הנוגעת טמא עד הערב' - הא כיצד ? - כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין . אמר להו רבא: לאו אמינא לכו 'לא תתלו ביה בוקי סריקי' (כדים ויקים כלומר דברים שאינן טעם) ברב נחמן ? הכי אמר רב נחמן: ספק טומאה ברשות הרבים התיר להן (שאינם נוהגין בה איסור, והכי קאמר: ועל דיקרב ודאי למיתא - מסאב, אבל מספק - לא) .

והא הלכתא (דטהור, דכל איסור ספק טומאה מהתם נפקא, דאפיק לה קרא בלשון טומאה: 'ונסתרה והיא נטמאה' - מגיד לך הכתוב שעל הספק אסור; מכאן אתה דן לשרץ לטמא מספק) - מסוטה גמרינן לה: מה סוטה רשות היחיד (שהרי אין סתירה ברשות הרבים) אף טומאה רשות היחיד (אף טומאת ספק בשרץ אינה אלא ברשות היחיד [במסכת סוטה (דף כח:)] ! ?) ! ?

תוספות ד"ה הא הלכתא מסוטה גמרינן לה. לאו דוקא מסוטה גמרינן, דספק טומאה ברשות הרבים היכא דאיכא חזקת טהרה - לא הוצרכנו ללמוד מסוטה, אלא אמרינן העמד דבר על חזקתו! ולא גמרינן מסוטה אלא לומר דברשות היחיד ספיקו טמא, דבסוטה נמי הוי ספק טומאה ברשות היחיד.

הא אמר רבי יוחנן: הלכה (דבספק טומאה ברשות הרבים - טהור) ואין מורין כן (ברבים, דלא ליזלזלו בה טפי), ואתא איהו ואורי ליה אורויי .

תניא נמי הכי: רבי יהודה אומר: קורות נעץ להם ואמר "עד כאן רשות הרבים, עד כאן רשות היחיד" (קורות נעץ להן לסימנין בין רשות הרבים ובין שדות של בקעה שהן רשות היחיד לטומאה: שבעל השדה מקפיד בדריסת הרגל; ועוד: דאמרינן ב'השותפין' (בבא בתרא יב.) ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים, כגון מקום פנוי הסמוך לרשות הרבים, והוא ארוך הרבה לארבע אמות הראשונות - רשות הרבים לטומאה; ובאותן מקומות נעץ להן קורות) !

כי אתו (מי שאירע בו ספק טומאה ברשות הרבים) לקמיה דרבי ינאי, אמר להו: הא מיא בשיקעתא דבנהרא, זילו טבולו !

והשלקות:

מנהני מילי (דבישולי עובדי כוכבים אסירי) ?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אמר קרא (דברים ב, כח) אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתייתי [רק אעברה ברגלי] - כמים: מה מים שלא נשתנו - אף אוכל שלא נשתנה .

אלא מעתה חטין ועשאן קליות (יבשו בתנור) - הכי נמי דאסורין ? וכי תימא הכי נמי, והתניא: 'חטיין ועשאן קליות מותרין' ! ?

אלא כמים: מה מים שלא נשתנו מבריייתן - אף אוכל שלא נשתנה מבריייתו .

אלא מעתה, חטיין וטחנן - הכי נמי דאסורין ? וכי תימא הכי נמי, והתניא: 'חטיין ועשאן קליות, הקמחים והסלתות שלהן מותרין' ! ?

אלא כמים: מה מים שלא נשתנו מבריייתן על ידי האור - אף אוכל שלא נשתנה מבריייתו על ידי האור .

מידי אור כתיב ?

(עבודה זרה לח, א)

אלא מדרבנן (שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא), וקרא אסמכתא בעלמא .

תוספות ד"ה אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: פרש"י דרבנן גזור משום דחייש שמא יאכילנו דברים טמאים; ויותר היה נראה לפרש הטעם משום חתנות, וכן פ"ה במתניתין! אומר הר"ר אברהם ב"ר דוד דודאי שלקות אסור חכמים כשהעובד כוכבים מבשל בביתו, אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל - אין לחוש לא לחתנות ולא לשמא

יאכילנו דברים טמאים; ולא הודה לו ר"ת: דודאי כיון שהעובד כוכבים מבשל - לא חלקו כלל חכמים בין רשות הישראל לרשות העובד כוכבים, כי לעולם יש לחוש שמא לא יזהר גם בביתו של ישראל כמו בביתו של עובד כוכבים.

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל הנאכל כמות שהוא חי - אין בו משום בישולי עובדי כוכבים.
בסורא מתנו הכי; בפומבדיתא מתנו הכי: אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת - אין בו משום בישולי עובדי כוכבים.
מאי בינייהו?

איכא בינייהו דגים קטנים וארדי (בולי"ץ), ודייסא (אין נאכלין חיין, ואין עולין על שולחן מלכים; ללישנא קמא יש בהן משום בישולי עובדי כוכבים, ללישנא בתרא - שרו).
תוספות ד"ה איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא: פי' שאינם נאכלים חיים ואין עולין על שולחן מלכים.
ואור"ת דמנא דנקט דבש וגבינה שעולין על שולחן מלכים ונאכלים חיים - שמע מינה דבעי למנקט דברים שנעשה בהם לשון אחרון מוסף על הראשון, ולהקל עליו: דאפילו אינו נאכל חי, כיון שאינו עולה לית ביה משום בישולי עובדי כוכבים; ולכן פסק ר"ת דהלכתא כהני תרי לישני, ואי איכא חד מינייהו: או נאכל חי או אינו עולה - אין בו משום בישולי עובדי כוכבים, דבשל סופרים הלך אחר המיקל; וראיה מדאמרינן לקמן בשמעתין (ע"ב) גבי משחא שליכא, וכן גבי דבש בסתם התלמוד (לקמן לט): 'אי משום בישולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי' - הוא פירוש, ולא שייך ביה בישולי עובדי כוכבים אף על גב דעולה על שולחן מלכים הוי; וגם רבי יוחנן עבד לקמן (דף נט. ע"ש ותודה כל ## עיי' שם ואיננו כמו שכתבו תוספות כאן) עובדא להיתר גבי תורמוסא דשלקי עובדי כוכבים ואכלו ישראל, דאסר רבי שמעון בן לקיש, ואמר ליה רבי יוחנן: 'אדמקטורך עלך - זיל הדר: דכל שאינו עולה על שולחן מלכים אין בו משום בישולי עובדי כוכבים' ואף על גב דתורמוס אינו נאכל כמו שהוא חי.

אמר רב אסי אמר רב: דגים קטנים מלוחים (מלוחין נאכלין כמות שהן מחמת מלחן) - אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים.

אמר רב יוסף: אם צלאן עובד כוכבים - סומך ישראל עליהם משום עירובי תבשילין, ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא (טיגן במורי"ס שומן דגים עם קמח) - אסור.

פשיטא!?

מהו דתימא הרסנא עיקר (ואותו מורי"ס נאכל כמות שהוא חי, ושרי) - קא משמע לן קימחא עיקר (ויש בו משום בישולי עובדי כוכבים: שהקמח אינו נאכל חי).

אמר רב ברונא אמר רב: עובד כוכבים שהצית את האור באגם - כל החגבים שבאגם (שנחרכו ונתבשלו מחמת האור; חגב אינו טעון שחיטה) אסורין.
היכי דמי? אילימא דלא ידע הי טהור והי טמא - מאי איריא עובד כוכבים? אפילו ישראל נמי! אלא משום בישולי עובדי כוכבים.
כי האי גוונא - מי אסיר? והאמר רב חנן בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: 'האי עובד כוכבים דחריך רישא - שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה (שהאוזן רכה ונצלת בחריכתה - אפילו הכי שרי, הואיל ועובד כוכבים - לא לבשל נתכוין)' אלמא לעבורי שער קמיכוין - הכי נמי לגלויי אגמא קא מיכוין!?

לעולם דלא ידע הי טהור והי טמא, ומעשה שהיה - בעובד כוכבים היה.

[## אם באמת לא היה ידוע - מה היתה הסברה להתיר? אלא שבאותו מקום היה רוב כשרים, ולכן היתה ההו אמינא להתיר]
תוספות עבודה זרה דף לחא ד"ה ד"ה לעולם דלא ידע הי טמא והי טהור. משמע הא אי הוה ידיע הי טהור - הוה שרי, ומכאן ראיה להתיר חגבים בלא שחיטה; ועוד ראיה דעופות לא הוצרכו שחיטה אלא מפני שהוטלו בין בהמה לדגים והלכך לפטרן בולא כלום א"א שכבר הוקשה לבהמה משמע הא לאו הכי פטידי משום דהוקשו לדגים וכל שכן חגבים שהוזכרו אחר דגים כדתנא בתוספתא [ויקרא יא, מו] 'וזאת תורת הבהמה והעוף' וכל נפש חיה הרומשת במים' אלו הדגים 'ולכל הנפש השורצת על הארץ' אלו חגבים [בתוספתא שלנו איננו; אבל בסיפרא שמיני פרק יב מ"ו: וכל נפש החיה הרומשת במים - להביא את הדגים; וכל נפש השורצת על הארץ - להביא את החגבים!]; ועוד תניא בתוספתא [תרומו"ט פ"ט מ"ו]: אוכל אדם חגבים בין חיין בין מתין ואינו חושש; וא"ת וחיין היכי שרו? הא איכא בל תשקצו? דאמרינן ס"פ ר' עקיבא (שבת דף צ): 'רב חזייה לרב כהנא דקא מעבר שושיבא אפומיה, א"ל שקליה דלא לימרו קא אכל ליה וקא עבר משום בל תשקצו? וי"ל דהא דשרי

בתוספתא חייך - היינו היכא שחתך ממנו אבר אחד ורחצו היטב, דליכא בל תשקצו באותו אבר; עיי' תוס' חולין סו. ד"ה במאי ותוס' שבת צ:

גופא אמר רבה ~~בר~~ ~~בר~~ ~~חנה~~ רב חנן בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: האי עובד כוכבים דחריך רישא - שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה.

אמר רבינא: הלכך האי עובד כוכבים דשדא סיכתא (קובליי"א בלע"ז) לאתונא (ליבשה בתנור), וקבר בה ישראל קרא מעיקרא (והטמין ישראל בתנור דלעת חיה קודם שהוסק התנור, והעובד כוכבים הסיקו ונתבשלה הדלעת) - שפיר דמי (הואיל והעובד כוכבים - לא לבשל נתכוין). פשיטא (היינו דרבי יוחנן) !?

מהו דתימא (האי עובד כוכבים) לבשולי מנא (לבשולא להאי סיכתא) קא מיכוין (והא לשם בישול הסיקו) - קא משמע לן (דאין בישול בכלים): לשרורי מנא (לשון שריר וקיס; חזק) קא מיכוין (להקשות את היתד, ואין דעתו לבישול). תוספות ד"ה קא משמע לן לשרורי מנא קא מיכוין. ואע"ג דאמרינן בפ' כלל גדול (שבת דף עד: ושם ע"ש) 'האי מאן דשדי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל' - היינו לענין שבת: דאע"ג דלשרורי מנא קא מיכוין, מ"מ הוא מבשל קצת, וגם לאותו בישול גרוע הוא מתכוין, וגבי שבת החמירו להחשיבו; אבל לענין בישולי עובדי כוכבים לא חשיב ואינו (חייב) עד שיתכוין לבישול גמור:

אמר רב יהודה אמר שמואל: הניח ישראל בשר על גבי גחלים, ובא עובד כוכבים והפך בו - מותר. היכי דמי? אילימא דאי לא הפך ביה הוה בשיל - פשיטא! אלא לאו דאי לא הפך לא הוה בשיל? אמאי מותר? בישולי של עובדי כוכבים נינהו? לא, צריכא דאי לא הפך - הוה בשיל בתרתי שעי, והשתא קא בשיל בחדא שעתא; מהו דתימא קרובי בישולא - מילתא היא? - קא משמע לן.

והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: 'כל שהוא כמאכל בן דרוסאי (לסטים היה, ואוכל כל דבר המבושל קצת) - אין בו משום בישולי עובדי כוכבים', הא אינו כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בישולי עובדי כוכבים! התם כגון דאותביה בסילתא (בסל), ושקליה עובד כוכבים ואותביה בתנורא (אבל הכא - דמנחא אגומרי [בגחלים] בלאו היסק דעובד כוכבים - הוה מבשל לה לזמן מרובה). תניא נמי הכי: 'מניח ישראל בשר על גבי גחלים, ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש ואינו חושש; שופתת אשה קדירה (שפיתת קדירה קרי כשנותנין אותה על האור) על גבי כירה ובאת עובדת כוכבים

(עבודה זרה לח, ב)

ומגיסה (מהפכת בכף) עד שתבא מבית המרחץ או מבית הכנסת ואינה חוששת'.

איבעיא להו: הניח עובד כוכבים והפך ישראל מהו? אמר רב נחמן בר יצחק: קל וחומר: גמרו ביד עובד כוכבים מותר, גמרו ביד ישראל לא כל שכן! [## מנין שהולכים אחר גמר הבישול?] איתמר נמי: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל, בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים - מותר, ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים.

אמר רבינא: הלכתא: הא ריפתא דשגר עובד כוכבים (הסיק בתנור) ואפה ישראל, אי נמי שגר ישראל ואפה עובד כוכבים, אי נמי שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתה בה חתויי (חתית גחלת מחממת ומוציאה חום הגחלים) - שפיר דמי.

תוספות עבודה זרה לח, ב ד"ה ואתא ישראל וחתוי חתוי בגחלים. מכולה שמעתין משמע דבעינן שיהא הישראל מקרב הבישול קצת; ומה שנהגו להשליך קיסם לתנור - סומכין על מה שיש בדברים שבין בני בבל לבני ארץ

ישראל, דקאמר 'בני בבל משליכין קיסם לתנור ובני מערב אומרים קיסם זה - מה מעלה ומה מוריד? ואנו נמשכין אחר בני בבל ותלמודם.

דג מליח (שמלחו העובד כוכבים ובמליחתו הוא נאכל בלא בישול): חזקיה שרי (דלאו הוא בישול) ורבי יוחנן אסר (דזהו בישול);
ביצה צלויה (שצלאה עובד כוכבים): בר קפרא שרי (הואיל ובליע אוכל ידיה, ולא נגע עובד כוכבים באוכלא), ורבי יוחנן אסר.

כי אתא רב דימי - אמר: אחד דג מליח ואחד ביצה צלויה - חזקיה ובר קפרא שרו, ורבי יוחנן אסר.
רבי חייא פרוואה איקלע לבי ריש גלותא, אמרו ליה: ביצה צלויה מאי?
אמר להו: חזקיה ובר קפרא שרו, ורבי יוחנן אסר, ואין דבריו של אחד במקום שנים.
אמר להו רב זביד: לא תציתו ליה! הכי אמר אביי: הלכתא כוותיה דרבי יוחנן.
אשקיהו (אשקיהו לרב זביד) נגוטא דחלא (הנך דבי ריש גלותא, דלא הוו מעלו משום דאחמיר עליהו) ונח נפשיה.

תנו רבנן: הקפריסין (שומר לפרי הן, ממין צלף, ודרך לאכלן חיין; ויש ששולקין אותן), והקפלוטות (כרתי; נאכלין כמות שהן חיין), והמטליא (לקמן מפרש), והחמין (מיס חמין דהא אין משתנין מבריתם ע"י האור), והקליות שלהן (נמי לא נשתנו) (ואם בישלן עובד כוכבים מותרין; ביצה צלויה אסורה; שמן: רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו והתירוהו).
תניא: היא המטליא, היא פשליא, היא שיעתא?
מאי 'שיעתא'?

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הא ארבעין שנין דנפיק האי עובדא ממצרים; ורבה בר בר חנה ידיה אמר: הא שתיין שנין דנפיק האי עובדא ממצרים - ולא פליגי: מר בשניה ומר בשניה; מייתו ביזרא דכרפסא (זרע של כרפס), וביזרא דכיתנא, וביזרא דשביליתא (פנגריי"א והוא תלתן), ותרורו להו בהדי הדדי בפשורי (שורין אותן במים), ושבקו ליה עד דמקבל (שצומחין), ומייתי חצבי חדתי, ומלו להו מיא, ותרורו בהו גרגישתא (אדזיל"א), ומדבקיין ביה (הנך ביזרא) ועיילין לבי בני;
אדנפקו מלבלבי ואכלי מיניהו, וקייירי מבינתא דרישיהו (שיער ראשן); וקא משמע לן ברייתא: דאי נמי תרו להו בחמימי - שרי) עד טופרא דכרעיהו [צפרני רגליהם].

אמר רב אשי אמר לי רבי חנינא: מילין (דברי כזב הן דלא מלבלבי בחדא שעתא); ואמרי לה במילין (על ידי דברי לחש של כשפים הן עושין).

תנו רבנן: הכוספן (פסולת של תמרים, שעשו מהן שכר וחולטין אותן) של עובדי כוכבים שהוחמו חמין: ביורה גדולה אסור, ביורה קטנה מותר. ואיזו היא 'יורה קטנה'?

אמר רבי ינאי: כל שאין צפור דרור יכול ליכנס בתוכה (שפיה קצר; דבהא ודאי לא איבשל דבר טמא דניחוש לגיעולי עובדי כוכבים).
ודלמא אדמויי אדמוה ועיילוה (נתחזה לאברים והכניסוה, ונתבשלה בו, ועכשיו פלט הטעם בחמין הללו)?
אלא: כל שאין ראש צפור דרור יכול ליכנס בתוכה (ואין לך חתיכת איסור קטנה מזו).

והתניא: 'אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה מותר'?
לא קשיא: הא כמאן דאמר 'נותן טעם לפגם אסור', הא כמאן דאמר 'נותן טעם לפגם מותר'. (נותן טעם לפגם - פלוגתא היא בפרק בתרא (לקמן סז); וכל גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם, שהרי נתבשל האיסור אתמול וכבר הופג טעמו ונפסל בלינה - חוץ מקדירה בת יומא, דנותן טעם לשבח הוא, ואסור.)

אמר רב ששת: האי מישחא שליקא דארמאי - אסור.
אמר רב ספרא: למאי ניוחש לה? אי משום איערובי (שמא נתערב בו יין) -
מיסרא סרי (מסריח)! אי משום בישולי עובדי כוכבים - נאכל הוא כמו
שהוא חי! אי משום גיעולי עובדי כוכבים - נותן טעם לפגם הוא,
ומותר!

בעו מיניה מרבי אסי: הני אהיני (תמרים) שלי קי דארמאי - מאי?
חוליי (מתוקים ודאי שרו, דאי משום בישולי עובדי כוכבים - הרי נאכלין חיין) לא תיבעי לך,
דודאי שרו; מרירי לא תיבעי לך, דודאי אסירי (אינן נאכלין, ובישולן ממתקן);
כי תיבעי לך מציעאי (נאכלין חיין על ידי הדחק): מאי?
אמר להו: מאי תיבעי לכו? דרבי [הרבי שלי] אסר!
ומנו [הרב שלך]?
לוי.

שתי תאה (תבשיל העשוי מקמח של קליות שייבשן בתנור, ויש שעושין אותו מקמח עדשים; ולפי שהן מתוקין
יותר מדאי - נותן שם חומץ): רב שרי, אבוה דשמואל ולוי אסרי;
בחיטי ושערי (אין דרך לתת שם חומץ) - כולי עלמא לא פליגי דשרי; בטלפחי
(עדשים) דחלא - כולי עלמא לא פליגי דאסיר; כי פליגי בטלפחי
דמיא: מר סבר גזרינן הא אטו הא, ומר סבר לא גזרינן.
ואיכא דאמרי: בטלפחי דמיא כולי עלמא לא פליגי דאסיר (דמיחלף בטלופחי
וחלא); כי פליגי בחיטי ושערי: מר סבר גזרינן הא אטו הא, ומר סבר
לא גזרינן.

אמר רב: תרי מיני שתי תאה שדר ברזילי הגלעדי לדוד, דכתיב (שמואל ב'
יז, כח) משכב וספות (כלים להשתמש, כמו 'שומרי הסף' (אסתר ב, כא)) וכלי יוצר חטים ושעורים וקמח וקלי
ופול ועדשים וקלי (תרי זימני כתיב 'קלי' בקרא, והיינו תרי מיני שתי תא).
והשתא הוא דקא מפקי צני צני לשוקי דנהרדעא, ולית דחייש להא
דאבוה דשמואל ולוי.

וכבשין שדרכן לתת בתוכן יין:
אמר חזקיה: לא שנו [שאסורים באכילה ומותרין בהנאה] אלא 'שדרכן', אבל
בידוע - אסור אפילו בהנאה.
ומאי שנא ממורייס (דרובא דעלמא שדו ביה חמרא, והוי 'בידוע') דשרו רבנן בהנאה?
התם לעבורי זוהמא (דדגים, והוי כמאן דאזיל לאיבוד), הכא למתוקי טעמא.
ורבי יוחנן אמר: אפילו בידוע נמי מותר; ומאי שנא ממורייס לרבי
מאיר, דאסיר בהנאה?

(עבודה זרה לט, א)
התם ידיע ממשו (שהרי מטבילין בו, והרוטב נאכל, והיין נאכל עמו), הכא לא ידיע ממשן
(שאינן אוכלין הרוטב, אלא הירק, ולא הכניסו הירק לתוכו אלא להתקיים).

וטריית טרופה וציר שאין בה דגה נכלית שוטטת בו, והחילק, וקורט של
חלתית, ומלח שלקונדית - הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה.]:
מאי 'חילק'?
אמר רב נחמן בר אבא אמר רב: זו סולתנית; ומפני מה אסורה? -
מפני שערבונה עולה עמה.

תנו רבנן: אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון הסולתנית
והעפיץ - הרי זה מותר; יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן
הים, כגון אקונס ואפונס כטספטייס ואכספטייס ואוטנס - מותר.
תוספות ד"ה אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן. אומר ר"י דדריש 'אין לו' - עיין לו; כלומר: עיין עליו אם יש לו
עכשיו או עתיד לגדל לאחר זמן, והכי דרשינן ביבמות (דף כב:) 'ובן אין לו' - עיין לו.

אכריז רבי אבהו בקיסרי: קירבי דגים (שומנן) ועוברן (הן ביצים של דגים) ניקחין מכל אדם: חזקתן אינן באים אלא מפלוסא ואספמא (ואין דגים טמאים מצויין שם).

כי הא דאמר אביי: האי צחנתא דבב נהרא ('דבב' שם הנהר) - שריא; מאי טעמא? אילימא משום דרדיפי מיא (בכח מקלחין; דבב"ש בלע"ז), והאי דג טמא, כיון דלית ליה חוט השדרה - בדוכתא דרדיפי מיא לא מצי קאי - והא קא חזינן דקאי? אלא משום דמליחי מיא, והאי דג טמא, כיון דלית ליה קלפי - בדוכתא דמליחי מיא לא מצי קאי? והא קחזינן דקאי?

אלא משום דלא מרבה טינא דג טמא (קרקעית של אותו הנהר אין מגדל דגים טמאים).
אמר רבינא: האידנא, דקא שפכי ביה נהר גוזא ונהר גמדא - אסירי.

אמר אביי: האי חמרא דימא שרי, תורא דימא אסיר; וסימניך 'טמא טהור' (טמא ביבשה טהור בים), 'טהור טמא' ('חמרא דימא' ו'תורא דימא': דקיימא לן במסכת חולין (דף קכו). 'כל שיש בים יש ביבשה חוץ מן החולדה').

אמר רב אשי: שפר נונא שרי, קדש נונא (שם דגים שבים) אסיר, וסימניך 'קדש לה' (סתם קדש אסור). [בגמרות צויין פסוק שמות טז, כג; אך אין לפסוק זה שייכות לענין יותר מפסוקים רבים אחרים שבהם מופיע צירוף מילים זה, ולפיכך לא נראה לנכון לציין פסוק מסוים].
איכא דאמרי: קבר נונא אסור, וסימניך 'קברי עובדי כוכבים'.

רבי עקיבא איקלע לגינזק; אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לחיפושא (דג טמא); חפיה בדיקולא (כיסהו בסל ופירכס בתוכו, ונשרו קליפין), חזא ביה קלפי (ונראו בדפניהם קשקשים דקים) - ושרייה.

רב אשי איקלע לטמדוריא; אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לצלופחא (דג ושמו אנגיל"א); נקטיה להדי יומא (נגד השמש), חזא דהוה ביה צימחי (קשקשים דקים) - ושרייה.

רב אשי איקלע לההוא אתרא; אייתו לקמיה נונא דהוי דמי לשפרנונא; חפיה במשיכלי חיורי (מתוך שהן לבנות נראין בהן קשקשים שהן שחורין), חזא ביה קלפי [קשקשים כהים] - ושרייה.

רבה בר בר חנה איקלע לאקרא דאגמא; קריבו ליה צחנתא (חילק); שמעיה לההוא גברא דהוה קרי ליה (דהוה קרי לההוא מינא) 'באטי' (והוא שם דג טמא) [יש אומרים לא דג אלא מקק]; אמר: מדקא קרי ליה 'באטי' שמע מינה דבר טמא אית ביה; לא אכל מיניה. לצפרא עיין בה, אשכח ביה דבר טמא, קרי אנפשיה (משלי יב, כא) לא יאונה לצדיק כל און [ורשעים מלאו רע].

והקורט של חילתית:

מאי טעמא? משום דמפסקי ליה בסכינא; אף על גב דאמר מר 'נותן טעם לפגם מותר', אגב חורפיה דחילתיתא - מחליא ליה (ממתקו) שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח, ואסור.
עבדיה דרבי לוי הוה קא מזבין חילתיתא; כי נח נפשיה דרבי לוי, אתו לקמיה דרבי יוחנן, אמרו ליה: מהו למיזבן מיניה?
אמר להו: עבדו של חבר הרי הוא כחבר.

רב הונא בר מניומי זבן תכילתא מאנשי דביתיה (אשתו) דרב עמרם חסידא (ודרך הרמאים למכור קלא אילן בשם תכלת); אתא לקמיה דרב יוסף, לא הוה בידיה; פגע ביה חנן חייטא, אמר ליה: יוסף עניא, מנא ליה?
בדידי הוה עובדא: דזביני תכילתא מאנשי דביתיה דרבנאה - אחוה דר' חייא בר אבא, ואתאי לקמיה דרב מתנא; לא הוה בידיה; אתאי לקמיה דרב יהודה מהגרוניא, אמר לי נפלת ליד (נפלת לידי כלומר עכשיו אתה צריך לי)! הכי אמר שמואל: אשת חבר הרי היא כחבר, דתנו רבנן: אשת חבר הרי היא כחבר, עבדו של חבר הרי הוא כחבר, חבר שמת, אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן עד שיחשדו; וכן חצר שמוכרין בה תכלת: הרי היא בחזקתה עד שתיפסל.

תנו רבנן [תוספתא דמאי פ"ב מ"ב, בשנויים]: אשת עם הארץ שנשאת לחבר, וכן בתו של עם הארץ שנשאת לחבר, וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר - כולן צריכין לקבל דברי חכרות (מתחלה, קודם שיהיו נאמנים לכל דברי חכרות: שיאכלו בטרה, ושיעשרו פירות, וכיוצא בהן); אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ, וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ, וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ - אינן צריכין לקבל דברי חכרות לכתחלה, דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: אף הן צריכין לקבל דברי חכרות לכתחלה; וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר: מעשה באשה אחת שנשאת לחבר, והיתה קושרת לו תפילין על ידו; נשאת למוכס ('מוכס' סתמא - גזלן) - והיתה קושרת לו קשרי מוכס (חותמות לנותני המכס, כדי שלא יתבעום חביריו ומשרתיו פעם אחרת) על ידו.

אמר רב: חבי"ת (סימן הוא: חלב בשר יין תכלת) - אסור בחותם אחד, חמפ"ג - מותר בחותם אחד [הסימן מפורש להלן]; חלב, בשר, יין, תכלת

(עבודה זרה לט, ב)

אסורין בחותם אחד (לשגר ביד עובד כוכבים, דכיון דבשר ותכלת - דמיהן יקרים, טרח ומזייף להחליפם; ועל היין - לנסכו; ואחלב - פריך לקמן); חילתית (להחליף זה בזה - פורתא הוא דמהני, ולא טרח ומזייף), מורייס, פת, גבינה - מותרין בחותם אחד. פת - למאי ניוחש לה (פת למאי ניוחש לה - כלל לא גרסינן הכא, אלא במלתיה דשמואל גרסינן לה, והכא גרסינן 'מאי שנא גבינה כו', הכי גרסינן: ושמואל חתיכת דג היינו בשר ותרי גווני בשר לא אמרינן פת למאי ניוחש לה כו' [ולמרות זאת לא סידרו את הגמרא לפי הוראות רש"י, ולכן השארתי את הקטע הזה במקומו והעברתי לכאן את פירוש רש"י:]); ופת למאי ניוחש לה דניתב לה סימנא להחיר ולמיתני 'חמפ"ג'? אי משום איחלופי קריא בחמימא - (מאי איכא למיחש?) מידע ידיע; דחיתי בדשערי - נמי מידע ידיע; אי כי הדדי (שמא יש עמו הדומה לו), (פשיטא לו): כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף (לא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא). ורב, מאי שנא גבינה דלא טרח ומזייף - חלב נמי לא טרח ומזייף? אמר רב כהנא: אפיק 'חלב' ועייל 'חתיכת דג שאין בה סימן' (חתיכות דג - דמיהן יקרים, ומזייף). היינו בשר?? תרי גווני בשר.

ושמואל אומר: בי"ת אסור בחותם אחד מח"ג מותר בחותם אחד: בשר יין תכלת אסורין בחותם אחד, מורייס חילתית גבינה מותרין בחותם אחד (שמואל לא פליג אדרב, אלא קסבר: לא צריך לאתנוחי סימנא למיתני אחתיכת דג לאיסור ועל הפת להחיר, כדמפרש ואזיל).

לשמואל - חתיכת דג שאין בה סימן היינו 'בשר'; תרי גווני בשר לא אמרינן (ושמואל אמר לך חתיכת דג היינו בשר וכיון דבשר אשמועינן הרי דגים בכלל).

תנו רבנן: אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא (שחנוונים שבסוריא חשידי דלא קפדי א'לפני עור לא תתן מכשול' [ויקרא יט, יד], ומזבני לישראל דברים שלקחו מן העובד כוכבים): לא יין ולא מורייס ולא חלב ולא מלח סלקונדרית ולא חילתית ולא גבינה אלא מן המומחה, וכולן, אם נתארח אצל בעל הבית - מותר (מיהו אינהו גופייהו לא אכלי איסורא; הלכך אם נתארח אצלו מותר לאכול עמו). מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: שגר לו בעל הבית (במתנה) לביתו - מותר; מאי טעמא? בעל הבית לא שביק היתירא ואכל איסורא, וכי משגר ליה - ממאי דאכיל משדר ליה.

ומלח סלקונדרית:

מאי 'מלח סלקונדרית'? אמר רב יהודה אמר שמואל: מלח שכל סלקונדרי רומי (נחתומין שברומי) אוכלין אותה (ואסור משום שמערבין בה קירבי דגים טמאים, וחתיכות גדולות עושין ממנה).

תנו רבנן: מלח סלקונדרית: שחורה אסורה, לבנה מותרת - דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: לבנה אסורה, שחורה מותרת; רבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל אומר: זו וזו אסורה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לדברי האומר 'לבנה אסורה' - קירבי דגים לבנים טמאים מעורבין בה; לדברי האומר 'שחורה אסורה' - קירבי דגים שחורים טמאים מעורבין בה; לדברי האומר 'זו וזו אסורה' - זה וזה מעורבין בה. אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל: זקן אחד היה בשכונתנו (עובד כוכבים היה) שהיה מחליק פניה בשומן חזיר.

הרי אלו אסורים [ואין איסורן איסור הנאה]: למעוטי מאי?

לחזקיה למעוטי בידוע (גבי כבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ, ואם בידוע שנתן יין שם - אסורין אפילו בהנאה), לרבי יוחנן למעוטי מוריים (דאסור אפילו בהנאה) וגבינת בית אונייקי, וסתמא - כרבי מאיר (והן סתמא - רבי מאיר היא).

משנה:

ואלו מותרין באכילה: חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו, והדבש, והדבדבניות (אשכולות של ענבים) - אף על פי שמנטפין אין בהן משום הכשר משקה, וכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ, וטרית שאינה טרופה (שניכרין חתיכות דגים), וציר שיש בה דגה, ועלה של חילתית (דהא לא מפסקו לה בסכינא), וזיתי גלוסקאות המגולגלין (זיתים הכנוסין בכלי עגול, ומתחממין, ונעצרין מאליהן, כעין גלוסקא; 'מגולגלין' כמו 'מגולגלת': שנתחממו ונרפו מחמת שמן, ובלע"ז 'מול"ש', ובגמרא (דף מ:) פריך: פשיטא! למאי ניחוש לה?); רבי יוסי אומר: השלחין אסורין (אזיתים קמהדר; ובגמרא (דף מ:) מפרש לה), החגבים הבאים מן הסלולה (הנמכרין בסל לפני החנוני) אסורין (בגמרא מפרש: מפני שמזלף עליהן יין), מן ההפתק (מקום כינוסן של חגבים מלוחין) - מותרין (דאין מזלף עליהן עד שנותנו לפניו למכור); וכן לתרומה (מפרש בגמרא).

גמרא:

תנינא להא, דתנו רבנן: 'יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים (ואפילו אין רואהו) ועובד כוכבים חולב לו ומביא לו ואינו חושש.' היכי דמי? אי דליכא דבר טמא בעדרו - פשיטא! ואי דאיכא דבר טמא בעדרו - אמאי? לעולם דאיכא דבר טמא, וכי קאי חזי ליה, וכי יתיב לא חזי ליה; מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה - ניחוש דלמא מייתי ומערב ביה? - קא משמע לן: כיון דכי קאי חזי ליה אירתותי מירתת ולא מערב ביה.

והדבש:

דבש - למאי ניחוש לה? אי משום איערובי (שמא עירב בו יין) - מיסרא סרי! אי משום בישולי עובדי כוכבים - נאכל כמו שהוא חי! אי משום גיעולי עובדי כוכבים - נותן טעם לפגם הוא, ומותר.

והדבדבניות אף על פי שמנטפות אין בהן משום הכשר משקה: ורמינהי: 'הבוצר לגת (לדרכן בגת ולעשות מהן יין): שמאי אומר: הוכשר (לענין טומאה במשקה הנזלף, הואיל ולכך הן עומדין, ניחא ליה במאי דנפיק מינייהו; ודבדבניות עצמן הן לאכילה), הלל אומר: לא הוכשר' ואודי ליה הלל לשמאי!; התם קא בעי ליה למשקה, הכא לא קא בעי ליה למשקה.

וטרית שאינה טרופה:

תנו רבנן: איזו היא 'טרית שאינה טרופה'. כל שראש ושדרה ניכר (של כל דג ודג: שהדגים ניכרין בראשן, בין טמא לטהור: שהטמאים ראשיהן חדים, ואין להן חוט השדרה);

ואיזו 'ציר שיש בה דגה' כל שכי לבית אחת (כילבית גדילה מאיליה בציר דגים טהורים, ואם יש שם ציר דגים טמא - אין כילבית גדילה בו) או שתי כילביות

(עבודה זרה מ, א)

שוטטות בו (לשון 'שטין על המים') ; השתא כילבית אחת אמרת שרי, שתי כילביות מבעיא? לא קשיא: כאן בפתוחות (חביות פתוחות לא סגי בחדא, דאיכא למימר מעלמא נפל ביה), כאן בסתומות.

איתמר: רב הונא אמר: עד שתהא ראש ושדרה ניכר; רב נחמן אמר: או ראש או שדרה.

מתיב רב עוקבא בר חמא: 'ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת' (משנה היא ב'אלו טרפות' (חולין פ"ג מ"ז; דף נט.); אלמא אין סימן לדגים בדבר אחר, וקשיא לתרוייהו) ! ? אמר אביי: כי תניא ההיא - בארא' ופלמודא, דדמו רישייהו לטמאים.

אמר רב יהודה משמיה דעולא: מחלוקת לטבל בצירן, אבל בגופן (לאכול גופן של דגים של טרית) - דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר. אמר רבי זירא: מריש הוה מטבילנא בצירן (בחד סימן: או בראש או בשדרה, דהוה סלקא דעתא דכי פליגי רב הונא ורב נחמן - בגופן פליגי, אבל בצירן אפילו רב הונא מודה); כיון דשמענא להא דאמר רב יהודה משמיה דעולא 'מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר' - בצירן נמי לא מטבילנא (דסבירא לי כרב הונא). אמר רב פפא: הלכתא עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחת ואחת.

מיתיבי: 'חתיכות שיש בהן סימן - בין בכולן בין במקצתן, ואפילו באחד ממאה שבהן - כולן מותרות; ומעשה בעובד כוכבים אחד שהביא גרב של חתיכות, ונמצא סימן באחת מהן, והתיר רבן שמעון בן גמליאל את הגרב כולו.' תרגמה רב פפא: כשחתיכות שוות (כשמחברין אותן יחד מתחברות וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד).

אי הכי - מאי למימרא? מהו דתימא ניחוש דלמא אתרמי - קא משמע לן.

ההוא ארבא דצחנתא דאתי לסיכרא; נפק רב הונא בר חנינא וחזא ביה קלפי ושרייה, אמר ליה רבא: ומי איכא דשרי כהאי גוונא באתרא דשכיחי קלפי (דיש לומר שמא דגים טהורין וטמאין יש, וקשקשים מן הטהורין באו)? " נפק שיפורי דרבא ואסר, שיפורי דרב הונא בר חנינא ושרי. אמר רב ירמיה מדפתי: לדידי אמר לי רב פפי: כי שרא רב הונא בר חנינא - בצירן, אבל בגופן - לא. אמר רב אשי: לדידי אמר לי רב פפא: כי שרא רב הונא בר חנינא - אפילו בגופן, ואנא (רב אשי קאמר לה) לא מיסר אסרינא (לאכול גופן, משום קליפי דמישכתחי בארבא), דקאמר לי רב פפא (דשרנהו רב הונא) ולא מישרא שרינא, דהא אמר <לי> רב יהודה משמיה דעולא: מחלוקת לטבל בצירן, אבל בגופן דברי הכל עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחד ואחד.

יתיב רב חנינא בר אידי קמיה דרב אדא בר אהבה, ויתיב וקאמר: עובד כוכבים שהביא עריבה (ספינה קטנה) מלאה חביות, ונמצאת כילבית באחת מהן: פתוחות - כולן מותרות (דכי היכי דהואי בהן - הואי נמי בכולהו, ואזלו לעלמא); סתומות - היא מותרת וכולן אסורות.

אמר ליה: מנא לך הא? מתלתא קראי שמיע לי (משלשה חכמים גדולים, שהם כדי לסמוך עליהם כעל המקרא): מרב ושמואל ורבי יוחנן.

אמר רב ברונא אמר רב: קירבי דגים ועוברן (ביצים שלהן) - אין נקחין אלא מן המומחה.

רמי ליה עולא לרבי דוסתאי דמן בירי (מקום): מדקאמר רב 'קירבי דגים ועוברן אין נקחין אלא מן המומחה' - מכלל דדג טמא אית ליה עובר; ורמינהי 'דג טמא משריץ' (דג עצמו במעי אמו), דג טהור מטיל ביצים'!!

סמי מכאן 'עוברן'.

אמר ליה רבי זירא: לא תיסמיי: תרוייהו מטילי ביצים נינהו, אלא זה (דג טהור) משריץ מבחוץ (לאחר שהוטלה ביצתו משרצת ועומדת מאליה בחול) וזה משריץ מבפנים (אבל דג טמא משריץ מבפנים: במעי האם, לאחר שנגמדין ביציו במעיו).

למה לי מומחה?

לבדוק בסימנין, דתניא: 'כסימני ביצים כך סימני דגים'.
'סימני דגים' סלקא דעתך? סימני דגים: סנפיר וקשקשת כתיב בהו!!

אלא 'כסימני ביצים' (של עוף טהור) - כך סימני עוברי דגים; ואלו הן סימני ביצים: כל שכודרת (משוכה: שרחבה בראשה אחד, והולכת ומקצרת ונמשכת) ועגולגלת (עגולה מצידה, ומגלגלת, דאין צידה רחבים): ראשה אחד כד (רחב; פלטר"א בלע"ז; כלומר: עשוי ככד, שרחב מתחתיו בית מושבו) וראשה אחד חד - טהורה; שני ראשיה חדין, וב' ראשיה חדין - טמאה; חלמון (מויז"ל) מבחוץ וחלבון (אלבוס"ל) מבפנים - טמאה; חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים - טהור; חלבון וחלמון מעורבין זה בזה זו - היא ביצת השרץ (צב והלטאה - מטילי ביצים הן; צב הוא כוכורי"ל בלע"ז, הדומה לצפרדע; ונפקא מיניה דאם ריקמה וניקבה - מטמא במגע, בשחיטת חולין (דף קכז:)).

אמר רבא: כשנימוחו; ולרבי דוסתאי דמן בירי, דאמר "סמי מכאן עוברן"

(עבודה זרה מ, ב)

והתניא: 'כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים' (אלמא יש לדגים עוברין)!!
לאו תרוצי מתרצת לה: 'כך סימני קירבי דגים'!!
והיכי משכחת בסימני קירבי דגים שיהא כד וחד (ובבני מעיים עשויין כזה ענין)? משכחת לה בשילפוחא (משיאה של דג שמליאה רוח).

אם אין שם מומחה מאי (כשנימוחו העוברין קבעי לה)?
אמר רב יהודה: כיון דאמר "אני מלחתים" (הדגים, וראיתי שדגים טהורין הן, ומהן הוצאתי קרביים הללו) - מותרין.
רב נחמן אמר: עד (שיראה לו הדגים עצמן) שיאמר "אלו דגים ואלו קירביהן" (אבל ב"אני מלחתים" לא מהימן, דשמא לא בקי בהן).
אורי ליה רב יהודה לאדא דיילא (שמש, רגיל להיות שכיר לעושה סעודה לתקן תבשילין): כיון דאמר "אני מלחתים" - מותרין.

ועלה של חילתית:

פשיטא!!

לא נצרכה אלא לקרטין שבו (הדבוקין בעליו או שנשרו בכלי): מהו דתימא ניחוש דלמא מייתי (קרטין אחריני דאיפטיק בסכינא) ומערב ביה (ועריב בהני)? - קא משמע לן דהא אישתרוקי היא דאישתרוק (ומן העלין לכלי עצמן; 'אישתרוקי' = נשמתו) ואתא בהדה.

וזיתי גלוסקאות המגולגלין:

פשיטא!!

לא, נצרכא אף על גב דרפי טובא (מגולגלין ביותר ובלע"ז מול"ש, וגרעינתם נשמטת); מהו דתימא (דכיון דרפי כולי האי) חמרא רמא בהו - קא משמע לן: הני - מחמת מישחא הוא דרפו.

ורבי יוסי אומר: שלחין אסורין:

היכי דמי 'שלחין'?

אמר רבי יוסי בר חנינא: כל שאחזו בידו וגרעינתו נשמטת (שמשלחין גרעינין מעצמו).

החגבין הבאין נמן הסלולה אסורין, מן ההפתק – מותרין; וכן לתרומה: תנו רבנן: החגבין, והקפריסין והקפלוטות (קפלוטות מבושלין וכבושין במכבש ומתקיימין, ואין בהן משום בשולי עובדי כוכבים: דנאכלים חיין; ולא משום גיעול, דטעם הגיעול פוגמו ולא משביחו) הבאין מן האוצר ומן ההפתק (מקום כינוסן שהן עצורין שם זה על זה; ובלע"ז פיל"ח) ומן הספינה – מותרין; הנמכרין בקטלוצא (שוק) לפני חנוני אסורין, מפני שמזלף יין עליהן; וכן יין תפוחים של עובדי כוכבים הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה – מותרין; הנמכר בקטלוצא – אסור מפני שמערבין בו יין.

תנו רבנן: פעם אחת חש רבי במעיו, אמר: כלום יש אדם שיודע יין תפוחים של עובדי כוכבים אסור או מותר? אמר לפניו רבי ישמעאל ב"ר יוסי: פעם אחת חש אבא במעיו, והביאו לו יין תפוחים של עובדי כוכבים של שבעים שנה ושתה ונתרפא. אמר לו: כל כך היה בידך ואתה מצערני? בדקו ומצאו עובד כוכבים אחד שהיה לו שלש מאות גרבי יין של תפוחים של שבעים שנה, ושתה ונתרפא. אמר: ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים.

וכן לתרומה: מאי 'וכן לתרומה' (אין דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים)? אמר רב ששת: וכן לכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין: לפניו הוא דאסור, אבל הבא מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה – מותר: אירותותי מירתת: סבר "שמעי ביה רבנן ומפסדו ליה מינאי" (יפקירו את כל האוצר).

הדרן עלך אין מעמידין